

ЗАКРИЛА НА БЕЖАНЦИТЕ:

Ръководство по международно бежанско право

„Всеки човек има право да търси и да получи убежище в други страни, когато е преследван.“

Всеобща декларация за правата на човека, чл. 14, т. 1

През 2001 г. отбелязваме петдесетата годишнина на Конвенцията на Организацията на обединените нации за статута на бежанците. Конвенцията е епохално събитие при създаването на стандарти на отнасяне към бежанците. Тя въвежда основните понятия на режима за закрила на бежанците и до днес остава негов крайъгълен камък.

При приемането на конвенцията на 28 юли 1951 г. тя има за цел да преодолее последиците на Втората световна война в Европа, които се усещат дори след началото на студената война. Вдъхновението за конвенцията е породено от силното всеобщо желание разселването, травмите от преследването и опустошението на войната да не се повторят. Но през последвалите десетилетия тези проблеми се глобализират. Затова през 1967 г. е приет протокол, който разширява приложното поле на конвенцията в отговор на разселването, наблюдавано по цял свят. В тази предистория се крие дълбоко хуманният характер на конвенцията, който гарантира непокътнатостта на нейните основни понятия.

Трябва да признаем обаче, че за петдесет години в света са настъпили значителни промени, които поставят на изпитание способността на държавите да откликнат на съвременните проблеми на разселването. Циклично повтарящото се насилие и системните нарушения на правата на човека в много страни предизвикват все повече неконтролируеми ситуации, свързани с разселване на хора. Променящият се характер на въоръжените конфликти и на разселването, както и сериозните опасения за "безконтролна" миграция в днешната ера на глобализация все повече влияят върху средата, в която трябва да се осъществява закрилата на бежанците. Трафикът и контрабандата на хора, злоупотребата с производствата за предоставяне на убежище и проблемите на кандидатите за статут на бежанец с отказ допълнително усложняват обстановката. В много кътчета на света страните, които приемат бежанци, са обезпокоени от липсата на решения за някои отдалечени бежански проблеми, от трудностите на бежанците в градовете и нередовната миграция, от усещането за неравновесие в подялбата на тежестите и отговорността, и от растящите разходи за подслоняване на бежанците и търсещите убежище.

Пред конвенцията стоят някои предизвикателства, но тя е доказала своята устойчивост. Това се дължи на нейното юридическо, политическо и морално значение, което далеч надхвърля конкретните ѝ текстове: юридическо, тъй като тя съдържа основните стандарти за предприемане на принципни действия; политическо, тъй като представлява наистина универсална рамка за сътрудничество между държавите и за подялба на отговорността, свързана с принудителното разселване; и морално, тъй като е уникален израз на решимостта на онези 141 държави, които понастоящем са страни по нея, да отстояват и защитават правата на едни от най-уязвимите и лишени от привилегии хора.

Интерпарламентарният съюз отдавна е загрижен за съдбата на бежанците. В своите резолюции той настоятелно призовава държавите да се присъединят към ак-

Този наръчник и подготвен с участието на следните парламентаристи, членове на Комисията на ИПС по въпросите на парламентарната и съдебната дейност и правата на човека, и на Комисията на ИПС по спазването на международното хуманитарно право: Бет Муго (Кения), Джим Маккърнан (Австралия) и Рикардо Васкес (Аржентина).

Автори: Кейт Ястрам, Мерилин Ачирън, ВКБООН

Редакционен съвет:

ВКБООН: Ерика Фелер, Ирене Хан, Стефан Жакме, Филип Лъоклерк

ИПС: Андерс Йонсон, Кристин Пента, Рожие Хуизенга, Карийн Ябре

Оригинален текст: английски език ■

товете за закрила на бежанците и да ги прилагат. Наред с това съюзът никога не е преставал да насърчава всички парламенти да дават своя принос за консолидиране на режима на международна закрила на бежанците чрез по-добро и по-ефективно изпълнение на конвенцията.

Като нормотворци народните представители могат да стимулират присъединяването към конвенцията от 1951 г. и протокола към нея от 1967 г., както и към други международни и регионални актове в тази област, които все още не са ратифицирани. Те също могат да разработят и приемат национални нормативни актове за бежанците, които съответстват на международното право и стандарти, и да контролират тяхното изпълнение.

Това ръководство е плод на сътрудничеството между Интерпарламентарния съюз - световната организация на парламентарите, и ВКБООН - организацията, на която ООН е предоставила мандат да закрила бежанците и и да им помага да намерят изход от тежкото си положение. Ръководството е разработено от двама експерти от ВКБООН (г-жа Кейт Ястрам и г-жа Мерилин Ачирън), като голям принос имат трима опитни парламентаристи (г-жа Бет Муго от Кения, г-н Джим Маккърнан от Австралия и г-н Рикардо Васкес от Аржентина) и висши служители на ВКБООН и на ИПС. Неговата цел е да помогне на народните представители да се запознаят с общите принципи на международното бежанско право и да научат как то се прилага, за да могат да изпълняват задълженията си пълноценно. Популяризирането на бежанското право и закрилата на бежанците предполага както познания, така и способност те да бъдат споделени.

Търсещите убежище са се превърнали в тема на предизборните кампании - тогава управляващи и опозиционни партии се надпреварват да изглеждат коя от коя по-безкомпромисни с "мнимите" кандидати за статут, които "наводняват" страните им. Кандидатите за статут на бежанец са отлична мишена за хората, които желаят да събудят вековните предразсъдъци срещу чужденците. Ето защо парламентаристите трябва да оглавят усилията за внушаване на уважение и търпимост към бежанците и окуражаване на местното население да ги възприема не само като хора, които се нуждаят от международна закрила и я заслужават, но и като личности, които могат да имат реален и траен принос за усъвършенстването и разнообразяването на приемащите общества. Парламентаристите могат да допринесат много за това националният дебат да отразява тази важна истина, както и богатия положителен опит на страните, приютили и интегрирали бежанци.

Следователно ръководството има двойка цел: да осведоми народните представители за основните принципи и предизвикателства на международното бежанско право; и да ги ангажира в качеството им на законодатели с изпълнението на изискванията за закрила на бежанците. ■

Рууд Люберс
Върховен комисар за бежанците
Организация на обединените нации

Андерс Б. Йонсон
Генерален секретар
Интерпарламентарен съюз

Увод	7
Глава 1	
Правна уредба на международната закрила на бежанците	10
Глава 2	
Мандат и дейност на ВКБООН	23
Глава 3	
Предоставяне на статут на бежанец	43
Глава 4	
Международната закрила на практика	65
Глава 5	
Алтернативи на задържането и закрила на бежанците срещу дискриминация	82
Глава 6	
Присъединяване към международноправните актове и приемане на норми на националното законодателство за изпълнението им	100
Глава 7	
Финансиране	114
Приложение 1	
Примерни документи за присъединяване и за встъпване в случай на правоприемство	119
Приложение 2	
Речник на основни термини в областта на закрилата	125
Приложение 3	
Представителства на ВКБООН	141
Допълнителна информация	150

Из целия свят и през всички епохи народите са подслонявали уплашените и изтощени странници - жертви на преследване и насилие. Хуманитарната традиция да се предлага убежище сега често намира място на телевизионните екрани, тъй като войната и преследването на големи групи хора прокуждат милиони бежанци и вътрешно разселени лица. Хората продължават да бягат от заплахите за своя живот и свобода, но за правителствата по много причини е все по-трудно да съчетаят хуманитарните си пориви и задължения с националните нужди и политическа действителност. В началото на XXI век закрилата на бежанците означава да се запази солидарността с най-застрашените хора в света, като се преодолеят предизвикателствата пред международната система, създадена за тази цел.

Партньори в закрилата

Закрилата на бежанците е преди всичко задължение на държавите. През 50-годишното си съществуване Върховният комисар на ООН за бежанците (ВКБООН) е работил в тясно сътрудничество с правителствата като партньори при закрилата на бежанците. Във всеки регион на света държавите великодушно са предоставяли убежище на бежанците и са им разрешавали да останат, докато условията позволяват безопасното и достойно завръщане по домовете им. Държавите са позволявали на ВКБООН да работи на тяхна територия и са предоставяли финансова помощ на бежанците както чрез националните си програми за бежанци, така и чрез финансиране на операциите на ВКБООН за закрила и подпомагане.

- ❑ *През 2000 година близо 22 милиона души на петте континента са имали нужда от международна закрила.*
- ❑ *Според статистическите данни, с които разполага ВКБООН, около 50,8 на сто от лицата под неговите грижи са били жени.*
- ❑ *Приблизително 41 на сто от лицата под грижите на ВКБООН не са навършили 18-годишна възраст.*
- ❑ *Към януари 2001 г. ВКБООН е предоставил закрила и съдействие на близо 5,2 милиона вътрешно разселени лица по целия свят.*

Все повече страни света канят бежанците да се установят трайно на тяхна територия. Като предлагат натурализация, предоставят земя и/или разрешават законното извършване на трудова дейност, правителствата на държавите, които предоставят убежище, и на страните, където бежанците се преселват, намират посто-

янно решение на проблемите на онези хора, които не са получили закрила в собствената си държава или в първата страна, в която са потърсили убежище.

Нормативната уредба на режима за международна закрила на бежанците е създадена от държавите. С течение на годините те са потвърдили волята си да закрият бежанците, като са се присъединили към Конвенцията за статута на бежанците от 1951 г. - крайгълният камък на бежанската закрила. В конвенцията, която е разработена и написана от държави, са изброени правата и задълженията на бежанците, и задълженията на договарящите държави. Към септември 2001 г. страни по конвенцията и/или протокола към нея са 141 държави. Успоредно с това петдесет и седем държави подпомагат определянето на политиката на организацията във връзка със закрилата и помощта в качеството си на членове на Изпълнителния комитет на ВКБООН.

Закрилата е застрашена

През изминалия половин век международната общност по начало е откликвала бързо и щедро на бежанските кризи, но в последните години се очертават някои тревожни тенденции. Страните, които някога великодушно са отваряли вратите си за бежанци, сега се изкушават да затворят тези врати поради страх от поемане на безпределна отговорност, от стимулиране на неконтролната миграция и контрабандата на хора, или от страх за националната сигурност. Истинските и мнимите злоупотреби със системите за предоставяне на убежище, както и нередовното придвижване на хора също карат някои държави да се отнасят предпазливо към търсещите убежище и да се опасяват, че наличните средства не се дават на хората в най-голяма нужда. На бежанците се отказва безопасност, те дори биват експулсирани от приемащите страни. Когато стигнат до държава, в която потенциално могат да потърсят убежище, хората биват отклонявани или връщани, без да имат възможност да подадат молба.

Бежанците често стават мишена на насилие или сплашване поради факта, че биват възприемани като "различни" от обществата, в които временно се установяват. Между бежанците и местното население избликва напрежение, ако бежанците се възприемат конкуренти за природните и икономическите богатства. На въоръжени бойци се разрешава да се смесват свободно с граждански лица, потърсили сигурност в бежански лагери и места за настаняване, и да ги сплашват явно безнаказано. И все по-често правителствата задържат незаконно влезлите лица, включително жени и деца, а много от тях търсят убежище. Някои постъпват така, за да обезсърчат или разубедят вече пристигналите хора да подадат молба за статут на бежанец. Според други задържането е ефикасен начин за контрол върху незаконно влезлите на тяхна територия лица, независимо от статута им на бежанци, докато бъдат установени самоличността, съображенията за национална сигурност и фактите, върху които се опира молбата за статут на бежанец или убежище. Задържането улеснява и отстраняването на онези, които нямат основание да останат.

Някои държави, които приемат бежанци, все повече се безпокоят от икономичес-

ката и социалната цена на убежището и полагат усилия да хармонизират системите си за предоставяне на статут на бежанец, отчасти за да преодолее неравенството, до което водят различните обеми от предоставени права. Някои правителства - дарители се борят с разходите на собствените си национални системи за прием на бежанци и за произнасяне по молбите им, като същевременно подпомагат за продължителни периоди голям брой бежанци в други, не така богати страни. Развиващите се страни твърдят, че бремето на убежището не се поделва поравно - докато те приютяват хиляди, а понякога милиони бежанци, по-богатите държави ограничават достъпа до територията си и намаляват помощта за първоприемащите страни. Самата Служба на Върховния комисар е изправена пред бюджетен дефицит и е принудена да съкращава персонала и да ограничава програмите си.

Важната роля на народните представители

При тази сложна обстановка народните представители могат да играят особено важна роля за закрилата на бежанците и за решаването на техните проблеми.

Като хора, които определят мнението и вземат решения, парламентаристите могат да внушават уважение към бежанците сред своите избиратели и да стимулират дебат за закрилата на бежанците, съпътстван от подробна информация.

Като лица, които контролират разпределението на държавния бюджет, парламентаристите могат да осигурят отпускането на достатъчно финансови средства както за националните системи за закрила на бежанците, така и за ВКБООН - единствената международна организация с мандат да закриля бежанците и да търси трайни решения за тях.

Като нормотворци народните представители могат да стимулират присъединяването към Конвенцията за бежанците от 1951 г. и протокола към нея от 1967 г., както и към други международни и регионални договори, които все още не са ратифицирани. Те също могат да разработят и приемат национални закони за бежанците, които съответстват на международното право и стандарти, и да контролират изпълнението им. ■

Глава 1

Правна уредба на международната закрила на бежанците

Задължение на държавите е да защитават своите граждани. Когато правителствата не желаят или не са способни да защитят гражданите си, някои лица могат да бъдат засегнати от толкова тежки нарушения на техните права, че да бъдат принудени да напуснат домовете си, а често и семействата си, и да потърсят сигурност в друга страна. Държавите, на които са граждани бежанците, по дефиниция вече не защитават техните основни права. Поради това международната общност се намесва, за да гарантира тяхното спазване.

Непосредствено след Втората световна война Общото събрание на ООН създава Службата на Върховния комисар на ООН за бежанците (ВКБООН). На ВКБООН е възложено да закриля бежанците и да намира трайни разрешения за тях. Дейността му се основава върху комплекс от международни актове и стандарти, сред които Всеобщата декларация за правата на човека от 1948 г. и четирите Женевски конвенции (1949 г.) по международно хуманитарно право, както и множество международни и регионални договори и декларации със задължителен или незадължителен характер, изрично посветени на нуждите на бежанците.

Международни актове и стандарти

➤ Конвенция за статута на бежанците от 1951 г.

Конвенцията за статута на бежанците съставлява основата на международното бежанско право. Тя дава определение на термина "бежанец" (вж. карето на стр. 11) и установява минимални стандарти на отнасяне към лицата, за които е доказано, че отговарят на изискванията за статут на бежанец.

Тъй като конвенцията е създадена след Втората световна война, определението за бежанец в нея се отнася до лица, които са извън своята страна на произход и са станали бежанци в резултат на събития, настъпили в Европа или другаде преди 1 януари 1951 година. В края на 50-те и началото на 60-те години обаче възниква нова бежанска криза и затова се налага както времевите, така и териториалните предели на действие на конвенцията да бъдат разширени. За тази цел е съставен и приет протокол към нея.

Кой е бежанец?

Според Конвенцията за статута на бежанците от 1951 г., бежанец е всяко лице, което:

- ❑ Основателно се страхува от преследване поради своята:
 - раса,
 - религия,
 - националност,
 - принадлежност към определена социална група, или
 - политически убеждения;
- ❑ Намира се извън страната си на произход; и
- ❑ Не може или не желае да се възползва от закрилата на тази страна или да се завърне в нея поради страх от преследване.

Конвенцията на **Организацията за африканско единство (ОАЕ) за регулиране на особените аспекти на бежанските проблеми в Африка** е регионален договор от 1969 година. Тя допълва определението в конвенцията от 1951 г., като въвежда някои по-обективни елементи. Според конвенцията на ОАЕ бежанец е:

- ❑ Всяко лице, принудено да напусне страната си поради външна агресия, окупация, чуждо господство или събития, които сериозно разстройват обществения ред в цялата страна на произход на лицето или страна, на която то е гражданин, или в част от нея.

През 1984 г. на колоквиум на представители на правителствата и изтъкнати юристи от Латинска Америка е приета **Декларацията от Картагена**. Подобно на конвенцията на ОАЕ, декларацията допълва в по-обективна светлина определението за бежанец, което се съдържа в конвенцията. Според декларацията бежанците са:

- ❑ Лица, които напускат страните си, "тъй като техният живот, безопасност или свобода са застрашени от общо насилие, чужда агресия, вътрешни конфликти, масови нарушения на правата на човека или други обстоятелства, които сериозно разстройват обществения ред". ■

➤ **Протокол за статута на бежанците от 1967 г.**

Макар и неразривно свързан с конвенцията от 1951 г., Протоколът за бежанците от 1967 г. е независим от нея. Протоколът премахва времевите и географските ограничения на определението за бежанец, което се съдържа в конвенцията.

В своята съвкупност Конвенцията за статута на бежанците и протоколът към нея уреждат три основни въпроса:

- Основното определение за бежанец, заедно с условията за прекратяване на статута на бежанец и изключването от такъв статут
- Правното положение на бежанците в приемащата страна, техните права и задължения, включително правото да бъдат защитени срещу принудително експулсиране или връщане (т.нар. *refoulement*) до територия, където техният живот или свобода биха били застрашени (вж. карето за забраната за експулсиране или връщане (*non-refoulement*), стр. 16)
- Задълженията на държавите, включително сътрудничеството с ВКБООН при изпълнението на функциите му и улесняване на неговия контрол за прилагането на конвенцията

Чрез присъединяването към протокола държавите изразяват съгласие да прилагат повечето от текстовете на Конвенцията за статута на бежанците (членове 2 до 34) към всички лица, които отговарят на определението в протокола. Дори при това положение много държави са предпочели да се присъединят както към конвенцията, така и към протокола. Така те потвърждават, че и двата договора заемат централно място в системата за международна закрила на бежанците.

"Конференцията призовава всички парламенти и правителства да осъзнаят своята отговорност за закрилата на бежанците и да приемат жертвите на преследване по политически причини, съгласно определението в Конвенцията за статута на бежанците от 1951 г."

78-ма конференция на Интерпарламентарния съюз, октомври 1987 г.

"Изпълнителният комитет потвърждава, че Конвенцията за статута на бежанците от 1951 г. и Протоколът за статута на бежанците от 1967 г. съставляват основата на международния бежански режим."

Заключение на Изпълнителния комитет на ВКБООН N 87(f), 1999 г.

Задължения на държавите - страни по Конвенцията за статута на бежанците

Общ принцип на международното право е, че всеки влязъл в сила договор е задължителен за страните по него и трябва да бъде изпълняван добросъвестно. Държавите, ратифицирали Конвенцията за статута на бежанците, са длъжни да закрилят бежанците на своя територия в съответствие с нейните изисквания.

Сред разпоредбите, които договарящите страни по конвенцията и протокола за бежанците трябва да прилагат, можем да посочим:

- **Сътрудничество с ВКБООН:** чл. 35 от конвенцията от 1951 г. и чл. II от протокола от 1967 г. са израз на съгласието на договарящите страни да сътрудничат с ВКБООН при изпълнението на функциите му и по-конкретно да подпомагат ВКБООН да контролира прилагането на разпоредбите, които се съдържат в посочените договори.
- **Информация относно националното законодателство:** държавите - страни по Конвенцията за статута на бежанците, се съгласяват да уведомяват Генералния секретар за законите и разпоредбите, които приемат за осигуряване изпълнението на конвенцията.
- **Неприлагане на условието за взаимност:** ако предоставянето на едно право на чужденец в приемащата страна зависи от аналогичното третиране на гражданите на приемащата страна в държавата, на която този чужденец е гражданин (взаимност), това условие не се прилага по отношение на бежанците. Взаимността не се прилага към бежанците, тъй като те не се ползват от закрилата на собствената си страна. ■

➤ **Държави - страни по Конвенцията за статута на бежанците* от 1951 г. и/или Протокола за статута на бежанците от 1967 г.**

Общо 141 държави към септември 2001 г. (*в сила от 22 април 1954 г.)

Австралия	Боливия	Гана	Египет
Австрия	Босна и	Гватемала	Еквадор
Азербайджан	Херцеговина	Гвинея	Екваториална
Албания	Ботсуана	Гвинея-Бисау	Гвинея
Алжир	Бразилия	Германия	Ел Салвадор
Ангола	Буркина Фасо	Грузия	Естония
Антигуа и Барбуда	Бурунди	Гърция	Етиопия
Аржентина	България	Дания	Замбия
Армения	БЮР Македония	Демократична	Зимбабве
Бахамски острови	Ватикана	република Конго	Израел
Беларус	Великобритания	Джибути	Иран
Белгия	Венецуела	Доминика	Ирландия
Белиз	Габон	Доминиканска	Исландия
Бенин	Гамбия	република	Испания

Италия	Мали	Сао Томе и	Уганда
Йемен	Малта	Принсипи	Унгария
Кабо Верде	Мароко	Сейнт Винсент и	Уругвай
Казахстан	Мексико	Гренадинс	Фиджи
Камбоджа	Мозамбик	Сенегал	Филипини
Камерун	Монако	Сейшелски острови	Финландия
Канада	Намибия	Сиера Леоне	Франция
Кения	Никарагуа	Словакия	Хаити
Кипър	Нигер	Словения	Холандия
Киргизстан	Нигерия	Соломонови	Хондурас
Китай	Нова Зеландия	острови	Хърватска
Колумбия	Норвегия	Сомалия	Централноафри-
Конго	Панама	СР Югославия	канска Република
Коста Рика	Папуа Нова Гвинея	Суазиленд	Чад
Кот Д'Ивоар	Парагвай	Судан	Чешка Република
Латвия	Перу	Суринам	Чили
Лесото	Полша	Таджикистан	Швейцария
Либерия	Португалия	Танзания	Швеция
Литва	Република Корея	Того	Южна Африка
Лихтенщайн	Руанда	Тринидад и Тобаго	Ямайка
Люксембург	Румъния	Тувалу	Япония ■
Мавритания	Руска федерация	Тунис	
Мадагаскар	Самоа	Турция	
Малави	САЩ	Туркменистан	

"Изпълнителният комитет насърчава държавите и ВКБООН да продължат да стимулират там, където е уместно, регионалните инициативи за закрила на бежанците и намирането на постоянни решения, и да гарантират пълно съответствие на разработените регионални стандарти с универсално признатите стандарти на закрила, при надлежно съобразяване с конкретните условия и нужди от закрила в региона."

Заклучение на Изпълнителния комитет на ВКБООН N 81(k), 1997 г.

Регионални актове и стандарти

➤ Конвенция на Организацията за африканско единство (ОАЕ) за регулиране на особените аспекти на бежанските проблеми в Африка от 1969 г.

Конфликтите, съпътствали края на колониалната ера в Африка, довеждат до поредица от бежански вълни. Тези разселвания предизвикват изработването и приемането не само на Протокола за бежанците от 1967 г., но и на Конвенцията на ОАЕ за регулиране на особените аспекти на бежанските проблеми в Африка от 1969 г. Като потвърждава, че Конвенцията за статута на бежанците от 1951 г. е "основният и универсален акт, който урежда статута на бежанците", конвенцията на ОАЕ засега е единственият юридически задължителен регионален договор за бежанците.

Може би най-важната част от конвенцията на ОАЕ е определението на бежанец (вж. карето на стр. 11).

Конвенцията на ОАЕ следва определението на бежанец, което се съдържа в конвенцията от 1951 г., но привнася по-голяма обективност: "всяко лице, принудено да напусне страната си поради външна агресия, окупация, чуждо господство или събития, които сериозно разстройват обществения ред в цялата страна на произход на лицето или страна, на която то е гражданин, или в част от нея". Това означава, че лицата, избягали от граждански безредици, общо насилие и война, имат право да поискат статут на бежанец в държавите - страни по тази конвенция, независимо от това дали имат основателен страх от преследване.

Държави - страни по Конвенцията на ОАЕ за бежанците

Към септември 2001 г.
(в сила от 20 юни 1974 г.)

Алжир, Ангола, Бенин, Ботсуана, Буркина Фасо, Бурунди, Етиопия, Габон, Гамбия, Гана, Гвинея, Гвинея Бисау, Демократична република Конго, Египет, Екваториална Гвинея, Замбия, Зимбабве, Кабо Верде, Камерун, Кения, Конго, Кот д'Ивоар, Лесото, Либерия, Либийска арабска Джамахирия, Мавритания, Малави, Мали, Мароко, Мозамбик, Нигер, Нигерия, Руанда, Сенегал, Сейшелски острови, Сиера Леоне, Судан, Суазиленд, Танзания, Того, Тунис, Уганда, Централноафриканска република, Чад, Южна Африка. ■

➤ Декларация от Картагена

През 1984 г. в Картагена, Колумбия, е свикан колоквиум на представители на правителствата и изтъкнати юристи от Латинска Америка, на който е обсъдена закри-

Забрана за експулсиране или връщане

Правото на бежанец да бъде защитен срещу принудително връщане или експулсиране (*refoulement*) е прогласено в Конвенцията за статута на бежанците от 1951 г. по следния начин:

"Никоя договаряща държава няма по какъвто и да е начин да експулсира или връща (*refouler*) бежанец до границата на територията, където са били застрашени животът или свободата му по причина на неговата раса, религия, националност, принадлежност към дадена социална група или политически възгледи." (член 33, т. 1). Забраната за експулсиране или връщане се съдържа изрично или се извежда чрез тълкуване и от Конвенцията против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отношение или наказание (чл. 3), четвъртата Женевска конвенция от 1949 г. (чл. 45, т. 4), Международния пакт за граждански и политически права (чл. 7), Декларацията за закрила на всички лица срещу безследно изчезване (чл. 8) и Принципитите за ефективно предотвратяване и разследване на извънсъдебните, произволните и бързите екзекуции (принцип 5).

Наред с това експулсирането или връщането е забранено изрично или се извежда чрез тълкуване от редица регионални актове за правата на човека, включително Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи (чл. 3), Американската конвенция за правата на човека (чл. 22), Конвенцията на ОАЕ за бежанците (чл. II), и Декларацията от Кайро относно закрилата на бежанците и разселените лица в арабския свят (чл. 2).

Общоприето е, че забраната на експулсирането или връщането е част от международното обичайно право. Това означава, че дори държавите, които не са страни по Конвенцията за бежанците, трябва да я спазват.

Съгласно Конвенцията за бежанците и международното обичайно право държавите са длъжни да спазват забраната за експулсиране или връщане. Когато този принцип е нарушен или съществува опасност от нарушаването му, ВКБООН реагира, като прави постъпки пред компетентните органи и при нужда осведомява обществеността. В някои случаи лицата, застрашени от експулсиране или връщане, могат да се възползват от съществуващите механизми за защита на правата на човека, например Комитета против изтезанията (за списък на тези механизми вж. стр. 19). ■

лата на бежанците в региона. На тази среща е приет документът, станал известен като "Декларация от Картагена". В нея се препоръчва определението на бежанец, използвано в целия латиноамерикански регион, да включи дефиницията от конвенцията от 1951 г. и да бъде разпространено към лицата, напуснали страната си, *"тъй като техният живот, безопасност или свобода са застрашени от общо насилие, чужда агресия, вътрешни конфликти, масови нарушения на правата на човека или други обстоятелства, които сериозно разстройват общественения ред"*.

Декларацията не е юридически задължителна за държавите, но повечето страни в Латинска Америка прилагат определението на практика, а някои са го въвели във вътрешното си законодателство. Декларацията е подкрепена от Организацията на американските държави (ОАД), от Общото събрание на ООН и от Изпълнителния комитет на ВКБООН, който има съветателни функции. ■

Резолюции на Общото събрание на ООН - Декларация за правото на териториално убежище (1967 г.)

През 1967 г. Общото събрание на ООН приема Декларация за правото на териториално убежище, адресирана до държавите. В нея се подчертава, че даването на убежище е мирен и хуманен акт, който не може да бъде смятан за неприятелски от друга държава, и се отбелязва, че приемащата страна носи отговорност за проясняването по молбата за убежище, подадена от лицето.

Убежище

"Всеки човек има право да търси и да получи убежище в други страни, когато е преследван."

Всеобща декларация за правата на човека, чл. 14, т. 1

Както се изтъква в конвенцията на ОАЕ, Декларацията от Картагена и Декларацията на ООН за правото на териториално убежище от 1967 г., предоставянето на убежище е хуманен акт с неполитически характер. В международното право няма определение на думата "убежище", но тя се е превърнала в родов термин за цялата закрила, която една държава предоставя на бежанците на своя територия. Убежище означава поне минимална закрила - т.е. недопускане на принудително връщане (*refoulement*) до границите на територия, където животът или свободата на бежанец биха били застрашени, като временно се дава възможност за оставане в приемащата страна, докато бъде намерено разрешение извън нея. В много страни терминът има много по-широко значение, като включва правата по конвенцията от 1951 г. и дори отива по-далеч. ■

Заклучения на Изпълнителния комитет на ВКБООН

Изпълнителният комитет на ВКБООН съветва Върховния комисар при изпълнението на функциите му (вж. глава 2). Ежегодните заключения, приемани от комитета, са част от уредбата на режима на международна закрила на бежанците. Те се основават върху принципите на Конвенцията за бежанците и се разработват и приемат с консенсус по конкретни въпроси, свързани със закрилата. Заключенията на Изпълнителния комитет са израз на единната позиция на над 50 държави, които имат подчертан интерес към закрилата на бежанците и опит в тази област. Тези и други страни често се позовават на заключенията на комитета, когато разработват националното си законодателство и политика.

Права с основно значение за закрилата на бежанците

Повечето права с основно значение за закрилата на бежанците са и основни права на човека, прогласени във *Всеобщата декларация за правата на човека* от 1948 г.:

- Право на живот, свобода и лична сигурност
- Право да бъде търсено и получено убежище
- Свобода от изтезание или жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание
- Свобода от робство или крепостничество
- Правосубектност
- Свобода на мисълта, съвестта и религията
- Свобода от произволно арестуване и задържане
- Свобода от произволно накръняване на личния живот, дома и семейството
- Свобода на мнението и изразяването
- Право да се получи образование
- Право на участие в културния живот на обществото ■

Вж. и картата за забрана на експулсирането или връщането, стр. 16

Национални закони и стандарти

Приемането на национално законодателство за бежанците на основата на международните стандарти е от ключово значение за укрепване на института на убежището, повишаване на ефективността на закрилата и създаване на основа за намирането на решения за тежката участ на бежанците. Въвеждането на международноправните норми в националното право е особено важно в областите, които не са уредени изрично от Конвенцията за бежанците, например производствата за предоставяне на статут на бежанец.

Специални процедури на ООН в областта на правата на човека, които са открити или предназначени за бежанци

Комисията на ООН за правата на човека е орган, в който са представени 53 държави-членки. Тя е създала различни механизми за проучване на тематични въпроси и на състоянието на правата на човека в отделни страни. Един от белезите на специалните процедури се състои в това, че те позволяват предприемането на действия дори когато определена държава не е страна по международноправните актове за правата на човека. В рамките на всички специални процедури на годишната сесия на комисията в Женева се представя доклад за състоянието на правата на човека. По няколко от процедурите могат да се отправят спешни призови по строго хуманитарни съображения. Що се отнася до бежанците, добре е да се има предвид следното:

Специалните докладчици или специалните органи на комисията на ООН могат да направят постъпки пред съответното правителство с цел да се избегне излагането на бежанците, търсещите убежище или вътрешно разселените лица на непосредствено предстоящи **нарушения на правата на човека**. Те могат да се намесят и при твърдения за съществуването на такива нарушения.

Когато става дума за непосредствено предстоящо **нарушение на забраната за експулсиране или връщане**, при някои обстоятелства е полезно да бъдат сезирани следните лица и органи със специален мандат:

- Специален докладчик на ООН относно изтезанията
- Специален докладчик на ООН относно извънсъдебните екзекуции
- Работна група на ООН относно безследно изчезналите лица

Парламентаристите могат да се възползват от посочените специални процедури или да дадат своя принос към тях по следните начини:

- Като предоставят информация по съответната процедура за положение на бежанците, вътрешно разселените лица и търсещите убежище
- Като отправят искания за привеждане на съответната тематична процедура (процедури) в действие, когато предстои отделно лице или група лица да бъдат върнати в някоя страна в нарушение на забраната за експулсиране или връщане, или ако такива лица са произволно задържани. Трябва да се знае, че такъв въпрос може да бъде повдигнат само от страната или в рамките на тематичен механизъм, към чийто мандат спада непосредствено предстоящото нарушение
- Като призовават собственото правителство да дава отговор на запитвания за информация или на спешни призови, отправени съгласно специалните процедури ■

Международно хуманитарно право

Международното хуманитарно право предоставя на жертвите на въоръжени конфликти - разселени или не, право да бъдат уважавани и предпазвани от последиците на военните действия, и право на безпристрастна помощ. Тъй като много бежанци са жертва на международен или вътрешен въоръжен конфликт, бежанското право често е тясно свързано с хуманитарното право. Четвъртата Женевска конвенция относно закрилата на гражданските лица по време на война (1949 г.) съдържа изрична разпоредба за бежанците и разселените лица (чл. 44). Съгласно Допълнителен протокол I (1977 г.) бежанците и лицата без гражданство трябва да бъдат закриляни в съответствие с нормите на част I и част III от четвъртата Женевска конвенция.

Актове за защита правата на човека и бежанско право: каква е връзката между тях

Международното бежанско право е част от по-широката мозайка на международните актове за защита правата на човека и международното хуманитарно право. Правото за защита правата на човека е общият фон, на който трябва да бъдат разглеждани нормите на бежанското право. Според тълкуването, дадено на *Международния пакт за граждански и политически права*, той забранява връщането към изтезания. Освен това почти всичките му разпоредби се прилагат към чужди граждани.

Бежанците разполагат с две групи права, които отчасти се застъпват: общи права, които са им предоставени като лица и са гарантирани от международните стандарти за правата на човека и националното право, и конкретни права, свързани с техния статут на бежанец.

За международното бежанско право са особено важни два международни договора за правата на човека:

- **Конвенцията против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание** предвижда защита срещу принудително връщане към места или условия, в които съществува значителен риск от изтезания. Разпоредбата на конвенцията, която съдържа забраната за връщане, е абсолютна, за разлика от забраната за връщане по Конвенцията за бежанците, която свързва закрилата със страх от преследване поради расата, религията, националността, принадлежността към дадена социална група или политическите убеждения на лицето. Наред с това от забраната за връщане по Конвенцията против изтезанията не се допускат изключения - за разлика от Конвенцията за бежанците, Конвенцията против изтезанията не предвижда изключване на извършителите на особено тежки престъпления или други провинили се лица от обхвата на своята закрила. →

- **Конвенцията за правата на детето**, по която са страни почти всички държави в света, е приложима без дискриминация към всички деца, включително децата - бежанци и търсещи убежище. Конвенцията изрично предвижда, че всяко дете, което иска да получи статут на бежанец, има право на защита и хуманитарна помощ при упражняването на правата, изложени в тази и в други конвенции, по които съответната държава е страна. ■

Хуманитарното право обаче може да защити бежанците само ако е приложимо, т.е. когато е налице международен или вътрешен въоръжен конфликт. Ако едно лице избяга от конфликта и намери убежище в страна, която не участва в международен или вътрешен въоръжен конфликт, хуманитарното право ще бъде неприложимо към този бежанец (за допълнителна обща информация по хуманитарно право вж. *Respect for International Humanitarian Law, Handbook for Parliamentarians* N 1, 1999).

Какво могат да направят парламентите и народните представители

Парламентите и техните членове имат особено важна роля за осигуряване на закрилата на бежанците както по закон, така и на практика. Особено значение в тази насока имат следните действия:

➤ Въвеждане на забраната за експулсиране или връщане

Забраната за експулсиране или връщане трябва да бъде въведена в националното законодателство. За тази цел законите относно влизането на чужденци и правилата за граничния контрол трябва да правят разлика между лица, които търсят убежище, и хора, които желаят да влязат в определена страна по други причини. Възможно е да се наложи преглед на националните актове за миграцията.

На кандидатите за статут на бежанец трябва да се предложи справедливо и ефективно производство, в което те да представят исканията си за убежище.

➤ Разширяване на определението на бежанец

Парламентите и техните членове могат да обмислят възприемането на по-широко определение за бежанец в националното законодателство, подобно на това в конвенцията на ОАЕ и Декларацията от Картагена. Парламентаристите могат да разгледат и положението на вътрешно разселените лица в своята страна, ако има такива, да улеснят закрилата им и да предизвикат вниманието на международната общност към нерадостната им съдба.

➤ **Присъединяване към международни договори (вж. и глава 6)**

Правителството трябва да бъде насърчено да предприеме действия за присъединяване към конвенцията и протокола за бежанците, ако това още не е сторено.

Следва да бъде обмислено и присъединяването към международните договори за правата на човека, които имат отношение към закрилата на бежанците, по-специално Конвенцията против изтезанията и Конвенцията за правата на детето, както и към договорите по международно хуманитарно право.

В регионален план парламентите на африканските страни, които още не са се присъединили към конвенцията на ОАЕ, следва да обмислят присъединяването. Регионалните договори за защита на правата на човека в Африка, Европа, Северна и Южна Америка също предлагат стандарти, които имат значение за закрилата на бежанците. Държавите в тези региони следва да помислят за присъединяването си към тези актове.

➤ **Преглед на резервите и тълкувателните декларации**

Нуждата от резервите и възприетото ограничително тълкуване следва да бъде предмет на периодичен преглед.

Ако изпълнителната власт не предприема никакви стъпки в тази насока, народните представители могат да отправят питания към правителството или дори да упражнят правото си на законодателна инициатива и да внесат собствен законопроект.

➤ **Въвеждане на международните стандарти**

Освен договорите, посочени по-горе, идеи при разработването на националните системи за закрила на бежанците могат да бъдат почерпени от множество международни стандарти - включително заключенията и насоките на Изпълнителния комитет на ВКБООН по широк кръг въпроси, свързани с бежанците.

Представителствата на ВКБООН могат да съдействат на народните представители чрез информация за тези стандарти и коментар по законопроектите.

➤ **Насърчаване на сътрудничеството с ВКБООН**

Парламентаристите могат да направят необходимото с цел правителството на тяхната държава да дава на ВКБООН информация за броя и положението на бежанците на нейна територия, за изпълнението на Конвенцията за бежанците, както и за действащите закони и подзаконови актове за бежанците. Народните представители могат да искат от ВКБООН и становища по въпроси, свързани със закрилата на бежанци, включително по законопроекти или действащи закони, съдебни дела и политически решения.

ВКБООН има представителства в около 120 държави (вж. приложение 3) и парламентаристите в повечето страни могат да намерят такова представителство в столицата. ■

Мандат и дейност на ВКБООН

Като хуманитарна и неполитическа организация ВКБООН е получил мандат от ООН да закриля бежанците и да им помага да намерят разрешение за своята участ. Тъй като през последните петдесет години проблемът с разселването става все по-сложен, ВКБООН се развива, за да може да отговори на предизвикателството. Създадена през 1950 г., сравнително малката специализирана агенция с първоначално предвидено тригодишно съществуване днес е организация с над 4000 служители, представителства в близо 120 страни и годишен бюджет от 1 милиард щатски долара. Наред с правната закрила ВКБООН сега предоставя материална помощ при мащабни извънредни ситуации, било пряко или чрез организации - партньори. През първите петдесет години от съществуването си ВКБООН е предоставил закрила и помощ на над 50 милиона души, а работата му е заслужила две Нобелови награди за мир.

На международно равнище ВКБООН насърчава сключването на международни договори относно бежанците и наблюдава спазването на международното бежанско право от страна на държавите. Служителите на ВКБООН популяризират бежанското право сред всички хора, които работят по закрилата на бежанците, включително служители на граничната полиция, журналисти, неправителствени организации, съдии и висши държавни служители.

Що се отнася до полевата работа, служителите на ВКБООН закрилят бежанците чрез широк кръг дейности - закрила при извънредни ситуации, преместване на бежански лагери далеч от граничните райони за по-голяма безопасност; гарантиране участието на жените - бежанки в разпределението на храните и в социалната дейност; събиране на разделени семейства; осведомяване на бежанците за условията в родната им страна, за да могат да вземат обосновано решение за евентуално завръщане; снабдяване на бежанците с документи с оглед преселването им във втора приемаща страна; посещения на места за задържане; както и даване на консултации на правителствата по законопроектите, политиката и практиката, свързани с бежанците.

ВКБООН търси дългосрочни решения за тежката участ на бежанците, като им помага да се репатрират в собствената си страна (ако условията позволяват завръщане там), да се интегрират в приемащата страна или да се преселят в друга страна.

Мандат на ВКБООН

Конвенцията и протоколът за бежанците съставляват правна основа за закрилата на бежанците от страна на договарящите страни. ВКБООН от своя страна има мандат да предоставя международна закрила на бежанците и да търси постоянни ре-

шения на техните проблеми. Този мандат е очертан в статута на ВКБООН, приет от Общото събрание на ООН през декември 1950 година.

Статутът определя функциите на Върховния комисар, включително правомощията му да закриля бежанците, като използваната формулировка е сходна, макар и не идентична с разпоредбите на Конвенцията за статута на бежанците. С течение на времето Общото събрание е разширило задълженията на ВКБООН, като го е натоварило със закрилата на различни групи лица извън приложното поле на конвенцията и протокола за бежанците. Някои от тези хора са т.нар. "бежанци по мандата на ВКБООН"; други са завърнали се бежанци, лица без гражданство, а в някои случаи и вътрешно разселени лица.

Следователно днес мандатът на ВКБООН е значително по-широк от задълженията, които договарящите страни са поели с конвенцията и протокола за бежанците. Едно от предизвикателствата за бежанците и за приемащите страни в наши дни е да бъде преодоляна "липсата на закрила" - до такъв вакуум се стига, когато ВКБООН се стреми да защити лица, за които съответните държави не поемат отговорност по никой от международноправните актове за бежанците.

Статутът на ВКБООН и конвенцията и протоколът за бежанците: сравнение

Статутът има значение на конституция на ВКБООН. Той определя функциите и задълженията на Върховния комисар и дава определение на лицата, в чиято полза той може да предприема действия. С различни резолюции на Общото събрание на ООН това определение постепенно е било разширено.

Конвенцията за статута на бежанците е международен договор, който е задължителен за ратифициралите го държави. В него са посочени правата и задълженията на лицата, на които е предоставен статут на бежанец в съответствие с определението в конвенцията.

Бежанци по мандата на ВКБООН са лица, които според ВКБООН са бежанци по неговия статут или съгласно по-широкия мандат, даден му от Общото събрание. Предоставянето на статут от страна на ВКБООН не зависи от това дали приемащата държава е страна по конвенцията и/или протокола за бежанците.

Бежанци по конвенцията са лица, на които е предоставен статут на бежанец от органите на държавата, която се е присъединила към конвенцията и/или протокола. В това си качество лицата имат право да претендират правата и облагите, които всички договарящи страни са се съгласили да предоставят на бежанците. ■

Лица под грижите на ВКБООН

"Под грижите" на ВКБ са всички лица, чиито нужди от закрила и помощ предизвикват загриженост у ВКБООН. Сред тях различаваме следните категории:

- Бежанци по Конвенцията за статута на бежанците
- Лица, избягали от сериозно разстройство на обществения ред (например бежанци, които отговарят на определенията в конвенцията на ОАЕ и в Декларацията от Картагена)
- Завърнали се (т.е. бивши) бежанци
- Лица без гражданство
- Вътрешно разселени лица (в някои случаи)

Правомощията на ВКБООН да предприема действия в полза на тези лица произтичат от конвенцията от 1951 г., конвенцията на ОАЕ, Декларацията от Картагена или резолюциите на Общото събрание на ООН.

Особеният случай с палестинците

През 1948 г. е създадена **Агенцията на ООН за помощи и работа с палестински бежанци в Близкия Изток** (UNRWA). Нейната цел е да оказва съдействие на палестинците, разселени вследствие създаването на държавата Израел. В агенцията са регистрирани почти 3 милиона палестинци, а тя извършва дейността си в Йордания, Ливан, Сирия, ивица на Газа и на Западния бряг.

Агенцията определя като палестински бежанци онези лица и техните низходящи, които са живели в Палестина две години преди враждебните действия през 1948 г. и са изгубили домовете и препитанието си в резултат на конфликта. Агенцията няма мандат да закриля палестинските бежанци. Отговорността за това е мълчаливо оставена на страните, в които те са получили убежище. Освен това тези лица вече се намират под егидата на една организация на ООН и затова при създаването на ВКБООН през 1950 г. регистрираните в агенцията палестинци реално са изключени от мандата на Върховния комисар. Палестинците, които се намират извън зоната на действие на агенцията, обаче попадат под мандата на ВКБООН.

Правното положение на палестинците се различава в зависимост от датата, на която те или техните родители и деди са се преселили, и от днешното им местоживее. Близко 850 000 палестинци, останали в новата държава Израел след 1948 г., и техните низходящи сега са израелски граждани. Неизвестен брой палестинци са придобили гражданството на държава извън Близкия Изток. В арабските страни, приютили палестинци, по-голям брой са получили гражданство само в Йордания. Статусът на останалите е най-малкото неясен и положението на много палестинци е нетърпимо. ■

Лица без гражданство

Лицето без гражданство (апатрид) е човек, който не се смята за гражданин на никаква държава съгласно нейното законодателство. Той може да бъде, но невинаги е бежанец. По света има милиони лица без гражданство.

През 1996 г. Общото събрание на ООН призовава ВКБООН да насърчи присъединяването към двете международни конвенции за лицата без гражданство и да предостави на държавите технически и юридически съвети във връзка с техните национални законодателства. ВКБООН работи съвместно с правителствата при изработването на проекти за национални нормативни актове, подпомага съгласуването на възникващите правни системи, дава консултации по индивидуални или групови случаи на липса на гражданство и помага при воденето на преговори по споразумения, свързани с липсата на гражданство.

Загрижеността на ВКБООН за лицата без гражданство произтича от силната връзка между липса на гражданство и разселване. Например:

- ❑ Разселването може да доведе до липса на гражданство (когато разселването на лицето е последвано или съпроводено с промяна на териториалните граници).
- ❑ Разселването може да бъде резултат от липсата на гражданство (когато компактни групи лица без гражданство или изгубили гражданството си са принудени да напуснат обичайното си местоживееене).
- ❑ Липсата на гражданство може да бъде пречка за решаването на проблема на бежанците (когато държавите откажат да допуснат повторно бившите бежанци поради липса на гражданство).

Липсата на гражданство е проблем, който следва да бъде разрешен от държавите. Правителствата трябва да предприемат действия, за да гарантират, че не отнемат и не отказват облагите на гражданството на цели групи от населението, които имат истинска и ефективна връзка със съответната страна и които без намесата на държавата биха били лица без гражданство.

"Изпълнителният комитет потвърждава значението на правото на гражданство и призовава държавите да предприемат всички необходими мерки, за да предотвратят или намалят случаите на липса на гражданство, включително приемането на национални нормативни актове и при нужда присъединяване и изпълнение на конвенциите относно липсата на гражданство."

Заключение на Изпълнителния комитет на ВКБООН N 85(т), 1998 г.

Двете основни международни конвенции за лицата без гражданство

Проблемът с липсата на гражданство е широко разпространен в някои части на света и може да бъде особено остър при децата на родители от смесени бракове или деца, родени в държава, различна от страната на произход на родителите, тъй като децата невинаги придобиват автоматично гражданството на държавата, в която са родени. Подобно на бежанците, лицата без гражданство могат да бъдат принудени да се движат, тъй като не намират нужната им закрила. През 1994 г. Изпълнителният комитет на ВКБООН настойчиво призовава Върховния комисар да разшири дейността по отношение на лицата без гражданство, включително чрез насърчване на присъединяването към конвенциите от 1954 и 1961 г. за лицата без гражданство, организиране на обучение и систематично събиране на информация за измеренията на проблема. Започнатото изследване, което все още се извършва, подсказва, че по света може би има милиони лица без гражданство.

Конвенцията за статута на апатридите от 1954 г. спомага за регулиране и подобряване на статута на лицата без гражданство и допринася за гарантирането на техните основни права и свободи без дискриминация.

Конвенцията за намаляване на случаите на лица без гражданство от 1961 г. изброява способите за придобиване или запазване на гражданство (чрез установена връзка с държава посредством рождение или произход) от лица, които иначе биха били без гражданство. Конвенцията урежда въпроси като предоставяне на гражданство, изгубване или отказ от гражданство, лишаване от гражданство и прехвърляне на територия. Обръща се внимание и на запазването на придобитото гражданство.

Ако една държава се присъедини към конвенцията от 1954 г., на лицата без гражданство се предоставят много от правата, които са им нужни за стабилен живот. Присъединяването към конвенцията от 1961 г. спомага за решаването на редица проблеми, които водят до липса на гражданство. Тя служи и като еталон за националните законодателства.

Гражданството е статус, от който произтичат групи права. Според Конвенцията от 1961 г. за намаляване на случаите на лица без гражданство никое лице не може да бъде лишено от гражданство поради раса, етнически, религиозни или политически причини. Тя очертава мерките за предотвратяване на липсата на гражданство при прехвърляне на територия и въвежда правила за предоставяне на гражданство на лицата, които са родени в една страна и иначе биха се оказали без гражданство. Конвенцията предвижда, че претенциите в съответствие с нея трябва да бъдат разглеждани от орган на ООН. Такъв самостоятелен орган никога не е бил създаван, но Общото събрание на ООН е поверило функциите му на ВКБООН (Резолюция 3274 XXIX).

Към септември 2001 г. страни по конвенцията от 1954 г. (в сила от 6 юни 1960 г.) са следните държави: Австралия, Азербайджан, Алжир, Антигуа и Барбуда, Аржентина, Армения, Барбадос, Белгия, Бивша югославска република Македония, Боливия, Босна и Херцеговина, Ботсуана, Бразилия, Великобритания, Гватемала, Гвинея, Германия, Гърция, Дания, Екватор, Замбия, Зимбабве, Израел, Ирландия, Испания, Италия, Кирибати, Коста Рика, Латвия, Лесото, Либерия, Либийска арабска Джамахирия, Литва, Люксембург, Мадагаскар, Мексико, Норвегия, Република Корея, Сейнт Винсент и Гренадинс, Словакия, Словения, СР Югославия, Суазиленд, Тринидад и Тобаго, Тунис, Уганда, Фиджи, Финландия, Франция, Холандия, Хърватска, Чаг, Швейцария, Швеция.

Към септември 2001 г. страни по конвенцията от 1961 г. (в сила от 13 декември 1975 г.) са следните държави: Австралия, Австрия, Азербайджан, Армения, Боливия, Босна и Херцеговина, Великобритания, Дания, Гватемала, Германия, Ирландия, Канада, Кирибати, Коста Рика, Латвия, Либийска арабска Джамахирия, Нигер, Норвегия, Словакия, Суазиленд, Тунис, Холандия, Чаг, Швеция. ■

Вътрешно разселени лица

В глобален мащаб около 20-25 млн. души са разселени на територията на собствените си страни. Това са хора, които са напуснали домовете си (често по време на гражданска война), но не са потърсили убежище в други държави. Като цяло вътрешно разселените лица имат почти същите нужди от закрила, както бежанците, но тъй като не са пресекли държавна граница, те не попадат под действието нито на Конвенцията за статута на бежанците, нито на Статута на ВКБООН.

Безпокойството на международната общност за участието на вътрешно разселените лица през последните години се изостря, тъй като все повече хора, изтргнати от домовете си от вътрешни конфликти и насилие, са изложени на опасност и смърт. Въпреки това не съществува единен международен орган, нито пък между-

“Вътрешно разселените лица са хора или групи от хора, които са били принудени или задължени да избягат или да напуснат своите домове или обичайното си местоживее, по-специално в резултат или за да избегнат последиците на въоръжен конфликт, общо насилие, нарушения на правата на човека, природни бедствия или бедствия, причинени от човека, и които не са пресекли международно призната държавна граница.”

Ръководни принципи на ООН относно вътрешното разселване, Увод, абзац 2

народен договор, за вътрешното разселване. По тази причина международната реакция на този проблем е избирателна, неравномерна и често неподходяща. Много от вътрешно разселените лица не получават никаква помощ или закрила. Понастоящем международната общност проучва възможностите за предоставяне на по-всеобхватна и последователна закрила и помощ на тази категория лица.

ВКБООН е загрижен за вътреш-

но разселените лица, тъй като причините за принудителното им бягство и и последиците от него често са тясно свързани с тези при бежанците. Тази загриженост, която произтича от мандата на ВКБООН в хуманитарната сфера и е подкрепена от последователни резолюции на Общото събрание на ООН, може да се изрази в действия на ВКБООН в следните насоки:

- Застъпничество в полза на вътрешно разселените лица
- Мобилизиране на подкрепа за тях
- Укрепване на капацитета на организацията да откликва на техните проблеми
- Заемане на водещо място в закрилата и подпомагането на тези лица при определени обстоятелства

ВКБООН работи редовно с вътрешно разселени лица от началото на 70-те години, когато Общото събрание и Генералният секретар на ООН призовават Върховния комисар да участва в хуманитарни операции на ООН, за които има особени познания и опит. Но мащабите и обхватът на дейността на ВКБООН в полза на вътрешно разселените лица през последните години са нараснали драстично. Към датата на приключване на ръкописа ВКБООН предоставя закрила и помощ на около 5.2 млн. вътрешно разселени лица по света.

Основни принципи във връзка с вътрешното разселване

Застъпничеството на ВКБООН в полза на вътрешно разселените лица се опира върху *Ръководните принципи относно вътрешното разселване*. *Ръководните принципи*, които кодифицират повечето важни принципи на международна закрила, приложими към вътрешно разселените лица, са представени на Комисията на ООН за правата на човека през април 1998 година. Те отразяват и съответстват на правата на човека и хуманитарното право, и са изградени върху съответните норми на бежанското право. Принципиите засягат всички фази на вътрешно разселване и са замислени като ръководство по въпросите на вътрешното разселване за държавите, недържавните структури, други органи, както и за междуправителствени и неправителствени организации.

В Заключение № 87(т) от 1999 г. Изпълнителният комитет на ВКБООН подчертава значението на *Ръководните принципи* и потвърждава подкрепата си за ролята на ВКБООН по отношение на вътрешно разселените лица на основата на критерии, определени от Общото събрание.

Ръководните принципи могат да бъдат получени чрез Организацията на обединените нации. Пълният текст на документа е достъпен на интернет адреса на Организацията на ООН за координация на хуманитарната дейност (ОСНА): www.reliefweb.int (за да стигнете до него, изберете "ОСНА On-line", а след това "Publications"). ■

ВКБООН работи в полза на вътрешно разселените лица само ако са спазени някои критерии, определени от Общото събрание на ООН през 1993 година. По-специално, ВКБООН трябва да разполага с:

- ❑ Искане или разрешение от Общото събрание или от друг компетентен основен орган на ООН
- ❑ Съгласието на съответната държава, а при нужда - на други участници в конфликта
- ❑ Достъп до засегнатите лица
- ❑ Достатъчна степен на сигурност за своите служители и партньори при изпълнението на операциите
- ❑ Ясно определени правила за отговорност и подотчетност, и възможност за пряка намеса по въпроси, свързани със закрилата
- ❑ Достатъчно средства и капацитет

Стратежията на ВКБООН е насочена към намиране на решения. Службата дава предимство на участието в ситуации, в които вече постигнато политическо решение или се работи за постигането му. ВКБООН работи в тясно сътрудничество с Координатора на ООН за спешна хуманитарна помощ и с други организации в тази област, за да допринесе за еднаквото разбиране на техните функции и задължения при подпомагането на вътрешно разселени лица.

➤ Приблизителен брой на основните групи вътрешно разселени лица (ВРА) под грижите на ВКБООН през 2000 г.

(към 31 декември 2000 г.)

Региони	ВРА	Завърнали се ВРА
Източна Европа	1 343 282	70 284
Югоизточна Европа	819 886	74 841
Югозападна Азия	758 625	0
Южна Азия	706 514	0
Южна Америка	525 000	0
Източна Африка и Африканският рог	384 834	0
Южна Африка	257 508	0
Западна и Централна Африка	86 539	213 361
Големите езера (Африка)	59 000	0
Централна Азия	0	5 569
Източна Азия/Тихия океан	0	5 000
Общо	4 941 188	369 055

Завърнали се ВРА: лица, завърнали се в страната на произход през последните две години.
Посочените цифри не отразяват непременно общия брой на ВРА в съответните държави.

Международният комитет на Червения кръст и вътрешно разселените лица

Във всички случаи, когато вътрешно разселени лица са изложени на насилие поради конфликт или безредици, МКЧК приема за свой дълг да се намеси активно в съответствие с мандата и възможностите си, и доколкото това е позволено от съответните власти или от съображенията за сигурност. От географска гледна точка тази намеса може да се разпростре далеч отвъд районите на активни бойни действия и МКЧК може да допринесе за закрилата на вътрешно разселените лица, а и на други граждански лица независимо от това в коя част на страната се намират.

Критерият на МКЧК е намеса и активно участие предимно в конкретни ситуации. Като неутрален посредник в случай на въоръжен конфликт или бунт МКЧК се стреми да окаже закрила и помощ на жертвите на въоръжени конфликти с международен или немеждународен характер, или на вътрешни безредици и напрежение. В такива случаи той се стреми да даде предимство на хората с най-спешни нужди, в съответствие с принципа на безпристрастност. В тази насока МКЧК възприема вътрешно разселените лица преди всичко като граждански лица, които в това си качество са защитени от международното хуманитарно право.

Вътрешно разселените лица често страдат от огромни лишения, които поставят под заплаха самата възможност за оцеляване, и също тъй често са изложени на големи опасности както при бягството, така и докато са разселени. Съответно при тях броят на смъртните случаи често достига прекомерни нива, особено сред физически по-слабите хора като децата, бременните жени и най-възрастните хора. Трудностите на роднините, които не са успели да избягат, или на приемащите страни допълнително усложняват проблема.

Поради несигурната ситуация основна целева група за дейността на МКЧК са вътрешно разселените лица, засегнати от въоръжен конфликт - а те са една от основните категории разселени лица, като при това животът им е изложен на най-голяма опасност.

По многобройни причини статистическите данни за вътрешно разселените лица се свеждат до груби изчисления. Въпреки това според МКЧК от близо петте милиона души, подпомогнати от комитета през 1999 г., огромната част са били вътрешно разселени лица. Тридесет и една държави по света са разработили програми за 2000 г., специално предназначени за подпомагане на вътрешно разселени лица. ■

Вж. Интернет адреса на МКЧК: www.icrc.org

Помощ

Помощта е съдействие за удовлетворяване на физическите и материалните нужди на лицата под грижите на ВКБООН. Тя може да включва хранителни продукти, медицински материали, дрехи, подслон, семена и инструменти, социални услуги, психологически консултации, както и изграждане и възстановяване на инфраструктурата, например училища и пътища. "Хуманитарна помощ" е съдействието, оказвано от хуманитарни организации по хуманитарни съображения, т.е. с неполитическа, нетърговска и невоенна цел. В практиката на ВКБООН помощта укрепва и допълва закрилата.

Когато голям брой бежанци се придвижват бързо, особено важна е способността за бързо придвижване на храна, съоръжения за настаняване, медицински материали и други основни стоки. Материалната и техническата подкрепа може да бъде осигурена или предоставена от приемащата страна, от съседни държави или от трети страни. За да откликне бързо на извънредните ситуации, ВКБООН поддържа запаси за извънредни случаи в складове в различни части на света.

"Конференцията призовава държавите, всички страни във въоръжени конфликти, както и органите на ООН и други организации спешно да отделят внимание на закрилата и помощта за най-уязвимите бежанци и вътрешно разселени лица, особено жените и децата, които могат да станат жертви на сексуално насилие, злоупотреба или експлоатация и да бъдат изложени на различни рискове, свързани с въоръжения конфликт, включително принудителното набиране на деца в армията."

103-та конференция
на Интерпарламентарния съюз, май 2000 г.

Поради своите мащаби и цена тези мерки за неотложна помощ изискват допълнително финансиране и за тях не се изразходват финансовите средства, с които ВКБООН разполага за ежедневната си дейност.

Исползването на армията за доставка на хуманитарна помощ несъмнено е спасило много хора, но то поставя и въпроса за взаимоотношенията между хуманитарните организации и военните.

Становището на ВКБООН е, че хуманитарните операции трябва да запазят своето гражданско съдържание и форма.

Трябва да бъдат съблюдавани принципите на безпристрастност и независимост от политически съображения.

Взаимно допълване на закрила и помощ

При създаването на ВКБООН организацията работи главно в Европа, като оказва предимно материална помощ на страните, предоставили убежище на бежанци. По-късно с нарастване на броя на бежанците в развиващите се страни ВКБООН е помолен да оказва материална помощ и закрила и на потърсилите убежище в тези страни, с подкрепата на международната общност.

"Конференцията призовава правителствата и парламентите да обмислят мерки за гарантиране безопасността на разселените, включително вътрешно разселените лица, и тяхното имущество по време на репатрирането и след него."

99-та конференция на Интерпарламентарния съюз, април 1998 г.

На практика закрилата и помощта често се преплитат. Сглобяемите палатки със синьо пластмасово покритие със знака на ВКБООН вече незабавно се разпознават като символ на закрила при големи извънредни ситуации от Балканите до Централна Африка и Източен Тимор. Въпреки че закрилата на бежанците остава основна мисия на ВКБООН, оказването на помощ често е стимул за държавата да приеме бежанци, тъй като я отменя в някои финансови задължения, свързани с подслоняването им. Бежанците се нуждаят от ефективна правна помощ, но трябва да удовлетворяват и основните си нужди от подслон, храна, вода, хигиена и медицинско обслужване. ВКБООН координира осигуряването и доставката на такива артикули и услуги, и е разработил специални проекти за жени, деца и възрастни хора, които по правило са общо 80 на сто от всички бежанци в даден случай.

Като съзнава пропастта, която обикновено съществува между помощта при извънредни ситуации и помощта за целите на дългосрочното развитие, предоставяна от други организации, ВКБООН е разработил тъй наречените "проекти за бързо въздействие". Те най-напред са приложени в Централна Америка, а по-късно и другаде по света и обикновено са свързани с възстановяването или ремонта на основни инфраструктурни обекти като училища и клиники, пътища, мостове и кладенци. Както подсказва названието им, проектите имат за цел да възстановят усещането за нормален живот възможно най-бързо след края на кризата с разселването.

ВКБООН по света

➤ Полеви представителства: близо до бежанците

Един бърз поглед по картата на горещите точки в света е най-лесният начин да открием полевите представителства на ВКБООН (за списък на службите на ВКБ вж. приложение 3). Служителите на ВКБООН и техните партньори по изпълнение-

то помагат на бежанците в някои от най-опасните, безлюдни и отдалечени места на Земята. Те все по-често работят в райони на въоръжени конфликти или на места, където държавната власт функционира слабо или въобще липсва. Самият факт на международно присъствие в несигурните райони вече е вид закрила, тъй като може да бъде мощно средство за предотвратяване на злоупотребите. Близко 85 на сто от над четирите хиляди служители на ВКБООН работят извън седалището на организацията, т.е. извън Женева. Служителите на ВКБООН могат да бъдат изпратени до мястото на сериозна извънредна ситуация в рамките на 72 часа, като съществуват споразумения с организации - партньори за поддържане на готовност за бързо изпращане и на техни служители.

➤ Столиците: близо до лицата, които вземат решения

Като част от задълженията си да контролира прилагането на Конвенцията за статута на бежанците, ВКБООН поддържа представителства в столиците на много държави. Службата поддържа контакти главно със съответното министерство на външните работи. Но проблемите на бежанците засягат компетентността на много ведомства и ВКБООН често работи с министерства или институции, които отговарят за вътрешните работи, правосъдието, имиграцията, правата на човека, полицията и армията.

ВКБООН е опора и на парламентаристите, като подпомага работата на парламентарните комисии по въпросите на бежанското право. Чрез анализ на законопроектите ВКБООН може да съдейства на народните представители да осигурят съответствието на приетите закони с международното бежанско право и стандарти. ВКБООН е на разположение да предостави информация на парламентаристите по конкретни ситуации, свързани с бежанци в техните или в други страни, както и по други важни въпроси.

Поради ограничените си финансови средства ВКБООН няма представителства във всички столици. Всяка страна обаче има достъп до представителство в близост до своята територия. Наред с това ВКБООН често стимулира възприемането на регионален подход към въпросите на бежанците.

Администрация

➤ Общо събрание на Организацията на обединените нации

Върховният комисар се избира от Общото събрание на ООН по предложение на Генералния секретар, обикновено с мандат пет години. Върховният комисар се отчита пред Общото събрание на ООН чрез Икономическия и социален съвет (ИКОСОС).

➤ Върховен комисар

Понастоящем Върховен комисар е г-н Рууд Люберс, избран от Общото събрание през октомври 2000 година. Г-н Люберс е бивш холандски държавник и научен работник, а през периода 1982-1994 г. е бил министър-председател на Холандия.

➤ Изпълнителен комитет

Изпълнителният комитет на ВКБООН (*ExCom*) е създаден от ИКОСОС през 1958 г. по искане на Общото събрание на ООН и се състои от държави-членки. Основните му задачи са да одобрява програмите на Върховния комисар за подпомагане, да дава съвети на Върховния комисар при изпълнението на функциите му по статута, особено във връзка с международната закрила, и да контролира всички финансови и административни аспекти на дейността на организацията. Членовете на Изпълнителния комитет се избират от ИКОСОС. Комитетът провежда едно годишно заседание с продължителност една седмица (през октомври в Женева). До пет пъти годишно се провеждат заседания на Постоянния комитет.

Партньорство между ВКБООН и държавите

➤ Изпълнителни и административни органи

Правителствата работят с ВКБООН, като дават убежище на бежанците и им позволяват да останат на територията на техните държави. Много правителства също помагат на бежанците да се установят в съответната страна, като им предоставят финансова помощ.

ВКБООН работи с правителствата, за да допринесе за споделяне на отговорността за закрила на бежанците, и ги насърчава да отстраняват причините за бежанските вълни. Когато вътрешни спорове предизвикат бежански проблем с международни измерения, всички държави и особено съседните са длъжни да помогнат за възстановяване на мира и сигурността в засегнатата страна. При бежанска криза приемащите страни понасят най-тежкото бреме, тъй като даването на убежище често разстройва живота в районите, в които пристигат бежанци. Но тези страни не са длъжни да поемат отговорността сами. Други държави - от същия регион или извън него, могат да споделят тази отговорност, като предоставят финансова и материална помощ за издръжка и закрила на бежанците. ВКБООН съдейства за привличането и правилното насочване на тази помощ.

В някои страни ВКБООН помага на правителството при разглеждането на искания от лица, търсещи убежище (вж. глава 3). Участието на ВКБООН се различава според обстоятелствата и нуждите във всяка държава.

➤ Парламенти

Парламентите и народните представители държат ключа към създаването на национална правна уредба за закрила на бежанците. Поради това те са важни партньори на ВКБООН.

В държави, които все още не са се присъединили към конвенцията или протокола за бежанците, или към двете конвенции за лицата без гражданство, ВКБООН насърчава присъединяването към посочените актове.

В страни, които вече са се присъединили към тези конвенции, ВКБООН наблюдава върху нуждата от въвеждане на международните стандарти чрез приемане на нормативни актове и отделяне на нужните средства от бюджета.

"Конференцията призовава членовете на парламентите да работят активно за разрешаване на проблема на бежанците чрез приемане на закони и подзаконовни актове, които въплъщават принципа на подялба на тежестта."

102-ра конференция на Интерпарламентарния съюз, октомври 1999 г.

При поискване ВКБООН може да даде информация на парламентаристите и да предостави материали за ситуациите, свързани с бежанци. Службата насърчава народните представители да използват положението си, за да привличат вниманието към ценния принос на бежанците за приемащата страна и да внушават уважение към тяхната личност.

ВКБООН поддържа тесни работни взаимоотношения с Интерпарламентарния съюз (ИПС). ВКБ и ИПС си сътрудничат за повишаване на осведомеността на парламентаристите за международноправните норми за закрила на бежанците и за разясняване на задълженията на държавите и мандата на ВКБООН да закрилят бежанците и да търсят решения на техните проблеми. Двете организации работят съвместно и за предоставяне на информация за водещото място на парламентаристите в закрилата на бежанците, и за проучване на пътищата, по които отделните държави и цялата международна общност могат да преодолеят съществуващите предизвикателства пред режима на международноправна закрила на бежанците.

Интерпарламентарният съюз непрестанно потвърждава, че Конвенцията и протоколът за бежанците имат основно значение за гарантиране на закрилата на бежанците, и призовава държавите, които още не са се присъединили към тях, да се присъединят и да изпълняват произтичащите задължения. В резолюция, приета през май 2000 г., е изразена подкрепа за дейността на ООН с оглед спазването на правата на бежанците и разселените лица, а парламентите са призовани "да поддържат сътрудничеството и новаторската съвместна дейност с ВКБООН ... с цел укрепване на уредбата на международната закрила."

Една година по-късно в резолюция по случай петдесетата годишнина от приемането на конвенцията ИПС подчертава "нуждата от създаване на нови подходи, средства и стандарти за осигуряване на жизнеспособността и приложимостта на Конвенцията за статута на бежанците на фона на дебатите за мащабните и продължителни ситуации, свързани с бежанци, високите разходи за издръжка на търсещите убежище в индуст-

риализираните страни, бремето върху развиващите страни, които приютяват бежанци, и истинските или мними злоупотреби на търсещите убежище."

"Обезпокоен от растящия брой бежанци по света и ужасната им участ, както и от растящите предизвикателства, пред които е изправена Службата на Върховния комисар на ООН за бежанците (ВКБООН)", ИПС насърчава парламентите да се включат и да допринесат за консолидиране на режима на международноправна закрила на бежанците чрез по-добро и по-ефикасно прилагане на конвенцията.

➤ Съдебна власт

Съдиите играят важна роля в закрилата на бежанците, особено когато националната система за закрила се опира върху законодателство, а не само върху свободата на преценка на административните органи. ВКБООН съдейства на съдиите, като организира работни срещи за повишаване на професионалните познания по бежанско право и за състоянието на правата на човека в страните на произход. В някои случаи ВКБООН може да даде мнение за конкретен закон, по определен въпрос или случай, за да подпомогне съдиите в тяхната работа.

ВКБООН си сътрудничи тясно с Международната асоциация на съдиите по бежанско право (*IARLJ*). Асоциацията спомага за разширяване на познанията на представителите на съдебната власт за задълженията по Конвенцията за статута на бежанците, насърчава използването на съдебното производство за произнасяне по правата на търсещите убежище, съдейства за по-добро разбиране на независимостта на съдиите в страните с възникваща демократична система и в развиващите се страни в контекста на бежанското право, и служи като форум за обмен на информация, споделяне на най-добрите примери от практиката и последователно тълкуване и прилагане на бежанското право.

Партньорство на ВКБООН с агенциите на ООН и други организации

ВКБООН е част от мрежата от фондове, специализирани организации и комисии на Организацията на обединените нации. Партньори на ВКБ най-често са:

- ❑ Световната програма по прехрана (*WFP*), която доставя хранителна хуманитарна помощ
- ❑ Детският фонд на ООН (*УНИЦЕФ*), който подпомага правителствата с програми, насочени към здравето, храненето, образованието, обучението и социалната дейност за деца. УНИЦЕФ работи и за закрила на непридружените малолетни и непълнолетни и за събиране на семейства, разделени при бягството от родната страна
- ❑ Световната здравна организация (*СЗО*), която ръководи и съгласува международната дейност в сферата на здравеопазването и между другото е ак-

тивна в области като кампании за имунизация и против СПИН.

- ❑ Програмата на ООН за развитие (ПРООН), която координира цялата дейност на ООН в областта на развитието, наблюдава плановете за дългосрочно развитие след извънредни ситуации и играе важна роля в програмите за интеграция и повторна интеграция.
- ❑ Службата на Върховния комисар на ООН за правата на човека (ОНЧР), която играе водеща роля по въпросите, свързани с правата на човека, координира дейността на ООН в тази област и се произнася по тежки нарушения на правата на човека.
- ❑ Службата на ООН за координация на хуманитарната дейност (ОСНА), която съгласува помощта на ООН по време на хуманитарни кризи, надхвърлящи възможностите и мисията на една единствена хуманитарна организация.
- ❑ Друг важен партньор е Международната организация за миграция (МОМ), междуправителствена организация, която не е част от системата на ООН. Тя съдейства за прехвърлянето на бежанци, разселени лица и други хора, които се нуждаят от помощ за придвижване в страната си или извън нея.
- ❑ ВКБООН работи и с регионални организации, например Организацията за африканско единство, Организацията на американските държави, Съвета на Европа, Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа и Азиатско-африканската организация за правни консултации.

Партньорство на ВКБООН с МКЧК и МФЧК

Основен партньор в закрилата е Международният комитет на Червения кръст (МКЧК), независима организация, която подпомага всички жертви на войната и насилието вътре в държавите и се стреми да осигури спазване на хуманитарните правила, които поставят граници за въоръженото насилие. Като неутрален посредник МКЧК предлага закрила и помощ на жертвите на международни въоръжени конфликти, както и на въоръжени конфликти с немеждународен характер или бунтове. Вътрешно разселените лица са една от основните целеви групи в дейността на МКЧК. През 2000 г. комитетът е разработил програми за закрила и подпомагане на вътрешно разселени лица в 31 страни по света.

Посредством националните дружества на Червения кръст и Червения полумесец Международната федерация на Червения кръст и Червения полумесец (МФЧК) също допълва дейността на ВКБООН, като предоставя хуманитарна помощ на хора, пострадали при извънредни ситуации.

Партньорство на ВКБООН с неправителствените организации

Неправителствените организации много се различават по големина, обхват на

"Конференцията поздравява неправителствените организации, които оказват хуманитарна помощ и съдействие на бежанците и разселените лица, и подчертава нуждата тези организации да бъдат подкрепяни от държавите."

78-ма конференция на Интерпарламентарния съюз, октомври 1987 г.

програмите, финансови източници и стил на работа. Някои са международни, други - национални, но с международна дейност, а трети са само национални или дори местни. Важната роля на НПО за закрилата на бежанците е призната от Общото събрание на ООН още в статута на ВКБООН, където събранието призовава Върховния комисар да установи връзка с "частни организации" (сега наричани „неправителствени“), които работят по бежанските въпроси, и да подпомогне съгласуването на тяхната дейност.

ВКБООН работи с над 500 неправителствени организации, които са негови партньори в изпълнението на дейността. Повечето НПО, които работят с бежанци, оказват материална помощ и/или съдействат за създаването и поддръжката на лагери и места за настаняване, което им позволява да следят и докладват за евентуални нарушения на правата на човека в тях.

Други частни или религиозни организации предлагат юридически съвети или представителство на търсещите убежище, посещават центровете за задържане, помагат на преселени бежанци и се застъпват за отделни бежанци, както и за създаването на национални нормативни актове и производства за изпълнение на международноправните задължения на своята държава. Неправителствените организации не могат да получат мандат за закрила на бежанците чрез международни конвенции. Много НПО обаче работят съгласно собствена декларация за целите, с която са се задължили да предоставят закрила. Така те изпълняват една неотложна и ценна услуга, която може да направи закрилата на бежанците несравнимо по-ефикасна. ■

"Конференцията подчертава значението на безопасния и неограничен достъп на хуманитарния персонал до гражданските лица, засегнати от въоръжен конфликт, включително бежанци и вътрешно разселени лица, и на защитата на хуманитарната помощ за тях, и призовава държавите и участващите страни да предприемат всички възможни мерки за гарантиране на безопасността, сигурността и свободата на движение на служителите на ООН и свързания с организацията хуманитарен персонал."

103-та конференция на Интерпарламентарния съюз, май 2000 г.

**Осигуряване на закрила и решения:
какво можете да направите Вие?**

Създаване на подходяща правна уредба

- ❑ Можете да поканите ВКБООН да ви съдейства при създаването на национална правна уредба за закрила на бежанците и намиране на решения за техните проблеми.
- ❑ Можете да потърсите от ВКБООН коментар по законопроекти и да →

осигурите отразяването на мнението на службата в парламентарните разисквания или в обсъжданията по проблемите на закрилата.

Осигуряване на достатъчно финансиране

- Можете да предвидите достатъчно бюджетни средства за структурите за закрила на бежанците във Вашата страна, както и да обмислите предоставянето на средства на ВКБООН. Тези средства са особено ценни, когато идват от страна, която дотогава не е подпомагала службата, тъй като са белег за разширяване на международната поддръжка за организацията и укрепват нейната независимост.

Улесняване на ВКБООН в задължението му да контролира прилагането на Конвенцията за статута на бежанците

- Можете да улесните ВКБООН в неговото задължение да следи за прилагането на конвенцията и протокола за бежанците, като осигурите предоставяне на информация за броя и положението на бежанците, които живеят във Вашата страна, за действащото законодателство и съществуващите производства.
- ВКБООН трябва да има достъп до бежанците. При нужда Вие можете да насърчите правителството да предостави такъв достъп.

Контрол върху дейността на правителството

- Можете да контролирате дейността на правителството по прилагане на конвенцията и протокола за бежанците, като наред с други инициативи посещавате заведения и лагери за бежанци. ■

➤ Лица под грижите на ВКБООН

Към 31 декември 2000 г. (Възможни са промени)

Бежанци	12 148 017
Лица, търсещи убежище	896 557
Завърнали се лица	793 104
Вътрешно разселени лица (ВРА)	5 265 335
Завърнали се ВРА	369 055
Други	1 653 892
Общо	21 125 960

➤ Лица под грижите на ВКБООН по региони

Регион	Общ брой	
	към 1 януари 1999 г.	към 1 януари 2000 г.
Африка	6 284 950	6 250 540
Азия	7 474 740	7 308 860
Европа	6 212 550	7 285 800
Латинска Америка и Карибския басейн	102 400	90 170
Северна Америка	1 305 400	1 241 930
Океания	79 510	80 040
Общо	21 459 550	22 257 340

➤ Лица под грижите на ВКБООН по категории

(към 1 януари 2000 г.)

Регион	Бежанци	Лица, търсещи убежище	Завърнали се бежанци	ВРА и други лица	Общо
Африка	3 523 250	61 110	933 890	1 732 290	6 250 540
Азия	4 781 750	24 750	617 620	1 884 740	7 308 860
Европа	2 608 380	473 060	952 060	3 252 300	7 285 800
Латинска Америка и Карибския басейн	61 200	1 510	6 260	21 200	90 170
Северна Америка	636 300	605 630	--	--	1 241 930
Океания	64 500	15 540	--	--	80 040
Общо	11 675 380	1 181 600	2 509 830	6 890 530	22 257 340

➤ Произход на основните бежански вълни през 1999 г.: десетте най-големи бежански групи

Страна на произход	Основни приемачи страни	Общо
Афганистан	Иран, Пакистан, Индия	2 562 000
Ирак	Иран, Саудитска Арабия, Сирия	572 500
Бурунди	Танзания, Демократична република Конго	525 700
Сиера Леоне	Гвинея, Либерия, Гамбия	487 200
Судан	Уганда, Демократична република Конго, Етиопия, Кения, Централноафриканска Република, Чад	467 700
Сомалия	Етиопия, Кения, Йемен, Джибути	451 600
Босна и Херцеговина	СР Югославия, Хърватска, Словения	448 700
Ангола	Замбия, Демократична Република Конго, Конго	350 600
Еритрея	Судан	345 600
Хърватска	СР Югославия, Босна и Херцеговина	340 400

В таблицата не са включени приблизително 3,5 млн. палестинци, които попадат под мандата на друга агенция - Организацията на ООН за помощ и работа с палестински бежанци в Близкия Изток (UNRWA). Палестинците извън района на действие на UNRWA обаче, например тези в Ирак или в Либийска арабска Джамахирия, се приемат като хора под грижите на ВКБООН.

При много от бежанците в по-развитите страни не съществуват статистически данни за страните на произход. Също така много бежанци са придобили гражданството на приемачата държава - например вьетнамците в САЩ, и поради това са изключени от статистическата информация за бежанците.

➤ **Молби за убежище, подадени в отделни държави**

(1999 г.)

Приемаща страна	Основни държави на произход	Молби за убежище
Германия ⁽¹⁾	СР Югославия, Турция, Ирак, Афганистан, Иран, Азербайджан, Виетнам, Армения, Сирия, Руска федерация, Босна и Херцеговина, Пакистан, Индия	95 110
Великобритания ⁽²⁾	СР Югославия, Сомалия, Шри Ланка, Руска федерация, Афганистан, Турция, Китай, Пакистан, Румъния, Полша, Ирак	71 150
Швейцария	СР Югославия, Ирак, Босна и Херцеговина	46 070
Холандия	Афганистан, Ирак, СР Югославия, Сомалия, Азербайджан, Судан, Ангола, Иран	39 300
Белгия	СР Югославия, Румъния	33 780
Италия	СР Югославия, Ирак	33 360
САЩ ⁽³⁾	Китай, Гватемала, Ел Салвадор, Мексико, Хаити, Сомалия	31 740
Франция	Китай, СР Югославия, Демократична република Конго, Турция, Шри Ланка, Мали	30 910
Канада	Шри Ланка, Китай, Пакистан, Унгария	29 390
Австрия	СР Югославия, Иран, Афганистан, Ирак	20 100

⁽¹⁾ Без молбите, по които производството е било възобновено.

⁽²⁾ Цифрите отразяват броя на молбите. На една молба за убежище съответстват около 1,3 души.

⁽³⁾ Цифрите отразяват броя на молбите. На една молба за убежище съответстват около 1,45 души.

➤ **Основни вълни на доброволно завръщане (десетте най-големи вълни през 1999 г.)**

Към	От	Общо
Югославия	Албания, БЮР Македония, Германия, Турция, Швейцария, Босна и Херцеговина	755 450
Афганистан	Иран, Пакистан	
Източен Тимор	Индонезия	
Либерия	Кот Д'Ивоар, Гвинея	56 490
Конго	Демократична република Конго	52 200
Руанда	Демократична република Конго	38 180
Камбоджа	Тайланд	36 200
Босна и Херцеговина	Германия, СР Югославия, Хърватска	31 810
Сомалия	Етиопия, Йемен	
Ирак	Иран	20 700

Предоставяне на статут на бежанец

Развитието на международните съобщителни и транспортни мрежи улеснява движението на хора между страните и континентите. Повечето страни насърчават пътуванията в чужбина с делови, семейни или туристически цели. Много страни разрешават и имиграцията с цел осигуряване на постоянното пребиваване на избрани чужди граждани. В същото време обаче редица държави се сблъскват с проблема на чужденците, които пристигат без документи или дори са жертва на контрабандата на хора.

Общото правило е, че никоя държава не е длъжна да допусне чужденци на своя територия. Възможността на всяка държава да реши дали и при какви условия ще разреши влизането на чужди граждани е един от елементите на държавния суверенитет.

Изключението от това общо правило гласи, че държавите в никакъв случай не могат да върнат бежанец до границата на територия, където неговият живот или свобода биха били застрашени по причина на неговата раса, религия, националност, принадлежност към дадена социална група или политически възгледи (забрана за експулсиране или връщане - (*non-refoulement*). Това изискване важи дори когато бежанецът е влязъл в приемащата страна незаконно. От тази закрила не може да се ползва бежанец, който създава опасност за сигурността на тази страна или общество.

Някои лица по начало са изключени от обсега на закрилата по конвенцията - например тези, за които има сериозни основания да се предполага, че са извършили военно престъпление или тежко престъпление от политически характер.

Що се отнася до забраната за експулсиране или връщане по Конвенцията против изтезанията и някои други актове за правата на човека, тя се прилага към всички лица без изключение.

Бежанци и мигранти

За разлика от мигрантите, бежанците не напускат страната си по свой избор, а са принудени да сторят това. Икономическите мигранти са хора, които напускат своята страна на произход единствено по икономически причини, в търсене на по-добри материални условия за живот. Основната разлика между икономически мигранти и бежанци се състои в това, че икономическите мигранти се ползват от закрилата на страната на произход, а бежанците - не. Икономическите мигранти не отговарят на критериите за статут на бежанец и поради това нямат право да се ползват от международна закрила като бежанци. ■

Кой има право да получи статут на бежанец?

Някои особени случаи

Може ли войник да бъде бежанец?

Бежанецът е гражданско лице. Човек, който се намира в приемащата страна и оттам продължава да води бойни действия срещу страната си на произход, не може да бъде определен като бежанец.

Може ли отказникът да бъде бежанец?

При извънредно положение всяка държава има право да мобилизира гражданите си в армията. Гражданите обаче трябва да имат и равно право да откажат да носят оръжие по нравствени съображения. Когато нравствените съображения не се считат или избухналият конфликт явно нарушава международните норми, отказниците, които се страхуват от преследване (например поради политическите възгледи, които държавните органи биха им вменили), могат да отговорят на критериите за получаване на убежище.

Може ли извършител на престъпление да бъде бежанец?

Лице, което бяга от наказателно преследване за престъпление от общ характер, не бяга от преследване по смисъла на конвенцията. Въпреки това лице, обвинено за такива или други престъпления с неполитически характер (независимо дали е невинно или виновно), може също да бъде преследвано по политически или други причини и следователно не е изключено по дефиницията от статута на бежанец. Наред с това хората, обвинени за престъплението "политическа дейност", съвсем основателно могат да бъдат бежанци.

Може ли военнопръстълник да бъде бежанец?

Лицата, които са участвали във военни престъпления и в масови нарушения на международното хуманитарно право или на актовете за защита на правата на човека, включително престъплението геноцид, са изрично изключени от закрилата и помощта, предоставени на бежанците. Никое лице, за което съществуват сериозни основания да се предполага, че е извършило такова престъпление, не бива да получава закрила като бежанец. В големите лагери с недобра охрана обаче на практика е много трудно тези лица да бъдат установени и отстранени. ВКБООН не е нито съд, нито полиция. Поради значението на този проблем най-надеждният подход е максимална подкрепа на международните инициативи за изправяне на военнопръстълниците пред правосъдието. ВКБООН е длъжен да предостави на компетентните държавни органи и на съответните органи на ООН всяка относима информация, за която е узнал (като не забравя изискването за предпазливост при съобщаването на информация, която бежанците са разкрили на служителите поверително). Дейността на международните трибунали, които разследват военните престъпления и геноцида в Руанда и в бивша Югославия, е особено важна - само бързото и справедливо правораздаване може да доведе до истински мир и съгласие, а така да осигури и трайно репатриране. →

Може ли да бъде бежанец жена, подложена на нападки поради отказа ѝ да спазва съществуващите социални ограничения?

Жените очевидно могат да бъдат преследвани по политически, етнически или религиозни причини, поради своята раса или принадлежност към различни социални групи. Наред с това според ВКБООН човек, който бяга от тежка дискриминация или друго нечовешко отнасяне, равностойно на преследване, поради неспазването на строгите социални норми, има основания да бъде допуснат до производство за предоставяне на статут на бежанец. Преследването може да бъде извършено от държавен орган, а в отсъствието на достатъчна закрила от страна на държавата - и от недържавни структури или от лица. Сексуалното насилие, например изнасилване, може да съставлява преследване.

Жена, която се страхува от нападки поради отказа си да носи точно определено облекло или поради желанието сама да избере съпруга си и да води независим живот, наистина може да бъде бежанец. През 1984 г. Европейският парламент приема, че жените, подложени на жестоко или нечовешко отнасяне поради твърдяното престъпление на обществените нрави, трябва да бъдат смятани за особена социална група при предоставянето на статут на бежанец. В Австралия, Канада, Великобритания и САЩ съществуват подробни ръководства за преследването по причини, свързани с пола, а Германия, Холандия и Швейцария също вървят по този път. ВКБООН насърчава останалите държави да възприемат тази позиция.

Може ли да бъде бежанец жена, която се страхува, че тя или невръстната ѝ дъщеря ще бъдат подложени на обрязване на гениталиите, ако се завърнат в страната на произход?

Във Франция, Канада и САЩ е официално прието, че обрязването на гениталиите съставлява форма на преследване и жените, които се страхуват от такова отнасяне в собствените си страни, имат основание да поискат статут на бежанец. В един случай неотдавна за бежанец е призната жена, която се страхува от преследване в страната на произход поради отказа ѝ сама да обреже невръстната си дъщеря. ВКБООН насърчава останалите държави да възприемат този подход.

Може ли да бъде бежанец лице, което се страхува от преследване поради сексуалната си ориентация?

Хомосексуалистите могат да отговорят на критериите за статут на бежанец като лица, преследвани поради принадлежност към определена социална група. Политиката на ВКБООН е лицата, които са подложени или застрашени от нападки, нечовешко отнасяне или тежка дискриминация поради хомосексуалната си ориентация, и чиито държави не могат или не желаят да ги закрилят, да получават статут на бежанец.

Съществуват ли правила за търсещи убежище пътници без билет или хора, спасени в беда по море?

Съгласно международното право основно задължение на капитаните е да спасят всеки човек, изпаднал в беда по море. В някои случаи (например при изселването на вьетнамците с лодки) тези лица са получили статут на бежанец. На корабите могат да бъдат открити и пътници без билет, които също могат да се окажат бежанци. →

Не съществува задължителна международна конвенция за пътниците без билет, които търсят убежище. Затова и практиката по този въпрос е твърде разнообразна. ВКБООН застъпва позицията, че по възможност на пътниците без билет винаги следва да се позволява да слязат на първото междинно пристанище, където местните органи да се произнесат за статута на бежанец.

Ако държавата на пристанището не позволи на пътника без билет да слезе, а следващата спирка на кораба е в държава, в която животът на лицето е застрашен, този отказ е равносложен на експулсиране или връщане (*refoulement*). В такива случаи службите и представителствата на ООН имат указания да се опитат да уредят интервю на борда и ако установят, че търсещият убежище е бежанец, да му помогнат да намери постоянно решение - най-често настаняване в трета страна. ■

За да защити бежанците, държавата трябва да знае кои са те. Всяка държава трябва да прави разлика между хората, които се нуждаят от международна закрила и други лица, които се стремят да влязат на нейна територия. Начинът, по който държавата извършва преценката, зависи до голяма степен от това дали молбата за убежище може да бъде разгледана самостоятелно или хората пристигат на големи групи и предоставянето на статут по групов признак е по-подходящо.

Съотношение между убежището и забраната за експулсиране или връщане (*non-refoulement*):

Всеобщата декларация за правата на човека и Конвенцията за статута на бежанците

Правото да се търси и получи убежище е признато от международноправните актове за правата на човека и има основно значение за закрилата на бежанците. През 1992 г. Изпълнителният комитет на ВКБООН приема, че *"институтът на убежището прилича пряко от правото да се търси и получи убежище, прогласено в чл. 14, т. 1 от Всеобщата декларация за правата на човека, и е един от най-важните механизми за международна закрила на бежанците"* (Заключение N 28(с)). Убежището има двойка цел: то осигурява рамка за закрила и гарантира търсенето на решения за проблемите на бежанците.

"Интерпарламентарният съвет ... приветства резолюцията на Общото събрание на ООН, приета на 4 декември 2000 г., с която е взето решение от 20 юни 2001 г. датата 20 юни да бъде чествана като Световен ден на бежанците, и приканва правителствата на този ден да осъществяват дейност в подкрепа на бежанците."

Съвет на Интерпарламентарния съюз, април 2001 г.

Допълнителна закрила съгласно актовете за правата на човека

Успоредно със забраната за експулсиране или връщане в Конвенцията за статута на бежанците, актовете за правата на човека също въвеждат задължение никога да не бъде връщан към опасност, макар и с по-различна формулировка. Конвенцията против изтезанията (131 договарящи страни към септември 2001 г.) забранява експулсирането или връщането до място, където съществува сериозна опасност от изтезания.

➤ Държави - страни по Конвенцията против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание

(в сила от 26 юни 1987 г.)

Австралия, Австрия, Азербайджан, Албания, Алжир, Антигуа и Барбуда, Аржентина, Армения, Афганистан, Бангладеш, Бахрейн, Беларус, Белгия, Белиз, Бенин, Бивша югославска република Македония, Боливия, Босна и Херцеговина, Ботсвана, Бразилия, Буркина Фасо, Бурунди, България, Великобритания, Венецуела, Габон, Гана, Гватемала, Гвiana, Гвинея, Германия, Грузия, Гърция, Дания, Демократична република Конго, Египет, Еквадор, Ел Салвадор, Естония, Етиопия, Замбия, Израел, Индонезия, Исландия, Испания, Италия, Йемен, Йордания, Кабо Верде, Казахстан, Камбоджа, Камерун, Канада, Катар, Кения, Кипър, Киргизстан, Китай, Колумбия, Коста Рика, Кот Д'Ивоар, Куба, Кувейт, Латвия, Ливан, Либийска арабска Джамахирия, Литва, Лихтенщайн, Люксембург, Мавритания, Малави, Мали, Малта, Мароко, Мексико, Монако, Мозамбик, Намибия, Непал, Нова Зеландия, Нигер, Нигерия, Норвегия, Панама, Парагвай, Перу, Полша, Португалия, Република Корея, Република Молдова, Румъния, Руска федерация, Сейнт Винсент и Гренадинс, Саудитска Арабия, САЩ, Сенегал, Сейшелски острови, Сиера Леоне, Словакия, Словения, Сомалия, СР Югославия, Таджикистан, Того, Тунис, Туркменистан, Турция, Уганда, Узбекистан, Украйна, Унгария, Уругвай, Филипини, Финландия, Франция, Холандия, Хондурас, Хърватска, Чад, Чешка република, Чили, Швейцария, Швеция, Шри Ланка, Южна Африка, Япония. ■

(към септември 2001 г.)

Наред с това забрана за експулсиране или връщане към изтезания се извежда чрез тълкуване от Международния пакт за граждански и политически права и от Европейската конвенция за правата на човека (вж. карето за забраната за експулсиране или връщане, стр. 16).

Какви права и задължения има бежанецът?

Бежанецът има право на безопасно убежище. Международната закрила обаче не означава само физическа сигурност. Бежанците трябва да получат най-малко същите права и минимална помощ като всеки друг чужденец, който пребивава законно, включително някои основни права за всеки човек. Бежанците имат граждански права, включително свобода на мисълта, на придвижването, и свобода от изтезания и унизително отнасяне.

Също така бежанците имат икономически и социални права както всички останали хора. Всеки бежанец трябва да има достъп до медицински грижи. Всеки пълнолетен бежанец трябва да има право на труд. Никое дете - бежанец, не трябва да бъде лишавано от училищно образование.

При някои обстоятелства, например големи бежански вълни, приемащите страни чувстват нужда да ограничат някои права, например свободата на придвижване, свободата на труд или училищното образование за всички деца. По възможност подобни празноти следва да бъдат запълнени от международната общност. Следователно когато правителството на приемащата страна или други агенции вече не разполагат със средства, ВКБООН предоставя помощ на бежанците и други лица под неговите грижи, които не могат да задоволят основните си нужди. Помощта може да се изрази във финансово съдействие; храна, оборудване, например кухненски съдове, средства за производство, санитарни съоръжения и подслон; или програми за създаване на училища или клиники за бежанци, които живеят в лагери или в други общности. ВКБООН полага всички усилия да гарантира възможно най-бързото постигане на самостоятелност от бежанците; за тази цел понякога са необходими проекти за дейности, които осигуряват доход, или за обучение и придобиване на умения.

Бежанците имат и някои задължения. По-специално те трябва да спазват законите и разпоредбите на приемащата страна и да съблюдават мерките, които правителството предприема за поддържане на обществения ред. ■

Забраните за експулсиране или връщане в Конвенцията за статута на бежанците и в Конвенцията против изтезанията донякъде се препокриват. В държавите, които са се присъединили към двата договора, кандидатите за статут на бежанец все по-често подават молби за закрила и по двете конвенции. За това съществуват много причини - някои искания погрешно се отхвърлят по критериите за статут на бежанец, други хора не отговарят на критериите за бежанец, но се нуждаят от международна закрила, а някои попадат в приложното поле на изключението от Конвенцията за статута на бежанците. Комитетът на ООН срещу изтезанията - експертният орган, който следи прилагането на Конвенцията против изтезанията, е решил някои дела в полза на кандидати за статут на бежанец, чиито молби са били отхвърлени от органите за предоставяне на такъв статут в приемащата страна.

➤ Приложно поле на забраната за експулсиране или връщане: сравнение Конвенция и протокол за бежанците

- ❑ **Кой е защитен?** Бежанците: лица, които изпитват основателен страх от преследване по причина на тяхната раса, религия, националност, принадлежност към определена социална група или политически убеждения
- ❑ **Срещу какво увреждане?** Опасност за живота или свободата
- ❑ **Изключения?** Основания да се смята, че кандидатът за статут на бежанец представлява опасност за сигурността на страната, в която се намира, или който, веднъж осъден с окончателна присъда за особено тежко престъпление, представлява опасност за обществото на тази страна.

Конвенция против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унизително отнасяне или наказание

- ❑ **Кой е защитен?** Всяко лице
- ❑ **Срещу какво увреждане?** Сериозни основания да се счита, че лицето би било в опасност от подлагане на изтезания
- ❑ **Изключения?** Няма такива

В някои страни са въведени производства, в които молбата се разглежда едновременно по критериите на Конвенцията за статута на бежанците и Конвенцията против изтезанията. Този подход може да се окаже по-ефикасен, но само ако Конвенцията за статута на бежанците се прилага пълноценно и включващо. Някои безпокойства поражда фактът, че хора, които се ползват от забраната за експулсиране или връщане по Конвенцията против изтезанията, често не получават правата и облагоите, дадени на бежанци, тъй като Конвенцията против изтезанията не предвижда такива права. Поради това ако тези лица отговарят на критериите за бежанец, те трябва да получат статут по конвенцията от 1951 година.

Индивидуално предоставяне на статут

Правото да се търси убежище изисква всеки кандидат за статут на бежанец да има достъп до справедливи и ефикасни производства за разглеждане на молбата му. В някои случаи ВКБООН разглежда молбата и се произнася за статута по искане на съответната държава. Държавите са длъжни да установят бежанците, за да могат да изпълнят задълженията си по Конвенцията за статута на бежанците и да не допускат експулсиране или връщане.

Парламентаристите могат да окажат най-силно влияние върху закрилата на бежанците чрез приемането на законодателство, което съответства на конвенцията и протокола за бежанците, и на други международни стандарти. Националните производства за предоставяне на статут на бежанец заслужават особено внимание на народните представители, тъй като тези производства са от основно значение за закрилата, а Конвенцията за статута на бежанците оставя създаването на производства на приемащите страни.

Кандидати за статут на бежанец и бежанци - каква е разликата?

"Кандидат за статут на бежанец" (или "търсещ убежище") е общ термин за лице, което още не е получило решение по молбата си за статут на бежанец. Може да става дума за човек, който още не е подал молба или който чака отговор. Не всеки кандидат за статут на бежанец накрая получава статут, но на мнозина той се предоставя.

Докато молбата бъде разгледана справедливо, търсещият убежище има право да не бъде връщан (в съответствие със забраната за експулсиране или връщане), и да се ползва от хуманни стандарти на отнасяне.

От гледна точка на международното право едно лице е бежанец, ако отговаря на критериите в определението за бежанец.

Предоставянето на статут на бежанец има установително действие, т.е. то установява факта, че лицето е бежанец. Лицето не става бежанец поради това, че му е предоставен статут, а статут се предоставя, тъй като то е бежанец. ■

По света се използват различни методи, за да се прецени дали да бъде предоставен статут на бежанец, и те отразяват многообразието на правните традиции, местните условия и националните ресурси. Поради това многообразие Изпълнителният комитет на ВКБООН е възприел общи насоки относно минималните стандарти за производствата.

Съвещателни функции на ВКБООН: ВКБООН има голям юридически и практически опит при тълкуването и прилагането на конвенцията от 1951 година. В много страни ВКБООН изпълнява съвещателни функции в производствата за предоставяне на статут на бежанец. ВКБООН бива уведомяван за молбите за убежище, гарантира му се достъп до преписките и решенията, и има право да дава бележки. В някои страни ВКБООН участва в апелативния орган, който разглежда жалбите срещу отрицателни решения. Понякога ВКБООН има значително участие в особените производства на летищата или в производствата за експулсиране и депортиране, които засягат бежанци.

Ефективни производства

Производството трябва да бъде както справедливо, така и ефективно. Парламентаристите могат да допринесат за ефективността, като предвидят достатъчно ресурси за разглеждането на молби за убежище. За бежанците е благотворно да получат решението бързо, да се почувстват в безопасност и да започнат живота си отначало. Обществото е по-склонно да подкрепи закрилата на бежанците, когато е ясно, че националните органи предприемат действия с оглед присъствието на кандидати за статут. За правителството е благотворно молбите да се разглеждат бързо и икономично, при

Справедливи производства: основни белези

Конвенцията от 1951 г. не въвежда конкретни изисквания по отношение на националните системи за предоставяне на статут на бежанец. Въпросите по-долу се основават на насоките, дадени от Изпълнителния комитет, и на опита и експертните познания на ВКБООН, и могат да бъдат използвани за оценяване на справедливите производства за кандидатите за статут на бежанец.

Достъп

- Има ли търсещият убежище достъп до производство за предоставяне на статут, т.е. позволено ли му е да подаде молба?

Преди интервюто

- Бил ли е кандидатът за статут на бежанец упътен относно производството?
- Дадена ли е на кандидата възможност да се свърже с ВКБООН?
- Достатъчно време ли е предоставено за изготвяне на молбата за убежище?

Интервю

- Провежда ли се подробно лично интервю от квалифициран служител на органа, компетентен да предостави статут на бежанец?
- Квалифициран и неутрален ли е преводачът?
- Заявителят има ли достъп до юридическо представителство?
- Има ли квалифициран интервюист - жена, а при нужда и преводач - жена, когато кандидатът е жена?
- Какви условия са създадени за интервюиране на деца, разделени от семействата си?

Жалби

- Съществува ли официален механизъм за обжалване на отрицателното решение, постановено от първата инстанция?
- От друг орган ли се разглежда жалбата?
- Освен в случаите, когато е налице явна злоупотреба, позволява ли се на кандидата за статут на бежанец да остане в страната до постановяване на решение по жалбата му?

Контролни функции на ВКБООН

- Има ли ВКБООН пълен достъп до информацията за търсещия убежище и до производството? ■

спазване на принципите в областта на правата на човека. Тогава лицата, които нямат право на международна закрила, биват установени и върнати своевременно.

Други съображения при разглеждането на молбата за предоставяне на статут

Преценката дали определено лице има право на закрила като бежанец е процес от две стъпки. Първо, отговаря ли лицето на определението за бежанец? Второ, ако отговаря на определението, съществува ли причина, поради която то не следва да получи международна закрила?

➤ Как да бъде взета предвид промяната в обстоятелствата?

Един въпрос, който възниква при разглеждането на молби за убежище, е дали обстоятелствата, обосновавали предоставянето на статут на бежанец, не са отпаднали. Въпреки че тъй наречените прекратяващи клаузи на Конвенцията за статута на бежанците (чл. 1, раздел С, т. 5) уреждат прекратяването на предоставен статут на бежанец, същите съображения често се прилагат и при първоначалната преценка дали да бъде предоставен статут. Изпълнителният комитет на ВКБООН съветва държавите да не използват прекратяващите клаузи прибързано. Те трябва да се уверят, че нуждата от международна закрила наистина вече не съществува.

Прекратяващите клаузи могат да бъдат използвани, когато промените в страната на произхода са големи, дълбоки и съществени. Тези промени трябва да издържат и проверката на времето.

Тъй като прекратяването на статута поради промяна в обстоятелствата се основава на обективното положение в определена страна на произход, то може да бъде приложено като оборима презумпция спрямо всички бежанци от тази страна. Всяко лице обаче трябва да може да поиска разглеждане на личното му положение.

Дори когато нуждата от международна закрила вече не съществува, могат да съществуват непреодолими обстоятелства, които са свързани с минало преследване и поради които не е реалистично да се очаква лицето или членовете на семейството му да се завърнат в страната на произход. Силно травмираните хора например не могат да бъдат принуждавани да се върнат в страната си.

"Държавите трябва внимателно да преценят доколко промените в държавата, на която е гражданин лицето или която е негова страна на произход, са фундаментални, включително общото състояние на правата на човека, както и конкретната причина за страх от преследване, за да установят по обективен и проверим начин отпадането на обстоятелствата, които са обосновавали предоставянето на статут на бежанец."

Заклучение на Изпълнителния комитет на ВКБООН N 69, 1992 г.

➤ А хората, които не заслужават закрила?

Държавите не са длъжни да защитават лице, което не заслужава международна закрила. Според Конвенцията за статута на бежанците (чл. 1, раздел F) лицето не заслужава международна закрила, ако има сериозни основания да се предполага, че е извършило престъпление против мира, военно престъпление или престъпление против човечеството; извършило е тежко престъпление от неполитически характер извън страната, която му е дала убежище, преди да бъде допуснато в нея като бежанец; или е виновен за извършването на деяния, противоречащи на целите и принципите на ООН.

Не е бежанец и лицето, което продължава да участва в бойни действия срещу страната си на произход. Въоръжената борба е несъвместима с гражданския и хуманитарен характер на статута на бежанец.

ВКБООН препоръчва националните норми за изключване от статута на бежанец да бъдат формулирани както съответните разпоредби на Конвенцията за статута на бежанците.

➤ Могат ли държавите да въведат свои критерии?

Държавата е свободна да възприеме по-включващи критерии за бежанец от тези, които се съдържат в конвенцията. Такива са например определенията в конвенцията на ОАЕ и в Декларацията от Картагена. Всъщност при упражняване на суверенитета си държавата може да предостави убежище на всяко лице. Договаряща страна по Конвенцията за статута на бежанците обаче не може да въвежда по-ограничителни критерии за бежанец - например да откаже да предоставя статут на бежанци - инвалиди, или на бежанци от определена страна. Ако отговорят на определението в конвенцията, тези хора трябва да получат закрила. За тях трябва да бъдат намерени подходяща помощ и решения, евентуално с международна подкрепа, в първоприемащата страна, а при спешни случаи или непреодолими обстоятелства, когато налагат последващо преселване - в друга приемаща страна.

Бежанците и СПИН

Според оценките на Програмата на ООН за СПИН (ЮНЕЙДС) днес над 36 млн. души в света са заразени или страдат от болестта. 89 на сто от тях живеят в тропическа Африка и в развиващите се страни в Азия. Общопризнато е, че конфликтът, нестабилността, недостигът на храна, бедността и лишенията са благодатна почва за разпространението на СПИН. Признава се също, че това са условията, при които са принудени да живеят повечето бежанци по света.

В бежанските лагери пагубното отражение на тези условия само се подсилва. Ситуациите, свързани с бежанци, благоприятстват принудителните ви-

сокорискови сексуални контакти и сексуалните злоупотреби. Жените и децата често биват оставяни да предлагат сексуални услуги в замяна на достъп до най-необходимото като храна, подслон и сигурност. Те са изложени и на по-голям риск от насилие, включително изнасилване. (Близо 80 на сто от жените, изнасилвани при геноцида в Руанда през 1993-94 г., които са се подложили на доброволни консултации и тестове, са се оказали серопозитивни). Непълнолетните в лагера могат започнат полов живот преждевременно и да възприемат безразсъдно поведение, например секс без предпазване, връзки с множество партньори и размяна на сексуални услуги срещу подаръци от по-възрастни мъже. При пълнолетните бежанци платеният секс, злоупотребата с алкохол и ниският социален статус на жените са сред основните причини за разпространение на СПИН в лагерите.

През 1996 г. ВКБООН, ЮНЕЙДС и Световната здравна организация издават *Ръководство за действията във връзка със СПИН в извънредна обстановка*. Неговата цел е да позволи на правителствата и организациите - изпълнители, да вземат мерки за предотвратяване разпространението на СПИН в извънредна обстановка и да положат грижи за заразените.

Мерки за СПИН трябва да бъдат взети на най-ранен етап от всяка извънредна ситуация, свързана с бежанци. Главното средство за борба с разпространението на вируса е наречено "основен минимален пакет" и включва пет мерки:

- Осигуряване на информация и изграждане на умения у бежанците, за да им се помогне да се предпазят от заразяване с вируса
- Осигуряване на предпазни средства, включително презервативи
- Осигуряване на ръкавици и други материали с цел по-добро общо предпазване и избягване предаването на СПИН
- Осигуряване на безопасна кръв чрез проверка на цялата дарена кръв за вируса на СПИН
- Събиране на информация за разпространението на СПИН и дейност чрез програми в регионите на произход и в приемащата страна

Със стабилизирането на бежанската ситуация превантивните програми трябва да бъдат разширени и да обхванат всички бежанци, а за хората - носители на вируса или болни от СПИН, да бъдат полагани комплексни грижи. Разработването и изпълнението на програми за СПИН трябва да се извършва в контекста на цялостна програма за първично здравно обслужване. СПИН не е само въпрос за здравеопазването - той може да засегне икономиката, развитието и човешките права в едно общество. Поради това за него е нужен многоотраслов подход и участието на институциите за възпитание, социална дейност, образование и териториално планиране. Самите бежанци следва да подпомагат разработването на програми за СПИН, тъй като обществените подходи са най-ефективното средство за предотвратяване на болестта и полагане на грижи за носителите на вируса и болните.

Вирусоносителите или болните от СПИН, включително бежанците, имат →

право да живеят достойно и без дискриминация. Индивидуалните тестове за вируса не противоречат на политиката на ВКБООН. Следва да бъдат отделени и средства за тестове, за да се гарантира безопасността на кръвта, доставяна в лагера. ВКБООН обаче категорично се противопоставя на задължителните тестове за вируса на СПИН сред бежанците. Задължителният тест за СПИН не спира разпространението на вируса и може да доведе до нарушаване на правата на човека чрез дискриминация на лицата с положителна проба. През 1990 г. ВКБООН и Международната организация за миграция приемат съвместна политическа декларация, с която се противопоставят на това потенциалните приемачи страни или трети страни, където се преселват бежанци, да извършват задължителни тестове за СПИН и да въвеждат ограничения за далите положителна проба. ■

Вж. и Handbook for Legislators on HIV/AIDS, Law and Human Rights, UNAIDS-IPU, 1999

Големи групи пристигащи бежанци

Когато голям брой бежанци пресекат границата наведнъж, пристигането им може да претовари местния капацитет за закрила и съдействие. Международната общност трябва да сподели отговорността и да помогне на приемащата страна. Въпреки това спазването на основните принципи на закрилата, например забраната за експулсиране или връщане, е самостоятелно задължение, чието изпълнение не може да се постави в зависимост от подялбата на тежестите. ВКБООН полага максимални усилия да помогне на приемащите страни да държат границите си отворени и да привлече международна помощ. Правилната реакция при масово навлизане на бежанци спасява живота на много хора, допринася за регионалната стабилност и улеснява международното сътрудничество.

Когато бежанците нахлуват през границата, не е реалистично, а понякога е невъзможно молбите да се разглеждат поотделно, дори когато има съмнения, че някои хора не би трябвало да получат убежище. Ако обстоятелствата, при които бягат много хора, показват, че членовете на групата могат да бъдат приети за бежанци поотделно, за приемащата страна е по-добре да прибегне до предоставяне на статут "при липса на доказателства за противното", т.е. да извърши т.нар. "предоставяне на статут по групов признак". Това позволява нуждаещите се да получат минимална закрила и помощ, докато се търси постоянно решение, без въпросът за техния статут по конвенцията и протокола за бежанците да бъде разглеждан в началото.

"Изпълнителният комитет признава, че международната солидарност и подялбата на тежестта имат пряко значение за задоволителното прилагане на принципите за закрила на бежанците; в тази насока обаче той подчертава, че достъпът до убежище и изпълнението на задълженията на държавите във връзка със закрилата не трябва да зависят от споразуменията за подялба на тежестите преди всичко

поради факта, че спазването на правата на човека и хуманитарните принципи е задължение на всички членове на международната общност."

Заключение на Изпълнителния комитет на ВКБООН N 85(р), 1998 г.

➤ **Временна закрила**

Временната закрила е незабавна, краткосрочна реакция в случаите, когато много хора пристигат, бягайки от въоръжен конфликт, масови нарушения на правата на човека или други форма на преследване. Временната закрила е създадена от европейските държави за хората, избягали от бивша Югославия, и има за цел да осигури закрила в приемащите страни, които са "на предната линия", както и да осигури съгласувана реакция на регионално равнище. Временната закрила се опира върху принципите на международната закрила на бежанците, тъй като всички разселени лица са бежанци под грижите на ВКБООН, а много от тях отговарят и на определението по Конвенцията за статута на бежанците.

"Конференцията настойчиво призовава правителствата и парламентите да осъдят използването на бежанците като жив щит във въоръжени конфликти или като политически залог"

99-та конференция на Интерпарламентарния съюз, април 1998 г.

Приемащите страни могат да прекратят временната закрила, когато настъпи радикална промяна в обстоятелствата, довели до бягството на хората. Опитът показва, че при настъпването на такава промяна огромното мнозинство от бежанците могат и ще се върнат у дома доброволно, дори когато положението там не е идеално. Приемащите страни трябва да полагат усилия да не причинят преждевременно завръщане, тъй като то може да дестабилизира страната на произход. Прекалено бързото завръщане на много хора може да създаде огромно напрежение за крехкия мир и може би опустошената инфраструктура.

Наред с това приемащите страни трябва да открият и защитят малцинството хора, които не могат да се завърнат в страните на произход (включително поради непреодолими обстоятелства, свързани с минало преследване). Онези, които не желаят да се завърнат, трябва да получат достъп до производствата за предоставяне на статут на бежанец.

Временната закрила не бива да продължава твърде дълго, дори ако причинилите я обстоятелства не са се променили, тъй като хората не могат да живеят безкрайно в условия на минимална закрила. Държавите следва да прибегнат до съществуващите производства за предоставяне на статут на бежанец или да узаконят пребиваването на бенефициерите. ВКБООН може да предложи съвети по различни въпроси в тази насока, например момент на въвеждане на временната закрила, отнасяне към бенефициерите и момент и начин на прекратяване на закрилата.

"Конференцията настойчиво призовава международната общност да предоставя своевременна и бърза хуманитарна помощ и подкрепа на страните, засегнати от наплив на бежанци и разселени лица, и поспециално да им помогне при полагането на грижи и издръжката на големия брой пришълци."

99-та конференция на Интерпарламентарния съюз, април 1998 г.

"В случаи на масово навлизане кандидатите за статут на бежанец следва да бъдат допуснати в първата държава, в която търсят убежище, а ако не може да ги приеме за постоянно, тази държава следва да ги допусне поне временно и да им предостави закрила в съответствие с принципите, очертани по-долу."

Заключение на Изпълнителния комитет на ВКБООН N 22, 1981 г.

Предоставяне на закрила на лица, които не отговарят на определението за бежанец: алтернативни форми на закрила

Някои хора се нуждаят от международна закрила дори когато при разглеждането на молбите им бъде установено, че не отговарят на определението в Конвенцията за статута на бежанците. Казано най-общо, това са хора, които бягат от въоръжен конфликт, сериозни вътрешни безредици или други неблагоприятни събития, които нямат връзка с конкретно основание по конвенцията. Тези лица отговарят на по-широкото определение за бежанец съгласно конвенцията на ОАЕ и Декларацията от Картагена, и ВКБООН носи отговорност за тях. На тях трябва да бъде предоставен формален юридически статут за нужния период от време и с определени права и задължения. Парламентаристите могат да намерят за уместно да се обърнат към ВКБООН за насоки при определянето на подходящия момент за прекратяване на т.нар. "алтернативни форми на закрила" за бежанците.

Въвеждане на минимални стандарти за отнасяне към бежанците, които пристигат на големи групи

"В случаи на масово навлизане кандидатите за статут на бежанец следва да бъдат допуснати в първата държава, в която са потърсили убежище, а ако не може да ги допусне за постоянно, тази държава следва да ги допусне поне временно и да им предостави закрила." (Заклучение на Изпълнителния комитет на ВКБООН N 28(с), 1982 г.)

Изпълнителният комитет на ВКБООН препоръчва минимални стандарти на отнасяне към бежанците, които пристигат на толкова големи групи, че бързото предоставяне на статут се оказва невъзможно.

Ако не се стигне до бързо подобряване на ситуацията, което позволява безопасното и достойно завръщане, с течение на времето тези стандарти би трябвало да се повишат. Стандартите следва да включват:

- Осигуряване на безопасност без дискриминация
- Защита срещу експулсиране или връщане (*refoulement*)
- Осигуряване на подходящи приемателни заведения, включително съвременна регистрация
- Право на временно пребиваване в приемащата страна
- Отнасяне в съответствие с минималните хуманитарни стандарти, установени от Изпълнителния комитет на ВКБООН, включително:
 - предоставяне на подслон
 - осигуряване на съдействие или достъп до трудова дейност
 - достъп до основни медицински услуги
 - достъп на децата до образование
- Спазване на основните права на човека, включително достъп до правосъдие и свобода на придвижване
- Възможност за събиране на членовете на разделени семейства в групи приемачи страни и създаване на условия за издирване на роднини в неизвестност

Парламентаристите следва да въведат подходящи производства за такива ситуации, включително начини за определяне на постоянните нужди от закрила след края на кризата. Парламентаристите могат да обмислят законодателното уреждане на съвещателни функции на ВКБООН. ■

Производства за предоставяне на статут на бежанец

Като първа стъпка към разработването на норми за производствата за предоставяне на статут парламентаристите могат да обмислят посочените по-долу препоръчителни елементи, основани на международните стандарти и практика. Конвенцията от 1951 г. не урежда производствата за предоставяне на статут. ВКБООН обаче има богати експертни познания и опит в даването на консултации по националното законодателство. Местните представителства на ВКБООН могат да бъдат помолени за съдействие по конкретен законопроект или по всеки въпрос или проблем.

Регистрация и установяване на самоличността на търсещите убежище

Личните документи са основно средство за закрила на бежанците. Те са доказателство за самоличността и статуса като защитено лице и са важна гаранция от страна на приемащата държава, че никои бежанец няма да бъде върнат към опасност. ВКБООН е помогнал на редица страни да създадат системи за регистрация и документи на основата на съвременни технологии.

Кандидатите за статут на бежанец следва да бъдат снабдени с документ за самоличност и с документ за подадената молба, който да има действието на разрешение за пребиваване и да бъде валиден до постановяването на окончателно решение по молбата. Кандидатите - жени, следва да има равни права да получат такива документи независимо от роднините си - мъже, като документите следва да бъдат издадени на името на жената.

Следва да съществуват ясно определени органи, които получават и регистрират молбите за статут на бежанец и са получили ясни указания за своите задължения. Тези органи следва да имат специално определени служители на граничните контролно-пропускателни пунктове, летищата, гарите и пристанищата, както и към различни местни управи и органи в различни райони. Определените служители в пристанищата следва да имат право да приемат молби от кандидати за статут на бежанец, които пътуват без билет и са на борда на плавателни съдове в териториалните води на държавата.

Правни съвети и представителство

Понятието "статут на бежанец" невинаги се разбира ясно от самите бежанци. Наред с това повечето бежанци не са осведомени за юридическите производства в страната, в която търсят убежище. За съжаление много бежанци разчитат на съвети от също тъй неосведомени източници, което често усложнява положението им. Даването на съвети и информация за производството е един от начините то да стане по-справедливо и ефикасно.

Кандидатът за статут на бежанец следва да получи юридически съвети и информация на език, който разбира, за производството, което ще бъде използва- ➔

но, както и за своите права и задължения в него.

Кандидатите за статут на бежанец - жени, следва да получат съвет за техните права, включително правото да подадат отделна молба в случаите, когато са придружени от членове на семейството.

Приемащата страна следва да предостави всички необходими улеснения на кандидатите за статут на бежанец, включително безвъзмездни услуги на квалифициран и неутрален преводач, за да им позволи да спазят всички формални изисквания.

За жените - кандидати за статут, следва да бъдат привлечени преводачи - жени, с цел преодоляване на културните бариери, основани на пола.

Много жени, които търсят убежище, се чувстват неудобно да споделят своите преживявания пред служители - мъже, особено ако са били жертва на сексуално насилие.

За всяко дете, разделено от семейството си, трябва да бъде назначен законен представител, който да защитава висшите интереси на детето.

Възможност за връзка с ВКБООН

Националните органи следва да осведомяват кандидатите за статут на бежанец, че могат да се свържат с ВКБООН, както и с юридически консултант или представител по свой избор. При нужда на кандидатите за статут следва да бъде разрешен и достъп до организации, които оказват помощ на бежанци или извършват аналогична дейност в областта на правата на човека.

Време за подготовка на молбата за статут на бежанец

Както търсещият убежище, така и приемащата страна са заинтересовани от своевременното разглеждане на молбата за статут, така че лицата, които се нуждаят от статут, да го получат, а тези, които не отговарят на изискванията, да бъдат насочени към общите миграционни производства. На кандидата за статут трябва да бъде предоставено съдействие и улеснения да подаде молба при първа възможност.

И все пак съществуват много причини, поради които на търсещия убежище е трудно да подаде молбата си навреме, като се започне от психологически причини (например преживяната травма) и се стигне до практически трудности, например невъзможност да бъде намерен адвокат или да се плати за неговите услуги. При разглеждането на молбата от заявителя може да бъде поискано обяснение за всяко неоснователно забавяне при подаването ѝ. Не трябва обаче да съществува срок за подаване на молбата за статут. Опитът показва, че строгото спазване на срокове може да доведе до експулсиране или връщане на бежанци, тъй като не всички успяват да подадат молбите си навреме.

Лично интервю с квалифициран служител

Желателно и, общо взето, изгодно за двете страни е търсещият убежище да има възможност да представи случая си лично пред квалифициран служител, компетентен да постанови индивидуално, обективно и безпристрастно решение. Служителят следва да вземе предвид и да се стреми да установи всички релевантни обстоятелства, да позволи на кандидата за статут на бежанец да изложи фактите и да представи доказателства за тях.

Търсещият убежище трябва да посочи всички факти и обстоятелства, които са му известни, и да даде достъп до всички съществуващи доказателства. Всъщност повечето бежанци не разполагат с нищо друго, освен с лични твърдения в подкрепа на молбата си. Предоставянето на статут на бежанец не зависи от посочването на никакви формални доказателства и може да се основава единствено на достоверните обяснения на кандидата.

Личното изслушване е важно, тъй като достоверността трудно се оценява само на основата на протокол от интервюто или доклад за него. Личното изслушване позволява на лицето, което взема решение, да оцени поведението и изражението на търсещия убежище, и да постави подробни допълнителни въпроси. Следва да бъде осигурено безвъзмездно участие на квалифицирани преводачи. За кандидатите - жени, следва да бъдат привлечени интервюисти и преводачи - жени, тъй като жените изпитват срам или се чувстват опозорени, когато разискват детайлите на молбата си с мъже, особено ако са преживели сексуално насилие.

Следва да бъдат предвидени специални условия за малолетните и непълнолетните, които са разделени от семействата си. Тези условия следва да бъдат подчинени на принципа на "висшите интереси", въплътен в *Конвенцията за правата на детето* (вж. карето на стр. 75) и на *Насоките на ВКБООН относно политиката и производствата при работа с непридружени малолетни и непълнолетни лица, които търсят убежище*.

Решение

Първото решение по молбата за статут трябва да бъде постановено от точно определен орган, за предпочитане централен. Решаващият орган следва да разполага с преписката на кандидата за статут, с бележките от интервюто и с препоръките на различните органи, които участват в производството. Решаващият орган следва да се произнесе на основата на цялата относима информация, представена от кандидата, в светлината на информацията за страната на произход и след като прецени дали лицето отговаря на критериите за бежанец или на други критерии за закрила в страната, в която е потърсило убежище.

Що се отнася до непридружените малолетни и непълнолетни, решението следва да бъде основано на техните висши интереси.

Кандидатите трябва да бъдат писмено уведомен за решението.

❑ Жалби

Кандидатите за статут на бежанец, чиито молби са отхвърлени, трябва да получат достатъчно време за подаване на жалби и да бъдат уведомени за надлежния ред да сторят това. Апелативният орган следва да бъде независим и безпристрастен и да има правомощие да преразгледа делото както от фактическата, така и откъм правната му страна. Този орган следва да бъде различен от органа, отхвърлил молбата, или поне да се състои от други лица, а не от служителите, участвали в състава на първия орган.

На кандидата следва да бъде позволено да остане на територията на приемащата страна, докато по-висшестоящ административен орган или съдилищата се произнесат по жалбата.

❑ Прекратяване на статута

Прекратяващите клаузи в Конвенцията за статута на бежанците са изчерпателни. С други думи националното законодателство не може да ги измени или допълни. Ако определено лице попадне под действието на прекратяваща клауза поради промяна в положението в родната му страна, следва да съществуват норми за преразглеждане на личното му положение, за да се прецени дали да бъде потърсен алтернативен статут, който би позволил оставането му в приемащата страна. ВКБООН също следва да има участие, когато се преценява евентуалното прилагане на прекратяваща клауза поради промяна в обстановката в страната на произход.

Законодателството следва да предвижда ред за уведомяване на бежанеца за основанията, на които се разглежда прекратяването на статута. Съответният бежанец следва да има и право да изложи пред компетентния орган причините, поради които статутът на бежанец или друг подходящ статут трябва да бъде запазен. За предпочитане е решаващият орган да бъде този, който предоставя статут на бежанец, като трябва да има възможност за обжалване пред по-висшестоящ орган в разумен срок.

❑ Отнемане на статут

Прекратяването следва да се прилага само по изключение и само в два строго определени случая:

- Когато стане известно, че лицето умишлено е представило неверни факти или е укрило съществени факти, за да получи статут на бежанец
- Когато станат известни нови доказателства, от които е видно, че лицето не е трябвало да получи статут (например тъй като попада под действието на изключващите клаузи).

❑ Контролни функции на ВКБООН

Съществуват различни начини, по които ВКБООН може да контролира →

➤	Общ брой на всички лица под грижите на ВКБООН в света по години (към 1 януари 2001 г.)	➤	Приблизителен брой на лицата под грижите на ВКБООН, които попадат под неговия мандат (по региони)	
		Регион	1 януари 2000 г.	1 януари 2001 г.
1990	14 916 498	Азия	7 308 860	8 450 000
1991	17 209 722	Африка	6 250 540	6 072 900
1992	17 007 483	Европа	7 285 800	5 571 700
1993	18 998 777	Северна Америка	1 241 930	1 047 100
1994	23 033 000	Латинска Америка и Карибски басейн	90 170	575 600
1995	27 437 000	Океания	80 040	76 000
1996	26 103 200			
1997	22 729 000			
1998	22 376 300			
1999	21 459 620			
2000	22 257 340			
2001	21 793 300	Общо	22 257 340	21 793 300

➤ Поглед към цифрите

Към началото на 2001 г. лицата под грижите на ВКБООН са 21, 8 млн. души. Тук се включват 12 млн. бежанци (55%), 0,9 млн. кандидати за статут на бежанец (4%), 0,8 млн. завърнали се бежанци (4%), 6 млн. вътрешно разселени лица под грижите на ВКБООН (27%), 0,4 млн. завърнали се вътрешно разселени лица (2%) и 1,7 млн. други лица под грижите на организацията.

През 2000 г. общият брой на бежанците в света е нараснал с 4 на сто и е достигнал 12 милиона.

Към края на 2000 г. Азия е пристан за най-големия брой бежанци (44,6%), следвана от Африка (30%), Европа (19,3%), Северна Америка (5,2%), Океания (0,6%) и Латинска Америка и Карибския басейн (0,3%).

Ако бъдат включени всички лица под грижите на ВКБООН, в Азия те са 38,8%, в Африка - 27, 9%, в Северна Америка - 4,8%, в Латинска Америка и Карибския басейн - 2,6%, а в Океания - 0,3%.

През 2000 г. приблизително 800 000 бежанци са се завърнали в страните си на произход. Това е с 50 на сто по-малко от 1999 г., когато са репатрирани 1,6 млн. бежанци, от които 800 000 косовари. През 2000 г. близо 91 200 бежанци са преместени от първоприемащите страни, сред които почти 40 000 бежанци, подпомогани от ВКБООН. Това е увеличение с 32 на сто на лицата, с които работи организацията, в сравнение с 1999 година.

Като цяло 50 на сто от хората под грижите на ВКБООН са жени. В групата на 60-годишните и по-възрастни хора дялът на жените е 55 на сто, което отразява по-голямата продължителност на живота при тях.

Приблизително 50 на сто от хората, за които има информация, са на възраст до 18 години, а 15 на сто - на възраст до пет години. Почти 8 на сто са 60-годишни или по-възрастни.

През 2000 г. броят на молбите за убежище, подадени в 39 (най-вече индустриализирани) страни е спаднал до 629 800, в сравнение с 648 300 през 1999 г. (намаление от 3%). 18 на сто от решенията по молбите през 2000 г. са за предоставяне на статут на бежанец, а 15 на сто са за даване на разрешение за пребиваване по хуманитарни причини.

През 2000 г. на първите места по дял на бежанците спрямо общия брой на населението се нареждат Австрия с 80 бежанци на хиляда жители, следвана от Гвинея (59 на хиляда), Югославия (46 на хиляда) и Конго (43 на хиляда). ■

Международната закрила на практика

Конвенциите, декларациите, националното законодателство и т.нар. "меко право", разгледани в предходните глави, съставляват юридическия скелет, върху който се опира комплексът от действия за закрила на бежанците и търсещите убежище. Хуманитарният работник на място трябва да се ръководи от общите принципи и стандарти, кодифицирани в международноправните актове за бежанците и правата на човека.

Обратно също е вярно - парламентаристите трябва да познават и някои основни практически действия за преодоляване на специфичните проблеми, свързани със закрилата на бежанците.

С най-големи трудности са свързани три аспекта на закрилата:

- Реакцията в извънредна ситуация, свързана с бежанци
- Закрилата на жени, деца и семейства на бежанци
- Намирането на постоянни решения за проблема на бежанците

Извънредни ситуации, свързани с бежанци

➤ Що е "извънредна ситуация, свързана с бежанци"?

Извънредните ситуации, свързани с бежанци, са време на криза за бежанците, а нерядко и за приемащите страни. Животът на тези хора е в опасност и бързата реакция има огромно значение. Приемашката страна може да бъде подложена на голям натиск, нерядко съчетан с голям интерес от страна на медиите, а може и да няма опит, за да се справи с многобройните гладни, болни, ранени или изплашени хора.

Извънредните ситуации, свързани с бежанци, почти винаги настъпват при въоръжен конфликт и в този смисъл могат да се разглеждат като извънредна обстановка, която е част от по-голяма катастрофа.

Парламентаристите могат да предприемат действия предварително, за да гарантират закрилата на бежанците в тези трудни моменти. Ако съществ-

Определение на извънредна ситуация, свързана с бежанци

ВКБООН е възприел следното работно определение за извънредна ситуация, свързана с бежанци: *"всяка ситуация, в която животът или благополучието на бежанците ще бъдат застрашени, ако не бъдат предприети незабавни и подходящи действия, и която изисква извънредна реакция и изключителни мерки."*

По-важна от определението е способността за бързо разпознаване на ситуацията, в която ще се наложи извънредна реакция. ■

вуват национално законодателство и институции, ВКБООН може да привлече международна подкрепа много по-бързо и ефективно.

➤ **Задължения по време на извънредна ситуация**

Целта на мерките при извънредна ситуация е да бъде предоставена закрила и нужното съдействие да стигне до хората навреме. Приемашката страна отговаря за безопасността на бежанците, за тяхното подпомагане и за поддържането на ред и законност сред тях на своя територия. Правителствата често разчитат на международната общност за споделяне на финансовата тежест; ВКБООН предоставя помощ на бежанците по искане на правителствата.

ВКБООН обикновено отговаря за координиране на действията на системата на ООН, като работи в тясно сътрудничество със Световната програма по прехрана, УНИЦЕФ, Програмата на ООН за развитие (ПРООН) и др. Неправителствените организации имат важно значение за подпомагането на бежанци при извънредни ситуации. Чрез споразумения за изпълнение на ангажименти приемашката страна, ВКБООН и различните неправителствени организации, притекли се в такъв случай, си поделят задълженията. В най-добрия случай добре формулираните изпълнителни споразумения предотвратяват дублирането на усилия и запълват празнотите в оказваната помощ.

Закрила при извънредни ситуации

➤ **Когато хората бягат от война: как да открием бежанеца**

В Африка и в някои латиноамерикански държави хората, които бягат от въоръжен конфликт, се определят като бежанци (съответно според конвенцията на ОАЕ и Декларацията от Картагена), докато хората от всички страни, които бягат от въоръжен конфликт, са бежанци по мандата на ВКБООН. В страните извън Африка и Латинска Америка обаче може да има разлика между закрилата, предоставяна от държавите съгласно Конвенцията за статута на бежанците (за нея се изисква лицето да изпитва основателен страх от преследване на едно от петте основания по конвенцията), и закрилата, предоставяна от ВКБООН в рамките на по-широкия му мандат. Тази юридическа разлика може да доведе до чисто практически проблеми за жертвите на въоръжените конфликти. Парламентаристите могат да предприемат действия с цел националното законодателство да предвижда пълноценна закрила съгласно по-широкото определение за бежанец, включително за жертвите на въоръжени конфликти.

□ **Връзка между конфликт и преследване**

Конфликтът и преследването могат да съществуват успоредно. Всъщност конфликтът може да бъде методът, избран от преследващия, за да потиска или елими-

нира определени групи. В повечето случаи хората, които бягат от въоръжен конфликт, отговарят на определението за бежанец по Конвенцията за статута на бежанците. С други думи те не само са засегнати от война, но изпитват и основателен страх от преследване по причина на раса, религия, националност, принадлежност към определена социална група или политически убеждения.

Например хората, които бягат от "етническото прочистване" в бивша Югославия или от геноцида в Руанда, бягат от преследване по смисъла на конвенцията, за което войната е средство. Това са примери на масово преследване, извършвано успоредно с военни действия или като част от тях. По време на въоръжен конфликт лицата могат да бъдат преследвани и поради причините, посочени в определението в конвенцията.

□ **Закрила на лица, които не отговарят на определението в Конвенцията за статута на бежанците**

Онези, които бягат от въоръжен конфликт, невинаги получават статут на бежанец в приемащи страни, които не използват по-широкото определение за бежанец по конвенцията на ОАЕ и Декларацията от Картагена. На практика обаче се приема, че хората, избягали от война, не могат да бъдат върнати в страната на произход. Повечето държави дават на тези лица някакво разрешение да останат в съответствие с националното законодателство или по преценка на административните органи. Народните представители в страните, които не са възприели разширеното определение за бежанец, могат да обмислят норми в националното законодателство за лицата, които не отговарят на определението по Конвенцията за статута на бежанците, но се нуждаят от закрила. По-нататък в тази глава са предложени стандарти за такава закрила.

□ **Предоставяне на статут по групов признак**

Закрилата е първият приоритет при извънредна ситуация, свързана с бежанци. Когато е явно, че голям брой хора бягат от въоръжен конфликт или други масови нарушения на правата на човека, разглеждането на индивидуални молби за статут на бежанец е непрактично, а и невъзможно. ВКБООН и държавите обикновено прибягват до предоставяне на статут на бежанец на цялата група лица на основата на своята информация за обективните условия в страната на произход. При липса на доказателства за противното всеки член на групата се приема за бежанец (*prima facie*).

□ **Връзка между масово навлизане и убежище**

В страните, които не предоставят статут по групов признак при липса на доказателства за противното, обикновено се предлага временна закрила, която незабавно осигурява на хората безопасност и защита на основните им човешки права. Временната закрила е инструмент, използван при извънредна ситуация, в която съществуват явни нужди от закрила, но възможностите за бързото индивидуално определяне на тези нужди са малки или несъществуващи. Временната закрила трябва да трае само до настъпването на фундаментална промяна в обстоятелствата, причинили бягството на хората. При настъпването на промяна приемащата страна може да презюмира, че нуждата от закрила е отпаднала и голямото

мнозинство от бенефициерите могат да се завърнат безопасно. Приемачите страни обаче трябва да имат предвид, че някои хора продължават да се нуждаят от закрила, включително поради причини, свързани с минало преследване. Държавите трябва да разполагат с механизъм за откриването на тези хора - и това обикновено са производствата за предоставяне на убежище.

❑ Изключване

Някои хора не заслужават международна закрила (вж. глава 3). Лицата могат да бъдат изключени от статут на бежанец дори когато той се предоставя по групов признак. За приемащата страна може да бъде много трудно да установи и върне бежанците, подлежащи на изключване. Препоръчва се държавите да потърсят от ВКБООН съвет и съдействие в началото на извънредната ситуация, за да определят профила на бежанците и съществуващите средства за разпознаване на хората, изключени от закрила, сред останалите бежанци.

Какво да правим при извънредна ситуация?

Изпълнителният комитет на ВКБООН е постигнал съгласие по набор от международнопризнати основни стандарти на отнасяне, които се прилагат в извънредни ситуации, свързани с бежанци.

Отворени граници, които позволяват достъп до безопасна територия

Трябва да се гарантира достъпът на хората до безопасно място, като още преди възникването на нуждата бъде създадена нормативна уредба за приемането им.

Възприемане на разширеното определение за бежанец

Използването на разширено определение за бежанец, каквото се съдържа в конвенцията на ОАЕ, Декларацията от Картагена и националното законодателство на много страни, ще създаде основа за закрилата при извънредна ситуация, свързана с бежанци.

При нужда - предоставяне на временна закрила

Когато в страната се използва по-тясното определение за бежанец съгласно Конвенцията за статута на бежанците, парламентаристите могат да предоставят закрила на други нуждаещи се лица чрез института на временната закрила, който се отнася до жертвите на въоръжени конфликти и други масови нарушения на правата на човека.

Спазване на стандартите на отнасяне в извънредни ситуации, свързани с бежанци

В съответствие със заключенията на Изпълнителния комитет на ВКБООН:

- ❑ Бежанците и търсещите убежище не бива да бъдат наказвани или приемани враждебно само поради това, че пребиваването им в страната е смятано за незаконно. Движението им не следва да се ограничава, освен ако това е в интерес на общественото здраве и обществения ред.

- ❑ Бежанците и кандидатите за статут на бежанец следва да се ползват от основните граждански права, признати от международната общност, поспециално прогласените във Всеобщата декларация за правата на човека.
- ❑ Бежанците и търсещите убежище следва да получат цялата необходима помощ, като бъдат удовлетворени основните им потребности, включително от храна, подслон и основни санитарни и медицински съоръжения. В тази насока международната общност следва да съблюдава принципите на международна солидарност и подялба на тежестта.
- ❑ Бежанците и търсещите убежище следва да бъдат възприемани като лица, чиято трагична участ заслужава особено разбиране и симпатия. Те не бива да бъдат подлагани на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне.
- ❑ Не бива да се допуска дискриминация на основата на раса, религия, политически възгледи, националност, страна на произход или физически недъг.
- ❑ Бежанците и търсещите убежище трябва да бъдат признати за субекти на правото и да се ползват от свободен достъп до съдилищата и други компетентни органи, включително административни.
- ❑ Местонахождението на бежанците следва да се определи с оглед на тяхната безопасност и благополучие, и с оглед сигурността на приемащата държава. По възможност търсещите убежище следва да бъдат настанени на приемливо разстояние от границата на тяхната страна на произход. Те не следва да бъдат въвличани в подмолна дейност срещу страната си на произход или против друга държава.
- ❑ Семейното единство следва да бъде зачитано.
- ❑ Следва да бъде оказвано цялото необходимо съдействие за издирване на членовете на семейството.
- ❑ Следва да бъдат осигурени подходящи условия за закрилата на малолетните и непълнолетните, и на неприсъединените деца.
- ❑ Изпращането и получаването на кореспонденция следва да бъде разрешено.
- ❑ Следва да бъде позволено получаването на материална помощ от приятели или роднини.
- ❑ По възможност следва да бъдат взети необходимите мерки за регистриране на ражданията, смъртта и браковете.
- ❑ На бежанците следва да бъдат предоставени всички необходими улеснения, които им позволяват да намерят задоволително постоянно решение.
- ❑ След намирането на постоянно решение на бежанците следва да бъде

позволено да изнесат имуществото, което са внесли на територията на страната.

- Следва да бъдат предприети всички мерки за улесняване на доброволното репатриране.

Предоставяне на закрила на жертви на войната, които не отговарят на определението по Конвенцията за статута на бежанците

Някои хора, които бягат от война, не могат да получат статут на бежанец по Конвенцията за статута на бежанците, въпреки че са подали молба и тя е била разгледана индивидуално. Като се има предвид преживяното разстройство и травми, тези лица заслужават определена сигурност и стабилност. Не е достатъчно те само да не бъдат депортирани.

Хората следва да имат официален юридически статус с определени права и задължения, като им бъдат издадени документи, които удостоверяват този статус. Статусът следва да бъде предоставен за достатъчно дълго време, което позволява на тези лица да възстановят нормалния си живот. Той трябва да бъде свързан с основни права, установени в съответните международни и регионални договори. В някои страни националните или регионалните норми за правата на човека въвеждат по-високи стандарти от минималните стандарти, посочени по-долу:

- Граждански и политически права:
 - защита срещу експулсиране или връщане (*refoulement*)
 - недопускане на дискриминация
 - защита срещу изтезания и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание
 - свобода на придвижване
 - достъп до съдилищата
- Икономическите и социални права, аналогични на тези, които по начало съществуват в приемащата страна, също са важни, включително достъп до подходяща жилищна площ, подпомагане, наемане на работа, здравно обслужване и основно и средно образование.
- Зачитането на семейното единство е основно изискване и приемащите страни следва да съдействат за събирането на близки роднини. Колкото по-дълъг период от време е прекаран в приемащата страна, толкова по-голяма е нуждата от събиране на семейството.

Закрилата на жертвите на войната може да бъде прекратена след отпадане на нуждата от нея. Следва да бъдат установени обективни критерии в писмена форма - за предпочитане в законодателството, за момента на прекратяване на закрилата. Когато се преценява дали закрилата да бъде прекратена, следва да бъде потърсен съвет от ВКБООН.

Призив за международна подкрепа и подялба на тежестта

Парламентаристите могат да подкрепят призивите за международна солидарност и подялба на тежестите, като огласяват нуждите на бежанците и при-

носа на своята страна, която е предоставила убежище и е дала достъп до хуманитарни организации.

Призив към правителството да осигури охрана на лагерите

Парламентаристите могат да призоват правителството да направи максимално много за защитата на бежанците и на местните и чуждестранни хуманитарни работници, които ги закрилят и подпомагат. Обществената безопасност и ред трябва да бъдат осигурени от приемащата страна. Когато за тази функция е необходима международна подкрепа, правителството на приемащата страна следва да използва съществуващите начини за получаването ѝ.

Отражение върху населението и обществото: застъпничество за бежанците

По време на извънредни ситуации народните представители могат да окажат силно влияние върху отношението към бежанците. Те могат да призоват държавата да изпълни своите международни задължения в хуманитарната област. Могат да демонстрират симпатия към бежанците и солидарност с тях, като се осведомяват за положението. Могат да посещават лагери, заведения за настаняване или за задържане. Могат да обърнат внимание на въпросите и безпокойствата на местното население и да се опитат да разсеят отрицателното отношение, евентуално породено от липса на информация, неразбиране или предрасъдъци. ■

Закрила на жените - бежанки

➤ Специфични условия, които засягат жените като бежанци

Най-малко половината от всички бежанци са жени. Много от техните нужди съвпадат с тези на мъжете - бежанци: защита срещу принудително връщане, спазване на основните човешки права по време на изгнанието и съдействие за намирането на постоянни решения за участието им. Жените обаче имат и някои по-различни допълнителни нужди през цялото време, докато са бежанци.

При честия хаос на една извънредна ситуация, свързана с голям брой бежанци, жените са извънредно уязвими от сексуално или друго насилие. Наред с това те не рядко носят отговорност за други, още по-уязвими членове на семейството - деца и възрастни хора. Жените често са разделени от роднините си - мъже, които участват в конфликта или са останали в страната си, за да пазят семейното имущество.

В условията на лагера разрушаването на традиционните модели на вземане на решения може да лиши жените от глас по въпроси, които засягат всекидневния им живот и тяхната сигурност. Например ако мъжете или определена група мъже контролират разпределението на помощите, жените могат да бъдат заставени да извършват сексуални услуги в замяна срещу храна. Жените могат да бъдат изложени и на риск от сексуално насилие от страна на други бежанци, комбатанти, които воюват наблизо, или служители на полицията и органите на сигурността в приемащата страна.

В страни с производства за индивидуално предоставяне на статут жените, които пътуват заедно с членове на семейството - мъже, могат да бъдат лишени от възможност

да подадат лична молба, дори когато молбата на мъжа е отхвърлена. За жените може да бъде по-трудно да говорят открито пред интервюист - мъж, особено ако молбата им за статут на бежанец отчасти е свързана със сексуално насилие или семейна чест.

Наред с процесуалните пречки в системите за предоставяне на статут е възможно да съществуват и юридически пречки за точната преценка на молби, свързани с пола на заявителя.

➤ Преследване, основано на пола

"Преследване, основано на пола" е термин, използван в международното бежанско право за различни искания, включително направени от мъже. Полът не е изрично споменат сред основанията в Конвенцията за статута на бежанците (страхът от преследване трябва да се основава на раса, религия, националност, принадлежност към определена социална група или политически убеждения), но въпреки това се приема, че той може да окаже влияние или да бъде водещо съображение при някои форми на преследване и/или причините за него.

В молбите, свързани с пола на кандидата, обикновено се посочват действия на сексуално насилие, домашно насилие, принудително семейно планиране, обрязване на гениталиите на жените, наказания за престъпването на обществените нрави и хомосексуализъм. Тези молби могат доста да се различават една от друга, тъй като при тях *формите* на преследване се смесват с *причините* за преследване. Общото между тях обаче е полът като релевантен признак при разглеждането на молбата. В тази светлина преследването не се дължи непременно или единствено на пола на жертвата, а и на разбиранията на извършителя - според него хората, които се отклоняват от ролята, определена за техния пол, трябва да бъдат преследвани. Например жените, които се страхуват от преследване, тъй като престъпват обществените нрави, обикновено биват преследвани не защото са жени, а защото отказват да бъдат "истински жени".

Конвенцията за статута на бежанците трябва да бъде тълкувана, като надлежно се взема предвид признакът "пол". Както информацията за страната на търсеция убежище е важна при произнасянето по една "типична" молба, така и познаването на предопределените обществени роли в страната на произход допринася за правилното тълкуване на определението за бежанец. Този подход се подкрепя от редица международни органи, включително Изпълнителния комитет на ВКБООН.

"Изпълнителният комитет оценява високо особените усилия на държавите да включат съображенията, свързани с пола, в политиката, актовете и практиката в областта на убежището; насърчава държавите, ВКБООН и други заинтересовани организации да утвърждават по-широкото възприемане и отразяване в критериите за закрила на факта, че преследването може да бъде свързано с пола или осъществено чрез сексуално насилие; наред с това насърчава ВКБООН и други заинтересовани организации да разработят, утвърждават и прилагат насоки, кодекси на поведение и програми за обучение по свързаните с пола

проблеми на бежанците, за да улеснят рационализирането на критерия, свързан с пола, и да повишат отговорността за изпълнението на политиката по отношение на половете."

Заключение на Изпълнителния комитет на ВКБООН N 87(n), 1999 г.

➤ Разглеждане на исканията за убежище, отправени от жени

ВКБООН и някои държави са приели насоки за разглеждането на искания за убежище, отправени от жени, включително молби, свързани с пола на кандидата. Практиката по такива случаи се разширява и много държави проявяват интерес към отразяването на тези съображения в своя режим на закрила.

Наред с общия комплекс от международноправни актове за правата на човека, които се прилагат към всички хора, съществуват някои стандарти за правата на човека с пряко значение за положението на жените - бежанки и търсещи убежище. Основните международноправни актове тук са *Конвенцията за премахване на всички форми на дискриминация по отношение на жените и Факултативният протокол към нея*.

Тази конвенция въвежда стандарти за държавите в редица области, които имат значение за жените - бежанки, например:

- Премахване на всички форми на трафик на жени и експлоатация или проституция.
- Гражданство
- Образование
- Труд
- Здравеопазване
- Особени проблеми на жените в селските райони
- Равенство пред закона
- Всички въпроси, свързани с брака и семейните отношения

Приложими международни стандарти се съдържат и в Декларацията на Общото събрание на ООН за премахване на насилието срещу жените. Според нея жените - бежанки, са една от групите, особено уязвими от насилие, а държавите следва да предприемат мерки за премахване на насилието срещу жени.

Закрила на децата - бежанци

Приблизително 41 на сто от лицата под грижите на ВКБООН не са достигнали 18-годишна възраст; 12 на сто от тях не са навършили пет години. Децата - бежанци, следва да се ползват от същата закрила като пълнолетните бежанци; а като се имат предвид специфичните им нужди и особената им уязвимост, те следва да по-

лучават и специална закрила и помощ.

В извънредна ситуация, свързана с бежанци, децата - бежанци лесно могат да бъдат отделени от семействата им. Ето защо незабавно трябва да бъдат положени усилия за регистрация и издирване. Разделените деца са изложени на по-голям риск от привличане като войници в армията или от сексуална експлоатация, отколкото другите деца - бежанци. Поради нормалните нужди, свързани с развитието на децата, дори онези от тях, които остават при семействата си, преживяват тежко травмите и разстройството, причинени от бягството.

В страните, в които пълнолетните бежанци биват задържани, за децата съществува по-голям риск също да бъдат задържани, освен ако изрично е предвидено освобождаване на родителите. Децата не следва да бъдат задържани, освен ако ня-

Основни насоки за закрилата и грижите за деца - бежанци

Децата са уязвими. Те са податливи на болести, недохранване и физическо нараняване.

Децата са зависими. Те се нуждаят от подкрепата на възрастните не само за физическото си оцеляване (особено в ранните години на детството), но и за психическото и социалното си благополучие.

Децата се развиват. Те преминават през етапи на развитие и растат подобно на кула от тухли, като всеки следващ пласт зависи от предишния. Сериозното забавяне, което прекъсва тези етапи, може тежко да разстрои развитието.

Сигурността и благополучието на децата - бежанци, са по-застрашени, отколкото при другите деца. Внезапното и съпроводено с насилие начало на извънредните ситуации, разкъсването на семейните и обществените структури, както и острият недостиг на ресурси, с които се сблъскват бежанците, се отразяват дълбоко върху физическото и психическото състояние на децата - бежанци. Тъжен факт е, че бебетата и малките деца nerядко са първите и най-многобройни жертви на насилието, болестите и недохранването, които съпътстват разселването и бежанските вълни. След началото на извънредната ситуация и докато се търсят решения, разделението на семейството и семейните структури продължава да се отразява отрицателно на децата - бежанци, независимо от възрастта им. Следователно подпомагането на децата - бежанци, да удовлетворят своите физически и социални нужди често означава да бъде оказана помощ на техните семейства и общности. ■

Преговор към изданието *Refugee Children: Guidelines on Protection and Care*, UNHCR

ма никакъв друг начин за осигуряване единството на семейството.

По време на индивидуалните производства за предоставяне на статут на бежанец на всяко разделено дете следва да бъде назначен настойник (попечител), който да представлява висшите му интереси. При оценката на молбата на дете за статут на бежанец следва да бъдат взети предвид степента на психическо развитие на детето, неговата зрелост и способност да отправи молба в светлината на личните, семейните и културните условия. При произнасянето по такива молби може да се наложи либерално прилагане на принципа, че съмнението се тълкува в полза на бежанеца.

Децата, засегнати от въоръжени конфликти, имат право на специална закрила и отнасяне, като се има предвид особената им уязвимост от насилствено нараняване, експлоатация и смърт. Други важни права на децата - бежанци, са правото на образование, достатъчна храна и възможно най-висок стандарт на здравеопазване.

Висшите интереси на детето и ролята на семейството са основна предпоставка за закрилата и благополучието на децата и трябва да бъдат водещо съображение при вземането на всички решения относно деца - бежанци. Този принцип е юридически закрепен в *Конвенцията за правата на детето*, по която са страни почти всички държави в света. Конвенцията за правата на детето съдържа специално правило за децата - бежанци, като същевременно изисква всички нейни разпоредби да бъдат прилагани към всяко дете без дискриминация. *Африканската харта за правата и благодеиствието на децата* също предвижда особена закрила за децата - бежанци или вътрешно разселени.

Висшите интереси на децата - бежанци и търсеци убежище

Според чл. 3 от Конвенцията за правата на детето висшите интереси на детето са първостепенно съображение във всички действия, отнасящи се до децата, независимо дали са предприети от обществени или частни институции за социално подпомагане, от съдилищата, административните или законодателните органи. При всички обстоятелства и за всяко решение, което се отнася до дете, трябва да бъдат взети предвид различните възможности и да се даде предимство на висшите интереси на детето. Този подход е водещ във всички случаи - от пряката намеса на държавата в рамките на нейната компетентност до частния семеен живот, където държавите могат да се намесят непряко (например чрез местни органи), за да гарантират и защитят правата на децата.

"Висшите интереси на детето" изискват законодателните органи да следят дали приеманите или изменяни закони максимално биха облагодетелствали децата.

Деца, които са бежанци или търсят убежище, имат право на специално внимание съгласно чл. 22 от Конвенцията за правата на детето. Разпоредбата задължава договорящите страни да вземат необходимите мерки за предоставяне на подходяща защита и хуманитарна помощ на тези деца.

Изданието на ВКБООН "Деца - бежанци: Ръководство за закрилата и грижите" определя целите, задачите, принципите и практическите мерки за закрила и подпомагане на децата. В него са разгледани теми като права на детето, култура, психическо благополучие, здраве и хранене, предотвратяване и лечение на уврежданията, лична свобода и сигурност, правно положение, образование, деца, разделени от семействата им, и постоянни решения. ■

Закрила на семействата на бежанци

Най-ефективният начин за закрила на уязвимите бежанци е да бъдат защитени бежанските семейства. Семействата, в които има един родител, се нуждаят от особена подкрепа. Всички членове на бежански семейства се сблъскват с проблеми, когато бъдат разделени при бягството или когато приемащата страна не улеснява събирането с други членове на същото семейство. Това може да бъде особено тежко за хората, на които се предоставя някаква временна закрила, тъй като те често имат по-малко права от бежанците с предоставен статут.

Конференцията, ... като намира, че единството на семейството - естествената и основна колективна клетка на обществото, е важно право на бежанеца, а това единство е застрашено постоянно, ... препоръчва на правителствата да предприемат нужните мерки за закрила на семействата на бежанците, по-специално в следните насоки:

- 1) *Гаранции за опазване единството на семейството на бежанеца, особено в случаите, когато главата на семейството отговаря на изискванията за допускане в определена страна;*
- 2) *Защита на малолетните и непълнолетните бежанци, особено непридружените деца и момичета, като се обръща особено внимание на настойничеството (попечителството) и осиновяването.*

Заклучителен акт на Конференцията на пълномощниците 1951 г. относно статута на бежанците и лицата без гражданство (1951 г.), организирана от ООН, т. IV, раздел В.

Закрила на жените и децата - бежанци, и на семействата на бежанците: какво трябва да бъде направено?

Създаване на специални разпоредби за жените и децата с висящо производство за предоставяне на статут

- Парламентаристите могат да създадат специални разпоредби за жените и децата с висящо производство за предоставяне на статут, включително за привличането на интервюисти и преводачи - жени.
- Всички лица, които вземат решения за статута на бежанец, следва да имат достъп до информация за спазването на правата на човека и за обществените роли в страните на произход, тъй като те имат значение за жените и децата.
- Парламентаристите биха могли да поискат от правителствата си да приемат насоки за молбите, свързани с пола, като използват за пример съществуващите подобни насоки.
- Разделените деца следва да имат настойник (попечител), който да представлява висшите им интереси.
- Всички членове на семейството следва да получат статут, ако основният заявител получи такъв, а всеки член на семейството следва да има възможност да подаде лична молба.
- Жените и децата следва да получат документи за статут на бежанец, издадени на тяхно име.

Забрана на задържането

- Парламентаристите могат да предприемат действия за забрана на задържането на деца и следва да предвидят алтернативни средства за закрила на децата и полагане на грижи за тях.
- Жените не следва да бъдат задържани, особено ако пътуват с деца или други зависими лица, ако са бременни или кърмят.

Създаване на възможности за събирането на семейства

- Парламентаристите могат да приемат актове, които позволяват бързо събиране на членове на семейство, разделено при бягството, да въведат либерални критерии за допускане на членове на семейството и да утвърждават икономическата независимост на пълнолетните членове на семейството с цел разширяване на възможностите им да издържат зависимите от тях лица. ■

Събирането на семейства е ключ към закрилата на семействата на бежанците. Изпълнителният комитет на ВКБООН подчертава нуждата от опазване единството на бежанските семейства посредством:

- ❑ Събиране на семействата, разделени при бягството
- ❑ Обмисляне на либерални критерии за допускане на членове на семейството
- ❑ Предоставяне на статут на бежанец на всички членове на семейството, когато основният заявител е получил такъв статут, и даване на възможност на всеки член на семейството да подаде лична молба
- ❑ Превръщане на семейното единство в приоритет още в началните фази на всички операции, свързани с бежанци
- ❑ Насърчаване на икономическата независимост на пълнолетните членове на семейството с цел разширяване на техните възможности да издържат зависимите от тях лица

Търсене на решения

За огромното мнозинство от бежанците по света решението е да се върнат в страната си. Доброволното репатриране следва да се извършва безопасно и достойно, по решение на самия бежанец, взето на основата на достатъчно информация. Някои бежанци получават разрешение да останат постоянно в първоприемащата страна. Това е тъй наречената "местна интеграция". Съвсем малък брой бежанци биват преселени във втора приемаща страна. Въпреки че преселването във втора страна е решение за най-малък брой хора, то е извънредно важно средство за закрила и също представлява постоянно решение.

➤ Доброволно репатриране

Доброволното репатриране е предпочитаното решение за повечето бежанци и приемащи страни. Бежанците най-често търсят убежище в държава близо до собствената им страна, за да могат да се върнат при първа възможност, да продължат живота си и да помогнат за възстановяването на своето общество.

В **най-добрия случай** конфликтът е прекратен и заплахите за физическата сигурност (например пехотни мини) са отстранени, или пък по-пълното спазване на правата на човека е отстранило причините за бягството. Бежанците свободно решават да се върнат на основата на пълна информация за условията в страната им и при наличието на достатъчна международна закрила и помощ за безопасното и достойно завръщане. Правното им положение е гарантирано чрез тристранно споразумение между ВКБООН, приемащата страна и страната на произход. Разликите между хуманитарната фаза на операцията и помощта за дългосрочно разви-

тие са заличени. Започнал е процес на помирение на враждуващите страни.

За съжаление действителността рядко се доближава до тази картина. Твърде често предлаганата закрила и съществуващата помощ в приемащата страна са недостатъчни. Бежанците трябва да изберат по-малкото зло и често решават да се върнат у дома с надеждата, че междуременно условията са се подобрили. В такива случаи репатрирането крие голям риск завърналите се бежанци да бъдат принудени да избягат отново.

ВКБООН поставя изискване за определено равнище на физическа безопасност и сигурност, преди активно да насърчи доброволното репатриране. Ако обаче бежанците се завръщат спонтанно и по своя воля в страна, в която все още има конфликт, ВКБООН ще се опита да им окаже максимална помощ.

"Конференцията призовава правителствата и парламентите да улеснят ранното и доброволно завръщане, преселването и рехабилитацията на бежанците и разселените лица; разоръжаването, демобилизацията и последващото обучение и повторна интеграция на бившите комбатанти, особено децата - войници, в цивилния живот, както и рехабилитацията на травмизираните хора, особено жените и децата."
99-та конференция на Интерпарламентарния съюз, април 1998 г.

Завърналите се в своите страни често се натъкват на икономически, правни и социални проблеми. Ако националната инфраструктура е разрушена от войната, бежанците може би трудно ще върнат имуществото си или ще получат обезщетение за него. ВКБООН, който често работи съвместно с неправителствени организации на място, наблюдава завръщането на бежанците, за да помогне за решаването на евентуално възникнали проблеми във връзка с закрилата. Неотдавна ВКБООН и Юридическият факултет на университета в Харвард са започнали проект, наречен "Представете си съвместното съществуване". Неговата цел е да улесни съвместното съществуване през краткия период на реинтеграция след конфликта, за да се избегне повторното прибягване до насилие в разделените общества и да се стигне до трайно помирение. Едно от средствата, използвани за тази цел, е платената общественополезна дейност, която обединява различните общности.

➤ Местна интеграция

Приобщаването на бежанците към обществото, в което са намерили убежище, е едно от решенията на техния проблем съгласно Статута на ВКБООН. Според Конвенцията за статута на бежанците държавите са длъжни да улесняват според възможностите си асимилацията и натурализацията на бежанците. В редица страни, особено тези, които са свикнали да приемат имигранти, натурализацията на бе-

жанци с предоставен статут е обичайна практика.

Други страни, които предоставят убежище, с готовност разрешават на бежанците постоянно пребиваване, особено когато те имат принос към местната икономика. През последните години все по-малко страни са способни да предложат местна интеграция, въпреки че има и някои изключения, например натурализацията на хиляди бежанци от Гватемала в Мексико.

➤ Страни, в които традиционно се преселват бежанци

Австралия, Дания, Канада, Нова Зеландия, Норвегия, САЩ, Финландия, Холандия, Швейцария, Швеция

➤ Страни, които предлагат преселване напоследък

Аржентина, Бенин, Бразилия, Буркина Фасо, Ирландия, Исландия, Испания, Чили ■

➤ Преселване

Сравнително малкото бежанци, на които може да бъде предложено преселване, са в опасност в първоприемащата страна или са лица, за чиито проблеми не може да се намери трайно решение. Някои страни предлагат специални квоти за преселване. Други разрешават преселването инцидентно. За да бъдат препоръчани за преселване, бежанците трябва да отговарят на критериите на ВКБООН, както и на критериите на страната, в която ще се преселят. ■

Намиране на решения за проблемите на бежанците: какво трябва да бъде направено?

В приемащите страни

- ❑ За да осигурят истински доброволния характер на репатрирането, парламентаристите могат да се уверят, че никой бежанец не бива връщан у дома против волята му, освен ако правилно е приложена изключваща клауза на Конвенцията за статута на бежанците.
- ❑ Парламентаристите също могат да настояват на бежанците да бъде дадена възможност да посетят страната на произход, за да видят условията лично и да ги преценят, без да губят право да се завърнат в приемащата страна.

- ❑ Ако обстановката в приемащата страна позволява това, парламентаристите могат да обмислят разширяването на възможностите за натурализация на бежанците с предоставен статут.

В страните на произход

- ❑ Парламентаристите могат да сторят необходимото за създаване на правна уредба за закрила на завърналите се бежанци.
- ❑ Вещните права, реституцията и обезщетенията са основни въпроси, които изискват действия от страна на законодателната власт. На децата - бежанци, родени извън страната, следва да бъде предоставено гражданство, както и национални документи за самоличност.
- ❑ Парламентаристите могат да призват правителството да даде достъп на ВКБООН и неправителствените организации, които да наблюдават положението на завърналите се лица.

В страните, в които е извършено или може да бъде извършено преселване

- ❑ Страните, в които се извършва преселване, могат да обмислят увеличаване на квотите за преселване на бежанци, както и за добавяне на извънредни квоти за случаите, когато ВКБООН трябва бързо да прехвърли бежанец по съображения за сигурност.
- ❑ Страните, които още не приемат редовно преселени бежанци, могат да обмислят въвеждането на тази практика или поне да покажат пред ВКБООН готовността си да приемат преселени бежанци след преценка на всеки отделен случай.

В страните, които са дарители или биха станали такива

- ❑ Страните - дарители, могат да поискат и да спомогнат за подобряване на качеството на убежището с цел хората да не бъдат принудени да избират завръщане в нестабилна и несигурна обстановка.
- ❑ Страните - дарители, могат да упражнят политически натиск за отстраняване на причините за бежанските вълни.
- ❑ Страните - дарители, могат да подкрепят и целия спектър от дейности, нужни за успешно репатриране или местна интеграция, включително програми за разминуване, проекти за осигуряване на доходи и помощ за дългосрочното развитие. ■

Глава 5

Алтернативи на задържането и закрила на бежанците срещу дискриминация

Закрилата на бежанците не се осъществява само на границите. Търсещите убежище и бежанците с предоставен статут могат да останат уязвими дори в приемаща държава, която е страна по Конвенцията за статута на бежанците и има законодателство за изпълнение на конвенцията и производства за разглеждане на молбите. Остават много въпроси на закрилата, които имат отношение към ежедневието на бежанците в приемащата страна. За много кандидати за статут и/или бежанци един от тези въпроси е възможността за произволно задържане. Друг проблем е атмосферата на расизъм и ксенофобия сред някои групи от местното население.

"Изпълнителният комитет изразява дълбоко съжаление за това, че много страни продължават да задържат търсещите убежище (включително ненавършили пълнолетие) съвсем произволно, за неоснователно продължителни периоди и без да им предоставят достъп до ВКБООН и до справедливи производства за своевременно разглеждане на въпроса за задържането; отбелязва, че подобна практика е несъвместима с установените стандарти за правата на човека, и настоятелно призовава държавите по-активно да използват всички подходящи алтернативи на задържането."

Заклучение на Изпълнителния комитет на ВКБООН N 85(dd), 1998 г.

Задържане

Изпълнителният комитет на ВКБООН е изразил тревогата си от факта, че поради незаконното влизане или пребиваване в приемащата страна много бежанци и кандидати за статут в различни части на света са задържани или подложени на подобни ограничения до решаване на техния случай. Комитетът е на мнение, че задържането по начало следва да се избягва поради несподобните, свързани с него. При нужда до задържане може да се прибегне за конкретни цели, например установяване на самоличността и определяне на фактите, върху които се опира молбата за статут на бежанец или убежище.

Задържането на търсещите убежище се приема за законно и произволно, ако съответства на националното законодателство и международното право. Задържането трябва да бъде използвано без дискриминация и да подлежи на съдебен или административен контрол, за да се гарантира, че то все още е нужно, и да бъде преценена възможността за освобождаване, когато липсват основания за продължаването му.

- *"Никой не трябва да бъде подлаган на произволен арест, задържане или изгнание."*

Всеобща декларация за правата на човека, чл. 9

- *"Задържането по начало следва да бъде избягвано поради несподобните, свързани с него."*

Заклучение на Изпълнителния комитет на ВКБООН N 44, 1986 г.

➤ Що е "задържане"?

Задържането не означава само затвор. То представлява настаняване в строго очертано или ограничено място, включително затвори, закрити лагери, заведения за задържане, управлявани от държавата или от частни институции, хотелски стаи или транзитни зони на летищата, където свободата на придвижване е значително стеснена и единствената възможност за напускане на това ограничено място е да се напусне територията на приемащата страна.

За да се прецени дали един кандидат за статут на бежанец е задържан, следва да бъде оценен общият ефект на различните ограничения, както и степента и интензивността на всяко от тях.

Ограниченията, свързани с местоживеенето на търсещия убежище по начало не съставляват задържане.

➤ Търсещите убежище по начало не следва да бъдат задържани

Всеобщата декларация за правата на човека прогласява правото да бъде търсено и получено убежище като основно право на човека. Когато го упражняват, търсещите убежище често са принудени да пристигнат или влязат нелегално в приемащата страна. За разлика от обикновените имигранти, много кандидати за статут на бежанец не могат да получат нужните паспорти или визи. Този факт и физическите и психическите травми, причинени на много заявители, следва да бъдат взети предвид, когато се взема решение за ограничаване на свободата им на движение.

➤ При какви обстоятелства могат да бъдат задържани търсещите убежище?

Като изключение от общото правило кандидатите за статут на бежанец могат да бъдат задържани на основанията, посочени по-долу **при условие, че те са ясно предвидени в национално законодателство, което съответства на международноправните актове за правата на човека.**

Следва да съществува *законова* презумпция против задържането. Трябва да бъдат създадени и използвани алтернативи (вж. по-долу), освен ако съществуват доказателства, според които алтернативите не биха имали ефект при конкретно-

то лице. Търсецят убежище следва да бъде задържан само след преценка на всички възможни алтернативи. Когато вземат решение за задържане, органите следва да определят дали задържането е разумно и съразмерно на преследваните цели. Ако бъде преценено за нужно, задържането следва да се прилага без никаква дискриминация и и само за минимален срок.

Четирите допустими изключения от общото правило за избягване на задържането следва да бъдат предписани от закона. Търсеците убежище могат да бъдат задържани само в следните случаи:

- ❑ *За установяване на самоличността.* Става дума за случаите, в които самоличността е неустановена или се оспорва.
- ❑ *За установяване на фактите, върху които се опира искането за убежище.* Това означава предварително интервю за установяване на основните факти, а не задържане по време на цялото производство за предоставяне на статут или за неограничен срок.
- ❑ *В случаите, когато търсеците убежище са унищожили пътните си документи или документите за самоличност и използват неистински или подправени документи, за да заблудят държавните органи на страната, в която възнамеряват да поискат убежище.* Държавните органи трябва да докажат, че кандидатът е действал недобросъвестно и е възнамерявал да подведе органите на приемащата страна или е отказал да им сътрудничи. Кандидатите, които пристигат без документи, тъй като не са могли да се снабдят с такива, не следва да бъдат задържани само на това основание.
- ❑ **За защита на националната сигурност и обществения ред.** Трябва да има доказателства, че кандидатът е извършил престъпления в миналото или има престъпни връзки, които биха застрашили националната сигурност или обществения ред. Кандидатите, пристигнали по канал за трафик или контрабанда на хора, обикновено не се включват в тази категория и не следва да бъдат задържани по тази причина. Те по правило са жертва, а не извършители на престъпления.
- ❑ При кои обстоятелства не е нужно да се прибегва до задържане?

Кандидатите за статут не следва да бъдат задържани, ако идват направо от територия, в която техният живот или свобода са застрашени, незабавно се представят пред властите и изтъкнат уважителна причина за незаконното си влизане или пребиваване. Задържането за цели, различни от посочените по-горе, например в изпълнение на политика за възпиране на бъдещи кандидати за статут или заставяне на подалите молби да се откажат от тях, противоречи на нормите на международното право. Задържането не бива да се използва като наказание или дисциплинарна мярка за незаконното влизане или пребиваване. То не бива да се използва и при неспазване на правилата в приемателните центрове или бежанските лагери. Бягството от мястото, където е задържано лицето, не бива да води автоматично до прекратяване на производството за предоставяне на статут или до връщане в страната на произход.

➤ **Какви действия да бъдат предприети, ако търсеците убежище са влезли незаконно?**

Според конвенцията бежанците, идващи направо от държава, в която са преследвани, не трябва да бъдат наказвани за незаконното си влизане или пребиваване, стига да са дошли направо от страната, в която се страхуват от преследване, да се представят незабавно пред властите и да изтъкнат уважителна причина. Тази разпоредба се прилага и към търсеците убежище, тъй като някои от тях наистина са бежанци, които още не са получили статут. Някои държави и някои кандидати за статут обаче следват правилото "око за око, зъб за зъб". Когато държавите ограничат възможностите за законна миграция, някои реални и потенциални кандидати за статут използват трафика и контрабандата на хора или други незаконни начини за влизане. Тогава държавите се чувстват длъжни да направят граничния контрол още по-строг и това продължава до безкрай.

Изпълнителният комитет на ВКБООН е изразил становище, че задържането следва да бъде избягвано поради несподобяемите, свързани с него. При нужда до задържане може да се прибегне само на основания, предписани от закона, и с цел установяване на самоличността, установяване на фактите, върху които се опира молбата, решаване на случаите на бежанци или търсеци убежище, които са унищожили документите си за път или за самоличност, или са използвали неистински или подправени документи, за да заблудят органите на приемащата държава, или защита на националната сигурност и обществения ред. Същевременно Изпълнителният комитет признава, че справедливото и бързо производство за предоставяне на статут на бежанец или даване на убежище има основно значение за предпазване на бежанците и търсеците убежище от неоснователно и ненадлежно забавено задържане. Той подчертава и колко важно е националното законодателство и/или административна практика да правят разлика между положението на бежанците и търсеците убежище, и положението на останалите чужденци.

➤ **Някои алтернативи на задържането**

Върху избора на алтернатива следва да окажат влияние индивидуалното положение на търсецкия убежище и местните условия. Правителствата също могат да преценят алтернативите в светлината на преките и непреките разходи за всяка от тях.

Предложеният списък не е изчерпателен. Той предлага възможности, при които държавните органи имат определена степен на контрол върху местонахождението на търсеците убежище, като на последните се позволява и свобода на движение.

❑ **Поставяне под наблюдение**

Кандидатът за статут може да бъде задължен периодично да се явява пред служителите по имиграцията или в полицията. Освобождаването може да бъде съпроводено с гаранция от самия кандидат, член на семейството му, неправителствена ор-

Незаконно влезли лица, които търсят убежище: какво предвижда конвенцията от 1951 г.?

"Договарящите държави се задължават да не налагат наказания заради незаконно влизане или пребиваване на тяхна територия на бежанци, които, пристигайки направо от територия, където са били застрашени животът и свободата им ..., са влезли или пребивават на тяхна територия без разрешение при условие, че те се представят незабавно на властите и приведат уважителни причини за незаконното си влизане или пребиваване на територията на страната.

Договарящите държави се задължават да не прилагат по отношение придвижването на такива бежанци каквито и да било ограничения освен необходимите, като такива ограничения могат да се прилагат само до регулиране статута на бежанците в страната или до получаването от тях на разрешение за преминаване им в друга страна."

Конвенция за статута на бежанците, чл. 31

"Пристигайки направо"

Това означава кандидатът за статут на бежанец да пристига направо от:

- Своята страна на произход
- Друга страна, в която не е могъл да получи закрила, безопасност и сигурност, или
- Страна на транзитно преминаване, където е останал за кратко, без да е подал молба или да е получил убежище там.

Понятието "пристигайки направо" не може да бъде свързано с точно определен срок и затова следва да се предвиди, че всеки случай ще бъде разглеждан в светлината на конкретните обстоятелства.

"Незабавно"

Не съществува и срок, който да бъде приложен механично към понятието "незабавно". Това се дължи на факта, че търсещите убежище често се борят с последиците на травмата, езикови проблеми, липса на информация, страх от държавните органи или подозрения към тях поради миналите си преживявания, липса на основни средства за съществуване и други проблеми.

"Уважителни причини"

Терминът предполага разглеждане на обстоятелствата, при които е избягал кандидатът за статут. ■

ганизация или обществена група, която поема ангажимент кандидатът да спазва всички изисквания и да се явява на заседанията и официалните срещи.

Кандидатът за статут може да бъде задължен да отседне на конкретен адрес или в населено място, които да променя само с предварително разрешение.

Посочване на гарант или поръчител

Кандидатите могат да бъдат задължени да посочат гарант, който осигурява явяването им на заседания и официални срещи. Ако не стори това, гарантът плаща глоба.

Освобождаване под гаранция

Това е алтернатива за освобождаване на вече задържани кандидати за статут при условията на гаранцията. Кандидатите трябва да бъдат уведомени за тази възможност, а размерът на гаранцията не бива да бъде толкова висок, че да пречатства използването на алтернативата.

Открити центрове

Кандидатите за статут на бежанец могат да бъдат освободени при условие, че ще живеят в център за групово настаняване, откъдето ще имат право да излизат и да се връщат в уречените часове.

"Арестуването, задържането или осъждането на лишаване от свобода на дете следва да бъде в съответствие със закона и да се използва само като крайна мярка и за най-краткия възможен срок."

Конвенция за правата на детето, чл. 47(b)

➤ Задържането и децата

Отправната точка тук е, че задържането на деца следва да се използва само като крайна мярка и за възможно най-краткия подходящ срок, както изискват чл. 37(b) от Конвенцията за правата на детето и Насоките на ВКБООН относно децата - бежанци, като винаги се вземат предвид висшите интереси на детето.

Децата, разделени от семействата им

Децата, които са разделени от семействата си (или тъй наречените "непридружени малолетни и непълнолетни"), по възможност следва да бъдат освободени и поверени на грижите на други членове на семейството, които вече пребивават в приемащата страна. Ако това е невъзможно, те трябва да бъдат настанени на подходящо място и да бъдат поставени под съответен надзор, в най-добрия случай в обществени заведения или в приемни семейства.

Следва да бъде назначен настойник (попечител) или адвокат, който да представлява висшите интереси на детето.

❑ Деца, които са заедно с родителите си

Следва да бъдат взети предвид всички алтернативи. Децата и лицата, които непосредствено се грижат за тях, не бива да бъдат задържани, освен ако това е единственият начин за запазване на семейното единство.

❑ Ако децата бъдат задържани

Когато приемащата страна няма друга възможност и трябва да задържи децата, в съответствие с Конвенцията за правата на детето това следва да бъде крайна мярка, наложена за най-краткия възможен срок.

Децата не трябва да бъдат задържани в затворнически условия. Трябва да се положат всички усилия те да бъдат освободени и настанени на друго място. **Междувременно** трябва да бъдат предприети специални мерки за осигуряване на жилищни помещения, подходящи за децата и техните семейства.

❑ Учение и игри

По време на задържането децата имат право на образование, за да се осигури приемственост през периода след освобождаването. Обучението следва да се провежда извън заведението за задържане.

Следва да се предвидят и условия за почивка и игри, които са особено важни за физическото и психическото развитие, и спомагат за преодоляване на стреса и травмите.

➤ **Задържане на други уязвими лица**

❑ Други категории уязвими лица

Като уязвими следва да се възприемат лицата от още три групи:

- Възрастни хора, разделени от семействата си
- Жертви на изтезания или травми
- Хора с психически или физически увреждания

❑ Особени съображения

Като се има предвид силното отрицателно въздействие на задържането върху уязвимите хора, държавните органи следва да избягват да ги задържат. Ако такива лица бъдат задържани, това трябва да става само след като квалифициран лекар удостовери, че задържането няма да се отрази неблагоприятно върху тяхното здраве и благополучие. Също така при нужда трябва да бъдат осигурени последващи грижи и помощ от специалист, с достъп до услуги, хоспитализация и медицински консултации.

Какво прави ВКБООН, за да помогне на разделените деца да намерят семействата си?

За целите на ВКБООН и неговата дейност "разделено" е детето, "което е разделено от двамата си родители, като не може да бъде установено лице, което непосредствено се грижи за детето по силата на закон или обичай". Броят на разделените деца на бежанци се различава в зависимост от причините и условията на бягството. На основата на съществуващите данни обаче учените са на мнение, че разделените деца са от 2 до 5 на сто от всички бежанци.

ВКБООН обикновено работи в тясно сътрудничество с други организации, за да осигури идентифицирането и регистрацията на децата, както и издирването на техните семейства. При кризата в района на Руанда - Бурунди например ВКБООН работи с УНИЦЕФ, МКЧК, британските организации "Храна за гладните" и "Спасете децата", и с много други неправителствени организации за издирване на роднините на тези деца в чужбина. Създадена е централизирана регионална база с данни за регистриране, издирване и установяване на членовете на разделени семейства, а местните бази-данни се използват в помощ на местни и национални програми. През първата година след масовото напускане на жителите на Руанда над 21 000 деца са се върнали при семействата си в целия район на Големите езера.

По начало ВКБООН не е склонен да насърчава осиновяването на разделени деца извън района им на произход, тъй като роднините на тези деца често могат да бъдат намерени. ■

➤ **Задържане на жени**

❑ Рисковете на задържането

Задържането на жени и невръстни момичета, особено ако те са разделени от семействата си, е особено рисковано. Съществуват съобщения и твърдения за посегателства по време на задържането (включително сексуални) над жени - кандидати за статут на бежанец. Наред с това политиката да се задържат жени увеличава вероятността от задържане и на децата.

❑ Особени съображения

Бременните жени и майките, които кърмят, не следва да бъдат задържани.

Ако жените се задържат, те следва да бъдат разделени от търсещите убежище мъже, освен ако са близки роднини.

За да бъде намалена вероятността от сексуално насилие срещу задържаните жени и за осигуряване на уважение към техните културни ценности, следва да бъдат назначени служители - жени.

Жените следва да имат достъп до правни и други услуги без дискриминация, а при нужда и достъп до специални услуги, включително свързани с репродуктивното здраве.

➤ **Задържане на лица без гражданство**

Лицата без гражданство (апатриди) не са граждани на никоя държава съгласно нейното национално законодателство. Понякога те биват задържани за неопределен срок единствено поради факта, че няма къде да бъдат изпратени - защото държавата, в която са живели преди, не желае да ги приеме отново, защото държавата, на която са били граждани, твърди, че са изгубили нейното гражданство, или дори защото не могат да докажат гражданството си.

Самият факт, че лицето е без гражданство и не разполага с пътен документ, не означава, че то може да бъде задържано за продължителен период от време. Държавните органи трябва да се опитат да установят самоличността му и да потвърдят гражданството, за да се прецени в коя държава трябва да се извърши връщане или реадмисия. При поискване ВКБООН може да даде съвет по тези случаи.

Работна група за произволното задържане

Работата и мандатът на Работната група за произволното задържане имат значение, когато се твърди, че кандидати за статут на бежанец или други лица са **задържани произволно**. В своя доклад E/CN.4/2000/4 работната група е включила изречен коментар (Разискване 5) за "положението във връзка с имигрантите и кандидатите за статут на бежанец", който съдържа следните десет принципа относно задържането:

Принцип 1:

При задържането му за разпит на границата или на националната територия в случай на незаконно влизане, всеки кандидат за статут на бежанец трябва да бъде уведомен поне устно и на език, който разбира, за съдържанието и основанията на решението за отказ да бъде допуснат или да му бъде разрешено временно пребиваване на територията, което държавните органи възнамеряват да постаноят спрямо него.

Принцип 2:

По време на задържането всеки кандидат за статут на бежанец или имигрант трябва да има възможност да общува с външния свят, включително по телефон, факс или електронна поща, и да се свърже с адвокат, консулски представител и роднини.

Принцип 3:

Всеки задържан кандидат за статут на бежанец или имигрант трябва да бъде своевременно изпратен пред съдебен или друг орган.

Принцип 4:

По време на задържането всеки кандидат за статут на бежанец или имигрант трябва да се поднесе в регистър, който е проинурован и пронумерован или предлага равностойни гаранции и в който са посочени самоличността на лицето, основанията за задържането и компетентният орган, който се е произнесъл за мярката, както и часа и датата на приемане и на освобождаване от заведението за задържане.

Принцип 5:

При приемането в заведение за задържане всеки кандидат за статут на бежанец или имигрант трябва да бъде уведомен за вътрешните правила, а при нужда - и за приложимите дисциплинарни правила, и за всяка възможност да бъде оставен без връзка с външния свят, както и за гаранциите, съпътстващи тази мярка.

Принцип 6:

Решението трябва да бъде взето от надлежно овластен орган със съответна отговорност и да отговаря на изисквания за законосъобразност, установени в нормативните актове.

Принцип 7:

Законодателството трябва да установява максимален срок за задържане, като последното никога не може да бъде неограничено по време или с прекомерна продължителност.

Принцип 8:

Мярката за задържане трябва да бъде съобщена в писмена форма на език, който кандидатът за статут на бежанец или имигрантът разбира, като се посочват основанията за налагането ѝ; съобщението трябва да съдържа условията, при които кандидатът за статут на бежанец или имигрантът имат възможност да обжалват пред съдебен орган, който трябва да се произнесе своевременно относно законността на мярката и при нужда да разпореди освобождаването на лицето.

Принцип 9:

Задържането трябва да бъде осъществено в държавно заведение, специално предназначено за тази цел; ако това не е сторено по практически причини, кандидатът за статут на бежанец или имигрантът трябва да бъде настанен в помещениа, различни от тези за лицата, лишени от свобода съгласно наказателното право.

Принцип 10:

Службата на Върховния комисар на ООН за бежанците (ВКБООН), Международният комитет на Червения кръст (МКЧК) и ако е уместно - надлежно упълномощени неправителствени организации, трябва да имат достъп до местата за задържане. ■

Расизъм и ксенофобия

Расизмът, дискриминацията, ксенофобията и нетърпимостта са проблеми, които пречат на усилията на международната общност за закрила на бежанците. Расизмът може да принуди хората да се превърнат в бежанци, да затрудни закрилата им и да създаде пречки за решаването на техните проблеми.

Бежанците и кандидатите за статут на бежанец могат да окажат силно въздействие върху приемащата страна и местното население, особено когато пристигат масово. Някои приемащи общества съзират в бежанците заплаха за своя начин на живот или култура и дори за националната сигурност и стабилност. Други възприемат всички чужденци като конкуренти за ограничените национални ресурси. Положителният принос, който бежанците могат да имат в приемащата страна, и тяхната нужда от хуманитарна подкрепа и закрила, каквито те нямат в собствените си държави, често се губят в емоционалните дебати за "нежеланите" мигранти.

Защитата на бежанците срещу расизма и ксенофобията изисква юридически, политически и социални мерки. Когато местното население чувства заплаха, опасенията му са плодородна почва за избуяване на расизъм, дискриминация, ксенофобия и нетърпимост. Такива страхове лесно се подхранват от безотговорни средства за масова информация или се манипулират по политически, а не хуманитарни съображения.

Расизъм и ксенофобия: ролята на парламентаристите

Парламентаристите създават мнение и могат да изострят страховете и напрежението или да се отнесат към тях с чувство за отговорност.

Парламентаристите следва да насърчават местното население да приема бежанците като хора, които се нуждаят и заслужават международна закрила, подкрепа и уважение.

Уважението не може да бъде наложено със закон. Народните представители обаче могат да заемат водещо място в утвърждаването на отношение на уважение и търпимост към бежанците и да направят така, че обществената дискусия за чужденците - бежанци или други лица, да се води на основата на информация и разумни доводи, а не само на емоции. ■

Дискриминацията и бежанците

Расизмът и дискриминацията могат безмилостно да преследват бежанците на всеки етап след бягството им.

Бежанските вълни могат да бъдат причинени от етническо и расово напрежение. Дискриминацията срещу една етническа група може да бъде резултат или неразделна част от политическа стратегия за експлоатиране на разликите между отделните етноси с цел подкрепа на една група за сметка на друга. Въпреки че в много държави съществуват различни етнически групи, етническата идентичност на определена група твърде често се заменя с "националност". Тогава малцинствените групи могат да бъдат възприемани като препятствие за изграждането на нацията. Ако държавата не желае да изпълнява ролята си на посредник или сама участва в етнически конфликт, може да се стигне до "етническо прочистване" или до други форми на насилствена сегрегация на части от населението. Всъщност конфликтът може да има за цел именно умишленото експлуатиране на етническа група.

Бежанците могат да бъдат посрещнати като нежелани напратници в живота на местните хора, сред които са потърсили безопасност. Приемащата общност може да вижда в тях конкуренция за ограничените ресурси и дори заплаха за местната култура. Това може да доведе до дискриминация, открито насилие срещу бежанците или скрити прояви на отрицателно отношение, например ниски заплати и фактическа експлоатация.

Дори когато е намерено решение за участието на бежанците - местна интеграция в приемащата страна, преселване в друга страна или доброволно репатриране в страната на произход, дискриминацията срещу бежанца или завърналият се бежанец може да убие всяка надежда за по-нататъшен нормален живот. Бежанците все по-често биват репатрирани при недобри условия в страната на произход, включително продължаващи конфликти и обща нестабилност. Слабата държавна и гражданско общество правят процеса на постигане на мир и съгласие труден, дори невъзможен. Ако много бежанци се завърнат у дома по едно и също време, местните ресурси и инфраструктура могат да бъдат затруднени, а това пречи на икономическото възстановяване. Масовото завръщане може да повлияе и върху политиката и легитимността на държавата, особено в обстановка на избори или ако завърналите се променят военното или политическо равновесие между отделните етнически групи. И двете посочени последици могат да доведат до дискриминация срещу завърналите се бежанци, които могат да бъдат приети като "причина" за нежелано икономическо, военно или политическо развитие.

На всички обществени нива могат да бъдат предприети мерки, които да спомогнат за предотвратяване на расизма и дискриминацията спрямо бежанците.

- Държавите следва да стимулират съгласувани действия във всички кръгове на обществото за преодоляване на трайното разделение и конфликти по расов признак и особено на расизма срещу хората, възприемани като "чужденци".
- Основните институции на всички равнища в обществото - семейство, училище, работно място, религиозни храмове, елит, следва да насърчават търпимостта.
- Централното правителство и местните органи следва да посвещават повече средства и усилия за изкореняване на причините за расизъм и ксенофобия.
- Държавите, с участието на неправителствени и религиозни организации, следва да насърчават интеркултурните инициативи.
- Държавите, неправителствените организации, агенциите на ООН и средствата за осведомяване следва да повишават осведомеността за расизма и ксенофобията и да съдействат за извършването на положителни социални промени.
- Извършителите на прояви на расизъм и ксенофобия, съпроводени с насилие, трябва да бъдат ефективно и публично осъждани от съдебните органи, комисиите за правата на човека и омбудсманите.
- Като хора, които стоят начело на обществото, парламентаристите трябва да осъзнават влиянието, което оказват върху общественото мнение, и да използват положението си, за да утвърждават търпимостта и спазването на правата на човека.

Особено внимание трябва да се обърне на две заключения на Изпълнителния комитет на ВКБООН:

- *"Изпълнителният комитет ... потвърждава значението ... на образователните и други програми в борбата срещу расизма, дискриминацията и ксенофобията"*. (Заключение N 85(g), 1998 г.)
- *"Изпълнителният комитет ... призовава държавите да се борят срещу нетърпимостта, расизма и ксенофобията и да насърчават съпричастието и разбирането посредством публични изявления, подходящо законодателство и социална политика, специално посветени на особеното положение на бежанците и търсещите убежище."* (Заключение N 77(h), 1995 г.) ■

Как да бъде опазено достойнството на бежанците?

Ограничаване на задържането

- Задържането следва да бъде ограничено, като се предвиди презумпция за неизползването му. Задържането следва да бъде използвано само при необходимост и в съответствие с международните стандарти, представени по-горе.
- В законодателството трябва да бъдат предвидени процесуални гаранции.
- Всеки задържан кандидат за статут на бежанец следва да се ползва от минималните процесуални гаранции, посочени по-долу. Задържането не бива да се превръща в пречка за кандидата да поддържа молбата си.
- Информация
- Своевременно съобщаване на пълния текст на всеки акт за задържане и неговите мотиви, и на правата на задържания във връзка с акта на език или по начин, който лицето разбира.

Предоставяне на информация за правото на помощ по правни въпроси

- По възможност търсещият убежище следва да ползва безплатна помощ по правни въпроси.

Контрол

- Решението за задържане следва автоматично да подлежи на контрол от страна на независим съдебен или административен орган.
- След постановяването на решението нуждата от задържане следва да бъде преразглеждана периодично, като търсещият убежище или неговият юридически представител имат право да присъстват.
- При преразглеждането следва да съществува възможност нуждата от задържане да бъде оспорена лично или чрез представител, както и за обормване на всички направени констатации. Това право следва да се простира до всички аспекти на делото, а не само до свободата на преценка на изпълнителната власт с оглед на задържането.

Контакт с адвокати

- Търсещият убежище следва да има възможност да се свърже с местното представителство на ВКБООН, националните органи за бежанците →

или други институции, и с адвокат, а те следва да имат възможност да установят връзка с него.

- Търсецият убежище следва да има право да общува с тези представители без чуждо присъствие или намеса и да разполага със средства за осъществяване на такъв контакт.

Въвеждане на стандарти за условията на задържане

- Условията за задържане трябва да бъдат хуманни и изразяващи уважение към достойнството, присъщо на човешката личност.
- Тези условия следва да бъдат предписани от закона. Парламентаристите могат да използват приложимите норми и принципи на международното право, включително *Принципите на ООН за закрила на всички лица, подложени на някаква форма на задържане или лишаване от свобода* (1988 г.), *Правилата на ООН относно минималните стандарти за отношение към лишените от свобода* (1955 г.) и *Правилата на ООН за закрила на ненавършилите пълнолетие лица, лишени от свобода* (1990 г.).

Моля обърнете внимание на следните елементи:

- Медицински преглед: всички кандидати за статут на бежанец следва да бъдат прегледани преди задържането, за да бъдат открити жертвите на изтезания или травми.
- Разделяне: Мъжете следва да бъдат настанени отделно от жените, а деца - отделно от възрастните, освен ако са роднини.
- Отделни заведения: Търсещите убежище следва да бъдат задържани в отделни заведения, специално предназначени за тях, а не в затвори. Ако това не е възможно, те не трябва да имат никакъв контакт с извършителите на престъпления.
- Контакти с външния свят: Търсещите убежище следва да имат редовни контакти и свиждания с приятели, роднини и консултанти по религиозните, социалните и правните въпроси. За свижданията следва да бъдат осигурени нужните улеснения и те да се провеждат насаме, освен ако непреодолими обстоятелства налагат друго.
- Лечение: При нужда следва да бъдат осигурени медицинско лечение и психологически консултации.
- Отдых: Следва да бъдат предлагани всекидневни физически упражнения на открито и на закрито.
- Образование: Следва да съществува достъп до образование и професионално обучение.

- Религия: Практикуването на религията, включително чрез диетични ограничения, трябва да бъде разрешено.

- Основни нужди: Трябва да бъдат осигурени легла, санитарни съоръжения (бани, тоалетни) и др.

- Механизъм за обжалване: Следва да съществува механизъм за подаване на открити или поверителни жалби и оплаквания. Информацията за реда за подаване на жалба, сроковете и апелативното производство следва да бъде изложена на видно място и предоставена на езичите на задържаните лица.

Спазване на юридическите права на бежанците

- Бежанците имат правата, изброени в Конвенцията за статута на бежанците. Сред най-важните от тях е правото държавите да прилагат разпоредбите на конвенцията от 1951 г. без дискриминация.
- Бежанците и търсещите убежище се ползват и от международноправните актове за правата на човека, както и от международното хуманитарно право и/или регионалните договори за правата на човека, ако те имат място.
- Националното законодателство на приемащата страна следва да осигурява упражняването на тези права, включително в производството за предоставяне на статут на бежанец.
- Като друг начин да се гарантира спазването на правата на бежанците парламентаристите могат да обмислят възприемането на по-широкото определение на бежанец, което се съдържа в конвенцията на ОАЕ и в Декларацията от Картагена.
- Всички хора, които се нуждаят от международна закрила, но не отговарят на определението в Конвенцията за статута на бежанците, следва да имат ясен юридически статус с възможно най-широк кръг права.

Защита на бежанците срещу прояви и отношение на расизъм и ксенофобия

- Бежанците и търсещите убежище следва да се ползват от законова защита срещу прояви на расизъм и ксенофобия, а извършителите на такива престъпления да бъдат публично осъждани и наказвани ефективно.
- Съдебната власт е компетентна да разглежда въпросите на наказателното правосъдие, докато парламентаристите могат да създадат нормативна уредба, за да гарантират нетърпимост към нападите по причина на раса и да попречат на изграждането на чувство за безнаказаност.

Гарантиране на осведомеността на бежанците за техните права

- ❑ Бежанците често не познават юридическите си права - проблем, който може да бъде изострен от езиковата бариера.
- ❑ Достъпът до законови средства за защита следва да бъде опростен и гържавните органи следва да проучат възможностите за алтернативни мерки за гарантиране спазването на правата - например кампании за правата на човека.

Изграждане на механизми за разглеждане на проблемите на бежанците

- ❑ Могат да бъдат създадени парламентарни комисии, които да разискват правата на бежанците и търсещите убежище.
- ❑ На други национални институции, например комисии за правата на човека и служби на омбудсмана, може да бъде възложено да спомогат за гарантиране правата на бежанците.

Внушаване на уважение към приноса на бежанците за развитието на приемащата страна

- ❑ Наред със създаването на правни механизми за спазване на правата на бежанците парламентаристите могат да осигурят финансиране за кампании за повишаване на обществената осведоменост и за обучение във връзка с бежанците в училищата.

Осигуряване на подходящо обучение за всички, които работят с бежанци

- ❑ Също тъй важно е да бъдат предвидени средства за обучение на служителите - гранични полицаи, имиграционни служители, полицаи и съдии, за да могат те да изпълняват задълженията си без дискриминация.

Да се говори открито в полза на бежанците

- ❑ Може би най-важно е народните представители да използват известността си, за да говорят в полза на бежанците.
- ❑ Като нормотворци и като глас на народа в управлението, парламентаристите са призвани да гарантират спазването на правата на човека и върховенството на закона, предоставянето на международна закрила и намирането на решения за бежанците.
- ❑ Парламентаристите следва да бъдат най-активни при създаването на закони и производства, които позволяват на тяхната гържава да реагира правилно при пристигането на хора, които търсят убежище, да предоставя закрила на нуждаещите се и да улеснява доброволното завръщане, местната интеграция или преселването в друга приемаща страна.

- ❑ Парламентаристите от страните на произход на бежанците (ако парламентът там все още функционира) могат да допринесат за създаването на юридически и политически условия за безопасното и достойно завръщане на бежанците.

Водеща позиция по въпросите на бежанците и търсещите убежище

- ❑ Народните представители имат огромни възможности да бъдат лидери по въпросите, свързани с бежанците и търсещите убежище, и да съдействат обществото да приема бежанците като хора, които се намират в опасност, а не като хора, които създават опасност.
- ❑ Парламентаристите могат да стимулират по-широките познания на обществеността за международното бежанско право и да помогнат на своето правителство и избиратели да осъзнаят, че страната има интерес от разработването на щедра, стабилна и вътрешно последователно система за закрила на бежанците и други хора в нужда. Парламентаристите могат да внесат яснота в дискусиите за убежището, като правят разлика между страха от миграция и закрилата на бежанците, и осъждат расизма и ксенофобията.

Подкрепа на регионалните и международните инициативи

- ❑ Най-сетне, народните представители могат да се свържат с колегите си в други страни, за да стимулират осъществяването на регионални и международни инициативи за осигуряване на уважение на бежанците и спазване на техните права. ■

Присъединяване към международноправните актове и приемане на норми на националното законодателство за изпълнението им

Парламентаристите в държавите, които още не са се присъединили към конвенцията и протокола за бежанците, могат да обмислят подкрепата си за присъединяването като важна първа стъпка към участието в режима на международна закрила. ИПС и Изпълнителният комитет на ВКБООН нееднократно са призовавали останалите държави да се присъединят към договарящите страни по конвенцията и/или протокола (141 към септември 2001 г., вж. стр. 13-14).

Като се има предвид нуждата от предвидима реакция на бежанските вълни, присъединяването към конвенцията и протокола за бежанците е важно, тъй като:

- ❑ Съставлява ангажимент за прилагане на хуманитарните стандарти на отнасяне спрямо бежанците
- ❑ Допринася за подобряване на отношенията между страната на произход на бежанеца и приемащата страна чрез деполитизиране на акта на предоставяне на убежище
- ❑ Дава израз на желанието на присъединяващата се държава да сътрудничи с международната общност и с ВКБООН при намиране на решения за проблемите на бежанците
- ❑ Потвърждава и укрепва универсалния характер на международното бежанско право

"Интерпарламентарният съюз настойчиво призовава държавите, които още не са сторили това, да се присъединят към Конвенцията за статута на бежанците от 1951 г. и протокола към нея от 1967 г., и към други универсални актове на международното хуманитарно право или за правата на човека, и призовава всички държави да изпълняват задълженията, които произтичат от тези актове."

103-та Интерпарламентарна конференция, май 2000 г.

"Общото събрание [признава], че предоставянето на убежище от една държава на лица, които имат право да се позоват на чл. 14 от Всеобщата декларация за правата на човека, е мирен и хуманен акт, който не може да бъде смятан за неприятелски от друга държава."

Декларация на ООН за правото на териториално убежище, преамбула, абзац 4

Присъединяването като послание

➤ Присъединяването демонстрира ангажимент за прилагане на хуманитарните стандарти

Тези стандарти са посочени в конвенцията и днес се подкрепят от мнозинството от държавите.

➤ Присъединяването може да подобри отношенията между страните

Бежанците ще пристигат на границата дори ако държавата не е страна по конвенцията и протокола за бежанците. Пребиваването на бежанци от съседни страни може да породи известно напрежение между държавите. То лесно се преодолява, когато се знае, че приемащата страна изпълнява задълженията си по международното бежанско право, тъй като тези договори утвърждават мирния и хуманен характер на убежището.

➤ Присъединяването е знак за международно сътрудничество

Присъединяването демонстрира желанието на държавата да сътрудничи с международната общност при намирането на решения на бежанските проблеми. Присъединяването не поражда юридическо задължение за държавите да приемат бежанци за постоянно. То по-скоро укрепва традицията на убежището, като я поставя върху много по-здравата основа на международното право.

➤ Присъединяването помага на ВКБООН да мобилизира подкрепата на международната общност

Внезапното масово навлизане на бежанци в една развиваща се страна често води до голям икономически натиск, особено когато се налага недостатъчните ресурси да бъдат отклонени от местното население и предоставени на бежанците. За смекчаване на тези проблеми е нужно да бъде разширена държавната подкрепа за изпълнението на договорите, посветени на бежанци. Така правителствата си разпределят по-равномерно задълженията за бежанците.

Най-честите въпроси във връзка с присъединяването

➤ Стимулира ли присъединяването наплива на бежанци?

Дали присъединяването към Конвенцията за статута на бежанците увеличава вероятността бежанците да търсят убежище в определена страна?

Това опасение не се подкрепя от практиката. Бежанците са склонни да останат близо до дома. Поради това много държави "на предната линия", някои от които не са страни по актовете за бежанците, дават подслон на най-големия брой бежанци в света. Обратно, всички западноевропейски държави са страни по конвенцията и протокола за бежанците, но там няма такъв брой кандидати за статут. "Привлекателността" на една страна, в която потенциално да се потърси убежище, е много субективно понятие и няма почти нищо общо с юридическите задължения. Геополитическите съображения или семейните връзки могат да окажат по-голямо влияние при избора на място, където бежанецът ще потърси сигурност.

➤ Може ли държавата да избегне приемането на бежанци, като не се присъедини към Конвенцията за статута на бежанците?

На бежанец, който търси закрила, не трябва да се отказва разрешение да влезе в страната. Бежанецът не може да бъде и насилствено върнат в страната на произход или в друга страна, където би бил застрашен от преследване. Забраната за експулсиране или връщане е смятана за норма на международното обичайно право. Следователно тя е задължителна за всички държави без изключение, независимо от това дали те са се присъединили към конвенцията или протокола.

➤ Създава ли присъединяването финансови задължения?

Присъединяването свързано ли е с разходи?

Самото присъединяване не води до разходи или плащания за никоя страна. Както е пояснено в глава 7, ВКБООН се финансира почти изцяло от доброволни дарения. Приемането на бежанци създава различни трудности за приемащата страна, особено при масово навлизане. Държавите обаче често се виждат принудени да приемат бежанци, без да са се присъединили към договорите за закрила на бежанците. Присъединяването значително улеснява задачата на ВКБООН да мобилизира международна подкрепа и средства.

Длъжна ли е държавата - страна по конвенцията или протокола, да предостави земя или работа на бежанците?

Нито Конвенцията за статута на бежанците, нито протоколът, нито конвенцията на ОАЕ задължават договарящите страни да дават преференции на бежанците с оглед

придобиването на имоти или достъпа до труд, макар че понякога на бежанците следва да се осигурят преференции за упражняване на доходоносно занятие. При продажбата на земя обаче договарящите страни трябва да прилагат към бежанците същите критерии, които важат за останалите чужденци.

➤ Означава ли присъединяването, че бежанците стават постоянно пребиваващи?

Длъжна ли е държавата - страна по конвенцията, да предостави постоянно убежище на бежанците?

Съществуват случаи, в които бежанците остават за постоянно и се асимилират в страната, предоставила убежище. Конвенцията за статута на бежанците обаче не изисква постоянна закрила. В нея ясно се посочва, че статутът на бежанец е преходно състояние, което се прекратява щом бежанецът отново получи или придобие надеждна национална закрила. Международната закрила не е оправдана след настъпването на фундаментални промени в страната на произход и след отпадането на причините за страх от преследване. Доброволното репатриране обикновено е предпочитаното решение, ако условията в страната на произход го позволяват.

Как да се постъпи, когато местното население има опасения във връзка с присъединяването?

Някои страхове на местните жители произтичат от неправилно тълкуване или разбиране на конвенцията и протокола за бежанците. Задълженията, които поемат държавите, не са така ограничаващи, както често се струва на самите държави.

Конвенцията и протоколът за бежанците създават единствено правна уредба и основа, върху която държавата може да изгради собствената си политика по отношение на бежанците. Без тази уредба съществува риск правителствата да реагират на проблема с бежанците, като изхождат само от свободата си на преценка.

Когато бежанците нямат юридически статус, гостът им до закрила и помощ може да бъде застрашен. Това може да им създаде проблеми с местната общност.

Далеч по-добре е държавата да разполага със стабилна политика за бежанците преди да ѝ се наложи да се справя с извънредна ситуация, свързана с тях. Политиката, която е разработена прибързано по време на самата извънредна ситуация, често вреди на интересите на държавата. ■

Следващата стъпка: законодателството

Присъединяването към конвенцията и протокола за бежанците е само първа стъпка в изграждането на здрава правна основа за закрила на бежанците. За ефективното изпълнение на техните разпоредби е нужно да бъдат приети или съответно изменени националните нормативни актове. ВКБООН работи в тясно сътрудничество с държавите, за да гарантира съответствието между специфичната правна традиция и ресурсите на всяка страна и нейните международноправни задължения. Когато много правителства предлагат закони или предприемат административни мерки за засилване на контрола върху имиграцията, трябва да се следи за пълното отразяване на принципите за закрила на бежанците в правната система.

"Интерпарламентарният съюз настойчиво призовава съответните държави да спазват стриктно и да осигурят спазването на задълженията си по международното хуманитарно право и международните договори за правата на човека и бежанците."

102-ра конференция на Интерпарламентарния съюз, октомври 1999 г.

Като признава нуждата държавите да противодействат на злоупотребата с производствата за предоставяне на статут на бежанец, Изпълнителният комитет на ВКБООН също ги призовава да осигурят съответствие на националното право и административна практика, включително мерките за миграционен контрол, с принципите и стандартите на актовете за бежанците и правата на човека. ■

Накратко:

Всичко, което трябва да знаете и направите за присъединяване към международноправните актове за бежанците и за приемане на норми на националното законодателство за изпълнението им

Присъединяване към международноправните актове за бежанците

- Първата стъпка е да проверите дали Вашата държава е страна по основните международни договори, т.е. конвенцията и протокола за статута на бежанците (моля вижте стр. 13-14, направете справка при местни източници или в най-близкото представителство на ВКБООН; вж. приложение 3).
- Ако държавата Ви не се е присъединила към тези актове, помислете за предприемане на действия - отправяне на писмено или устно питане към правителството или внасяне на законопроект от народен представител.
- Наред с познаването и използването на политическите и парламен- ➔

тарните средства на Ваше разположение, е целесъобразно да се запознаете с правния механизъм за присъединяване, описан по-долу. Приложение 1 съдържа примерни документи за тази цел.

Ако конвенцията или протоколът за бежанците още не са ратифицирани или държавата Ви не се присъединила към тях

- Ако в разумен срок в парламента бъде внесено искане за ратификация или присъединяване, след получаване на нужната информация гласувайте в негова подкрепа.
- Ако правителството не отнесе въпроса пред парламента в разумен срок, използвайте парламентарните механизми, за да запитате кабинета за причината и да го приканите незабавно да започне процедура за ратификация или присъединяване.
- Ако правителството е подписало конвенцията и протокола за бежанците, но баби ратификацията:
 - използвайте парламентарните механизми, за да запитате кабинета защо се баби и да стимулирате ускоряването на процеса;
 - използвайте правото си на законодателна инициатива, за да внесете законопроект по въпроса.

Ако правителството се противопоставя на ратификацията или присъединяването

- Потърсете подробна информация за причините.
- При нужда помогнете за отстраняване на съмненията и недоразуменията и използвайте политическата си мрежа, за да ускорите процеса.
- Популяризирайте ратификацията или присъединяването сред своите избиратели.

Присъединяване към Конвенцията за статута на бежанците

- Държавите могат да се присъединят към Конвенцията за статута на бежанците от 1951 г. по всяко време, като депозират документ за присъединяване при Генералния секретар на Организацията на обединените нации.
- Документът за присъединяване трябва да бъде подписан от министър на външните работи, от държавния глава или от министър-председателя. След това той обикновено се предава чрез представителя на присъединяващата се страна, акредитиран към седалището на Организацията на обединените нации в Ню Йорк.
- В приложение 1 се съдържа примерен документ за присъединяване към Конвенцията за статута на бежанците от 1951 година. ➔

Алтернативи, предвидени в конвенцията

- Когато се присъединяват към Конвенцията за статута на бежанците, държавите трябва да декларират дали избират буква (а) или буква (б) на чл. 1, раздел В, т. 1.
- Член 1, раздел В, т. 1 гласи: "За целите на тази конвенция думите "събития, станали преди 1 януари 1951 г." в член 1, раздел А означава или а) "събития, станали в Европа преди 1 януари 1951 г.", или б) "събития, станали в Европа или другаде преди 1 януари 1951 г.", като всяка договаряща държава е длъжна да декларира при подписване, ратификация или присъединяване кое точно значение тя ще прилага по отношение на задълженията, поети от нея по силата на тази конвенция."
- Почти всички страни, които са се присъединили към Конвенцията за статута на бежанците, са избрали по-широката възможност на б. (б); предполага се, че тя ще бъде възприета и от държавите, които ще се присъединят в бъдеще.
- Повечето държави, които отначало са въвели географско ограничение - т.е. възприели са б. (а), впоследствие са се отказали от него. Към септември 2001 г. географско ограничение поддържат само пет страни.

Присъединяване към Протокола за статута на бежанците и едновременно присъединяване към двата акта

- За да се присъединят към Протокола за статута на бежанците, държавите следват същата процедура като описаната във връзка с конвенцията.
- Присъединяването към Протокола за статута на бежанците означава съгласие неговите разпоредби да бъдат прилагани без географски ограничения.
- В приложение 1 се съдържа примерен документ за присъединяване към протокола.

Териториален обхват

- Повечето държави се присъединяват едновременно към конвенцията и към протокола за бежанците.
- При едновременно присъединяване отново се изисква официална декларация за териториалния обхват съгласно чл. 1, раздел В, т. 1 на Конвенцията за статута на бежанците - вж. казаното по-горе.

Правоприемство

- При държави, създадени чрез разделяне или при разпадане на други държави, договорите, по които е била страна държавата предшественик, не стават автоматично задължителни за новите държави.

- Новите държави разполагат с възможност за избор: а) да встъпят в задълженията на държавата предшественик, б) да се присъединят като нови държави (*de novo*) или в) да изразят волята си да бъдат обвързани от договорите, сключени от държавата предшественик.

Резерви, възражения и тълкувателни декларации

- Направете необходимото конвенцията и протоколът за бежанците да не бъдат придружени с никакви резерви, които ограничават приложното им поле, нито от възражения или тълкувателни декларации.
- Ако правителството е внесло в парламента искане за ратификация с резерви, които ограничават приложното поле на конвенцията или протокола, с възражения или тълкувателни декларации, Вие можете:
 - ако сте установили, че ограниченията са неоснователни, да подкрепите общия интерес за сметка на групови или конюнктурни съображения;
 - при нужда да мобилизирате общественото мнение, за да подтикнете правителството да преразгледа позицията си.
- Ако предложените от правителството резерви, които ограничават приложното поле на конвенцията или протокола, възраженията или тълкувателните декларации вече са невалидни, Вие можете:
 - да използвате парламентарните механизми, за да проучите намеренията на правителството;
 - да предприемете действия с цел отмяна на ограниченията.
- Можете да използвате и правото си на законодателна инициатива, за да предложите отмяна на ограниченията.

Резерви и ограничения, разрешени от конвенцията

За да бъдат взети предвид специфичните условия към момента на присъединяване или правоприемство, конвенцията и протоколът за бежанците позволяват на договарящите страни да поставят ограничения или да направят резерви по някои разпоредби. В съответствие с чл. 42 обаче не се допускат резерви по следните основни разпоредби на конвенцията:

- член 1: определение на термина "бежанец";
- член 3: недопускане на дискриминация;
- член 4: свобода на религията;
- член 16, т. 1: достъп до съдилищата;
- член 33: забрана за експулсиране или връщане (*non-refoulement*);
- членове 36 до 46 включително: заключителни клаузи.

- При присъединяване към Протокола за статута на бежанците може да бъде направена резерва по всяка разпоредба (или разпоредби) на конвенцията, при спазване на горните изключения.
- Наред с това се допускат резерви по чл. IV от Протокола за бежанците, който съответства на чл. 38 от Конвенцията за статута на бежанците

(разрешаване на спорове).

- ❑ Не се допускат резерви по чл. II от протокола относно сътрудничеството с ВКБООН.
- ❑ С течение на времето и в отговор на изменилите се обстоятелства някои държави са решили да оттеглят резервите, направени при присъединяването.

Приемане на национални актове за изпълнение на конвенцията и протокола

- ❑ След ратифицирането и влизането в сила на конвенцията и протокола за бежанците сторете необходимото парламентът да приеме национални нормативни актове, които съответстват на разпоредбите на тези международни договори.
- ❑ При нужда се възползвайте от парламентарните механизми, за да гарантирате, че правителството в разумен срок ще внесе в парламента законопроект или предложение за изменение на действащото законодателство.
- ❑ По-конкретно осигурете съответствието на законите за имиграцията и гражданството, и на наказателните кодекси с нормите на международното бежанско право.

При нужда потърсете мнение от външен експерт или съвет от ВКБООН

- ❑ При нужда потърсете мнението на експерти по бежанско право от страната и от чужбина.
- ❑ Националните нормативни актове, приети в изпълнение на конвенцията и протокола за бежанците, се различават според националната правна традиция, местните условия и степента, до която бежанците и търсещите убежище са защитени от други отрасли на националното право. При поискване ВКБООН оказва съдействие в тази насока на всяка държава. Организацията може да даде информация, съвет и насоки на парламентаристите или техните сътрудници.
- ❑ Представителството на ВКБООН на място, което се намира в съответната държава или отговаря за нея, познава местните и регионалните условия, както и международните стандарти, и може да бъде основен събеседник на народните представители с помощта на отдел "Международна закрила" във ВКБООН (вж. списъка на представителствата на ВКБООН в приложение 3). ■

Основни елементи на националните актове, посветени на бежанците

Като начало в процеса на разработване на национално законодателство за закрила на бежанците парламентаристите могат да вземат предвид следните елементи, които се основават на посочените международни актове и стандарти.

Недопускане на дискриминация

Член 3 от Конвенцията за статута на бежанците, чл. IV от конвенцията на ОАЕ, чл. 2 от Всеобщата декларация за правата на човека.

- ❑ Вводните разпоредби следва да съдържат обща гаранция, че законодателството ще бъде прилагано към всички лица с предоставен статут на бежанец без дискриминация, основана на раса, религия, националност, принадлежност към определена социална група, политически убеждения или страна на произход.
- ❑ Понятието "кандидат за статут на бежанец" ("търсец убежище") следва да включва всяко лице, изразило желание да получи убежище, независимо от това дали е подало заявление.

Критерии за бежанец

Член 1, раздели А и В от Конвенцията за статута на бежанците; параграф 6, раздели А и Б от Статута на ВКБООН; чл. 1, точки 1, 2 и 3 от конвенцията на ОАЕ.

- ❑ В държавите - страни по конвенцията или по протокола за бежанците, определението за бежанец трябва най-малко да съответства на определеното в тези актове. Държавите - страни по конвенцията на ОАЕ, следва да използват по-широкото определение в тази конвенция.
- ❑ ВКБООН насърчава всички държави да обмислят възприемането на по-широките определения от конвенцията на ОАЕ и Декларацията от Картагена.
- ❑ Все още не е постигнато международно съгласие държавите да бъдат задължени да приемат лица, които отговарят на по-широкото определение за бежанец. Следователно задълженията, поети от държавите, не съответстват изцяло на задълженията, възложени на ВКБООН от Общото събрание на ООН с течение на времето. Това означава, че закрилата на тези лица по-скоро е оставена на свободата на преценка на държавите, а не се опира върху международното право.
- ❑ Докато бъде постигнат консенсус на международно ниво и като начин за постигането му, парламентаристите могат да обмислят уреждането в на- ➔

ционалното законодателство на закрила за хора, които бягат от въоръжени конфликти, по примера на конвенцията на ОАЕ и Декларацията от Картагена.

- Клаузите, които изключват някои категории бежанци от международна закрила, също са част от критериите за бежанец. Изключващите клаузи се съдържат в чл. 1, раздели D, E и F от Конвенцията за статута на бежанците и в чл. 1, т. 5 от конвенцията на ОАЕ. Тъй като тези клаузи в конвенцията от 1951 г. са изброени изчерпателно, националното законодателство не бива да ги променя или допълва.
- Клаузите, които определят условията за прекратяване на статута на бежанец, също са част от критериите. Прекратяващите клаузи са чл. 1, раздел С от Конвенцията за статута на бежанците и чл. 1, т. 4 от конвенцията на ОАЕ. Прекратяващите клаузи също са изброени изчерпателно, поради което националното законодателство не бива да ги променя или допълва.

Производства за предоставяне на статут на бежанец

- Предоставянето на статут е ключът към закрилата, но Конвенцията за статута на бежанците не урежда производствата за тази цел.
- Много държави и ВКБООН са натрупали богат опит в прилагането на определеното за бежанец. В тази област обаче националните законодателства и институции, ресурси и нужди също имат голямо значение.
- На международно ниво Изпълнителният комитет на ВКБООН е формулирал препоръчителни **минимални изисквания** за производствата за предоставяне на статут (вж. глава 3).

Забрана за връщане и експулсиране на бежанци

Членове 32 и 33 от Конвенцията за статута на бежанците; чл. II, т. 3 от конвенцията на ОАЕ; Заключение на Изпълнителния комитет на ВКБООН N 6 (XXVIII); Заключение на Изпълнителния комитет на ВКБООН N 7 (XXVIII)

- Националното право следва изрично да закриля бежанците и търсещите убежище срещу връщането им по какъвто и да е начин до границата на територия, където техният живот или свобода биха били застрашени поради тяхната раса, религия, националност, принадлежност към определена социална група или политически възгледи.
- Принципът за забрана на експулсирането и връщането е прогласен в чл. 33 от Конвенцията за статута на бежанците. Разпоредбата съдържа и едно важно изключение - от нейните облаги не може да се ползва бежанец, за когото има основания да се смята, че представлява опасност за сигурността на страната, в която се намира, или който, веднъж осъден с окончателна присъда за особено тежко престъпление, представлява опасност за обществото на тази страна.

- Държавите - страни по *Конвенцията против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отношение, Международния пакт за граждански и политически права* или различни регионални актове за правата на човека, имат различаващи се и допълнителни задължения във връзка със забраната за връщане (*non-refoulement*). Парламентаристите в тези страни могат да обмислят **кодифицирането на тези видове закрила в един нормативен акт**.
- Законодателството също следва да предвижда, че бежанец, който пребивава в страната законно, може да бъде експулсиран само по съображения за национална сигурност или опазване на обществения ред, и има право на определени процесуални гаранции, преди да се пристъпи към експулсиране.

Незаконно влизане, задържане

Член 31 от Конвенцията за статута на бежанците; Заключение на Изпълнителния комитет на ВКБООН N 44 (XXXVII); Насоки на ВКБООН относно задържането на кандидати за статут на бежанец

- Бежанците и търсещите убежище, които влизат или пребивават в страната незаконно, не следва да бъдат наказвани при условие, че се представят незабавно на съответните органи и изтъкнат уважителни причини (вж. глава 5).

Документи за самоличност и пътни документи

Членове 27 и 28 от Конвенцията за статута на бежанците и двете приложения към нея; чл. VI от конвенцията на ОАЕ; Заключение на Изпълнителния комитет на ВКБООН N 35 (XXXV); Заключение на Изпълнителния комитет на ВКБООН N 49 (XXXVIII)

- Законодателството следва да предвижда издаване на документи за самоличност на бежанците с предоставен статут, както и на пътни документи на бежанците, които пребивават в страната законно.
- Издаването на пътен документ не означава, че бежанецът придобива гражданство. Тези документи обаче са много важни, тъй като улесняват пътуването на бежанците в други страни с цел образование, работа, здравно обслужване или преселване.
- Може да бъде потърсено съдействие от местното представителство на ВКБООН.

Условия и помощ след приемането

- С оглед на средствата, с които разполага страната, на нуждаещите се кандидати за статут на бежанец може да бъде предоставена помощ до произнасянето на решение по молбата им.

- Помощта, която може да бъде оказана от компетентна неправителствена организация, може да включва:
 - средства за удовлетворяване на основните нужди; социални придобивки, ако съществува възможност за такива;
 - съвети във връзка с подаването и представянето на молбата на бежанеца, както и по административни въпроси;
 - социални консултации;
 - правна помощ.

Други права и задължения на бежанците

(Глави II, III, IV и V на Конвенцията за статута на бежанците)

- Следните права следва да бъдат предоставени в съответствие със стандартите, приложими към гражданите на приемащата страна:
 - изповядване на религията и религиозно възпитание (не се допускат резерви);
 - първоначално образование в обществени заведения;
 - социално подпомагане, обществено осигуряване и трудово законодателство;
 - право на достъп до съдилищата (не се допускат резерви);
 - правна помощ;
 - авторски права и индустриална собственост.
- Конвенцията урежда и редица въпроси, които засягат всекидневния живот на бежанците, например:
 - придобиване на движимо и недвижимо имущество (чл. 13);
 - занятия, които носят доходи (членове 17, 18 и 19);
 - жилищно настаняване (чл. 21);
 - социални помощи (чл. 23);
 - трудово законодателство и обществено осигуряване (чл. 24).
- Всеки бежанец има задължения към страната, в която е намерил убежище, и трябва да спазва действащите закони и разпоредби, както и да изпълнява мерките, които националните органи предприемат за поддържане на обществения ред (чл. 2).

Роля на ВКБООН

Член 35 от Конвенцията за статута на бежанците; чл. VIII от конвенцията на ОАЕ

Следва да съществуват изрични разпоредби за сътрудничеството с ВКБООН и за улесняване на контролната му дейност, включително чрез предоставяне на информация и статистически данни за положението на бежанците в страната, за изпълнението на приложимите международни договори за бежанците и за всички закони, подзаконови и други актове относно бежанците.

Поверителност

- Поверителността на личната информация на кандидатите за статут на бежанец трябва да бъде гарантирана.
- Разкриването на лична информация на външни лица винаги следва да се извършва със съгласието на съответния бежанец или кандидат за статут.

Права на човека

- Важно е да се гарантира липсата в националното законодателство на разпоредби, които позволяват на държавен орган да предприема спрямо бежанците или търсещите убежище действия в нарушение на техните основни права и свободи съгласно общите международноправни актове за правата на човека. ■

Глава 7

Финансиране

Международноправното задължение бежанците да не бъдат връщани към опасност е абсолютно и важи за всички държави, независимо от степента на тяхното икономическо развитие. Удовлетворяването на нуждите на бежанците с оглед на тяхното оцеляване, създаването на справедливи и ефективни производства за предоставяне на убежище, подпомагането им да са завърнат по домовете си или да се интегрират в местното общество - всичко това има цена, която се заплаща от приемащите страни, както и от международната общност в дух на международна солидарност. Нуждите обаче далеч превишават средствата. Тъй като парламентаристите изпълняват основни функции при одобряването на бюджета, ефективността на политиката на съответните правителства по отношение на бежанците и убежището, както и ефективната система за международна закрила на бежанците зависят от волята на народните представители да осигурят нужните финансови средства.

Отделяне на средства за закрила на бежанците от държавния бюджет

Паричната равностойност на много от разходите за закрила и подпомагане на бежанците трудно може да бъде изчислена. Държавите, приели бежанци, имат съвсем конкретен принос за тяхната закрила, например чрез предоставяне на земи за бежански лагери и места за настаняване, и поставяне на местната инфраструктура в услуга на бежанците. Този принос трудно може да бъде измерен с количествени показатели, но правителствата на приемащите държави са правителства - дарители, и трябва да получат признание и благодарност за това. Други държави могат да предложат помощ в пари или в натура на страните, приютили бежанци. Понякога те предлагат квоти за преселване. Цялата тази дейност има голямо значение за международната солидарност и за споделянето на отговорността за закрилата на бежанците.

"Интерпарламентарният съвет ... настойчиво призовава всички парламенти да сторят необходимото, щото нуждата от предоставяне на достатъчно финансови средства на националните институции и на Службата на Върховния комисар за бежанците към ООН да бъде изрично засегната, когато парламентът обсъжда и приема държавния бюджет."

Съвет на ИПС, април 2001 г.

Народните представители следва настойчиво да призват правителството да планира в рамките на съществуващите средства създаването и финансирането на

институции, производства и програми за нуждите на кандидатите за статут на бежанец и бежанците. ВКБООН дава съвети на правителствата, които се стремят да изградят капацитет за работа с бежанци, и пряко подкрепя тази дейност или съдейства на правителството в търсенето на други източници на финансиране.

Приоритетите в отделните държави са различни, но повечето страни трябва да разполагат със система за приемане на кандидати за статут на бежанец и задоволяване на основните им потребности. Държавите се нуждаят и от специална институция, която отговаря за бежанските въпроси, т.е. орган, който предоставя статут. Като се опира на петдесетгодишния си опит по целия свят, ВКБООН може да даде съвети за създаването на икономични институции и производства, съобразени с местните условия.

Дарения в полза на ВКБООН

Международната помощ за бежанците се насочва чрез ВКБООН, чрез неправителствени организации и на двустранна основа. ВКБООН е една от малкото агенции на ООН, която разчита почти изцяло на доброволни дарения, за да финансира операциите си. По-малко от 2 на сто от годишния бюджет на службата се осигурява от ООН; останалото са дарения от държавите, физически лица и частния сектор.

➤ Бюджет на ВКБООН

През 1995 г. броят на лицата под грижите на ВКБООН е нараснал до 27 милиона души. Затова и годишният бюджет се е повишил съответно от 544 млн. щатски долара през 1990 г. до над 1 милиард долара годишно през по-голямата част от изминалото десетилетие. Ревизирият бюджет на ВКБООН за 2001 г. възлиза на 852,9 млн. долара.

Бюджетът за годишната програма на ВКБООН дава на държавите и заинтересованите организации и лица прозрачна и пълна картина за всички операции за оказване на закрила и помощ, като същевременно позволява на ВКБООН да управлява гъвкаво финансовите средства, ако през годината настъпят непредвидени нужди.

➤ Доброволни дарения

Въпреки че ВКБООН получава дарения от много правителства, междуправителствени организации, неправителствени организации и физически лица, голямата част от средствата му се предоставят от петнадесет дарители - четиринадесет държави и Европейската комисия. От 1995 до 2000 г. включително тези петнадесет дарители са осигурили над 95 на сто от всички средства на ВКБООН. За да бъде

намалена уязвимостта, която е неизбежен резултат от този малък брой дарители, ВКБООН постоянно търси начини да разшири техния кръг. Като се насочва към страните с развиващи се пазарни икономики, ВКБООН се надява да създаде дарителска база, която е по-широка и по-представителна от географска гледна точка.

ВКБООН вече получава финансова подкрепа от частния сектор, включително от широката общественост, търговски дружества, фондации и неправителствени организации. В отговор на инициативите за набиране на средства в редица страни през 1999 г. и особено на апелите за операциите в Косово и Източен Тимор, през 2000 г. ВКБООН е получил над 15 млн. долара от частния сектор. Средствата са събрани предимно в Европа (Великобритания, Германия, Испания, Италия и Франция), САЩ и Япония.

Неправителствените организации също допълват бюджета на ВКБООН, като за редица операции отправят публични апели от името на службата. Някои неправителствени организации се занимават специално с набирането на средства за ВКБООН, например España con ACNUR, USA for UNHCR, UK for UNHCR (Refaid) и Action Refugiés. През последните години даренията от частния сектор и неправителствените организации са нараснали в резултат на съгласуваните действия за повишаване на обществената осведоменост чрез радиото, телевизията, печата и други средства за осведомяване.

➤ Нужда от предвидимо и гъвкаво финансиране

Никой не може да гарантира, че ВКБООН ще получи цялото необходимо финансиране за извършване на планираната дейност. Например през 2000 финансова година организацията е имала недостиг на средства в размер на 89 млн. долара. Когато парите не стигат, важни програми като образование на децата и икономическа независимост на бежанците трябва да бъдат ограничени или спрени. Понякога

Основни дарители на ВКБООН (2000 г., млн. шатски долари)	
САЩ	245,2
Япония	99,9
Холандия	48,0
Швеция	42,0
Европейска Комисия	41,0
Норвегия	41,0
Дания	37,0
Великобритания	31,0
Канада	17,0
Германия	15,0
Швейцария	15,0
Австралия	11,0
Финландия	11,0
Италия	11,0
Общо	665,1

Цифрите са закръглени

тази несигурност допълнително се изостря, тъй като интересът на средствата за осведомяване, а оттам и международната подкрепа в отделни ситуации се различава. За ВКБООН е по-трудно да събира средства за отколешни бежанци, които често се забравят от медиите, отколкото за извънредните ситуации, които събуждат внезапен и широк медиен интерес.

Обемът на финансирането е важен, но същото важи и за качеството му - финансирането трябва да бъде предвидимо, гъвкаво и своевременно. Твърде често ВКБООН е принуден да започне операции, без да знае кога да очаква финансиране, колко ще получи и дали средствата ще бъдат съпроводени с ограничителни условия.

Когато дарителите поставят конкретни условия за използване на средствата (целево финансиране), те ограничават независимостта на ВКБООН и отслабват ролята му на координатор.

Ранната и предсказуема финансова подкрепа помага на ВКБООН да планира операциите си; гъвкавото финансиране пък позволява ефикасното изразходване на средствата. ВКБООН насърчава дарителите да не правят целеви дарения. Ако даренията са целеви, за предпочитане е целта да бъде формулирана широко. Това позволява на Върховния комисар да пренасочва средствата, когато се появи нова нужда или кризата с бежанците бъде преодоляна, като така се осигурява бързата реакция, очаквана от правителствата, обществеността и бежанците.

➤ Дарения в натура

Даренията в натура - във вид на стоки или услуги като палатки, лекарства, инструменти, камиони, въздушен превоз, логистична подкрепа и специализиран персонал, допълват ресурсите на ВКБООН, особено при мащабни и сложни извънредни ситуации. Дарените материали трябва да бъдат подходящи за конкретната операция, за която са предназначени.

Заплащане за извънредна ситуация, свързана с бежанци

Първоначалните средства за плана, провеждането на операциите и административната подкрепа при извънредна ситуация най-вероятно ще бъдат отпуснати от оперативния резерв на ВКБООН. Тъй като обаче организацията почти изцяло се финансира от доброволни дарения, в такива случаи тя много разчита на бързата реакция на дарителите.

Съвместно с приемащата страна през първите дни на ситуацията ВКБООН установява стратегия за отношенията с дарителите и я спазва, докато траят операциите. Неотложните нужди, постиженията и пречките ясно се съобщават на дарителите, предимно чрез спешни апели, които се отправят от централата на ВКБООН след консултация с представителствата и с приемащата страна. Дарителите биват осведомявани за развитието на операциите чрез редовни съобщения.

"Конференцията препоръчва на международните финансови организации да предоставят великодушни условия на страните, които приемат голям брой бежанци."

99-та конференция на Интерпарламентарния съюз, април 1998 г.

□ **Какво могат да направят народните представители?**

Чрез разпределението на държавния бюджет парламентаристите могат да допринесат за създаването на справедливи и ефективни производства за предоставяне на убежище, за удовлетворяване на основните нужди на приетите хора, включително от образование и здравеопазване, и за активно търсене на решения във вид на доброволно репатриране или местна интеграция.

Програмите на ВКБООН зависят от доброволни дарения. Парламентаристите в държави, които още не подпомагат финансово ВКБООН, могат да насърчат правителствата си да сторят това.

Ако страната вече е дарител, парламентаристите могат да обмислят увеличаването на дарените средства, за да гарантират възможността на ВКБООН да закриля бежанците във вече съществуващи ситуации или при възникването на нова бежанска криза.

"Конференцията призовава страните - дарители, да насърчават възстановяването в районите на конфликт и интеграцията на завръщащите се бежанци, като предоставят щедро съдействие за гарантиране на физическата, социалната, правната и материалната сигурност на бившите бежанци и разселени лица."

99-та конференция на Интерпарламентарния съюз, април 1998 г.

Приложение 1

**Примерни документи за присъединяване и
за встъпване в случай на правоприемство**

➤ **Примерен документ за присъединяване към Конвенцията за статута на бежанците от 1951 г.**

КАТО ИМА ПРЕДВИД, че на двадесет и осмия ден от месец юли хиляда деветстотин петдесет и първа година Общото събрание на Организацията на обединените нации е приело Конвенция за статута на бежанците, която е открита за присъединяване в съответствие с чл. 39 от нейните разпоредби;

КАТО ИМА ПРЕДВИД СЪЩО, че съгласно точка 3 на цитирания чл. 39 присъединяването става чрез депозиране на документ за присъединяване при Генералния секретар на Организацията на обединените нации;

ДОЛУПОДПИСАНИЯТ [длъжност на държавния глава, министър-председателя или министъра на външните работи] чрез този документ уведомява за присъединяването на [название на държавата] към посочената конвенция и декларира, че [название на държавата] се смята за обвързана от буква "b" на чл. 1, раздел В, т. 1 от конвенцията, която гласи: "събития, станали в Европа или другаде преди 1 януари 1951 г.".

ПОДПИСАН собственоръчно на (ден, месец, година)

[Държавен печат и подпис на неговия пазител, ако има такъв]

[Подпис на държавния глава, министър-председателя или министъра на външните работи]

Примерен документ за присъединяване към Протокола за статута на бежанците от 1967 г.

КАТО ИМА ПРЕДВИД, че на тридесет и първия ден от месец декември хиляда деветстотин шестдесет и седма година Общото събрание на Организацията на обединените нации е приело Протокол за статута на бежанците, който е открит за присъединяване в съответствие с чл. V от неговите разпоредби;

КАТО ИМА ПРЕДВИД СЪЩО, че съгласно чл. V присъединяването става чрез депозиране на документ за присъединяване при Генералния секретар на Организацията на обединените нации;

ДОЛУПОДПИСАНИЯТ [длъжност на държавния глава, министър-председателя, или министъра на външните работи] чрез този документ уведомява за присъединяването на [название на държавата] към посочения протокол.

ПОДПИСАН собственоръчно на (ден, месец, година)

[Държавен печат и подпис на неговия пазител, ако има такъв]

[Подпис на държавния глава, министър-председателя или министъра на външните работи]

Примерен документ за встъпване в правата и задълженията по Конвенцията за статута на бежанците от 1951 г. в случай на правоприемство

КАТО ИМА ПРЕДВИД, че Конвенцията за статута на бежанците, приета в Женева на 28 юли 1951 г., е била ратифицирана от [държавата предшественик];

КАТО ИМА ПРЕДВИД СЪЩО, че правителството на [държавата правоприемник] се е запознало с посочената конвенция;

ПРАВИТЕЛСТВОТО на [държавата правоприемник] декларира, че смята посочената конвенция за запазила действието си по отношение на [държавата правоприемник] и чрез настоящия документ встъпва в правата и задълженията по нея;

ПОРАДИ КОЕТО ДОЛУПОДПИСАНИЯТ [длъжност на държавния глава, министър-председателя или министъра на външните работи] чрез този документ уведомява за встъпването на [държавата правоприемник] в правата и задълженията по посочената конвенция и декларира, че [държавата правоприемник] се смята за обвързана от буква "b" на чл. 1, раздел В, т. 1 от конвенцията, която гласи: "събития, станали в Европа или другаде преди 1 януари 1951 г.".

ПОДПИСАН собственоръчно на (ден, месец, година)

[Държавен печат и подпис на неговия пазител, ако има такъв]

[Подпис на държавния глава, министър-председателя или министъра на външните работи]

Примерен документ за за встъпване в правата и задълженията по Протокола за статута на бежанците от 1967 г. в случай на правоприемство

КАТО ИМА ПРЕДВИД, че Протоколът за статута на бежанците, приет в Ню Йорк на 31 януари 1967 г., е бил ратифициран от [държавата предшественик];

КАТО ИМА ПРЕДВИД СЪЩО, че правителството на [държавата правоприемник] се е запознало с посочения протокол;

ПРАВИТЕЛСТВОТО на [държавата правоприемник] декларира, че смята посочения протокол за запазил действието си по отношение на [държавата правоприемник] и чрез този документ встъпва в правата и задълженията по протокола;

ПОРАДИ КОЕТО ДОЛУПОДПИСАНИЯТ [длъжност на държавния глава, министър-председателя или министъра на външните работи] чрез този документ уведомява за встъпването на [държавата правоприемник] в правата и задълженията по Протокола за статута на бежанците, приет в Ню Йорк на 31 януари 1967 година.

ПОДПИСАН собственоръчно на (ден, месец, година)

[Държавен печат и подпис на неговия пазител, ако има такъв]

[Подпис на държавния глава, министър-председателя или министъра на външните работи]

Приложение 2

Речник на основни термини в областта на закрилата

Амнистия	Правен институт, при който лице или група лица се освобождават от отговорност за престъпления от общ характер или политически престъпления. Амнистията може да спомогне за доброволното репатриране на бежанците, когато се спазва и прилага правилно.
Бежанско право	Комплекс от норми на международното обичайно право и различни международни, регионални и национални актове, които установяват стандартите за закрила на бежанците. Крайъгълният камък на бежанското право е Конвенцията за статута на бежанците от 1951 г.
Бежанци на място (sur place)	Лица, които не са напуснали страната си на произход като бежанци, но са станали бежанци по-късно поради междувременно настъпили събития. Страхът на бежанците на място може да се дължи на настъпила промяна в страната им на произход, например преврат, или на политическа дейност, извършвана добросъвестно в приемащата страна.
Бежанци по конвенцията	Лица, на които е предоставен статут на бежанец според критериите в чл. 1, раздел А от конвенцията от 1951 г. и които имат редица права по същата конвенция.
Бежанци, признати по мандата на ВКБООН	Лица, признати за бежанци от ВКБООН, който черпи правомощията си за тази цел от своя статут и от приложимите резолюции на Общото събрание на ООН. Този вид признаване е особено важен в държавите, които не са страни по конвенцията от 1951 г. или протокола от 1967 г.
Безопасни райони, безопасни зони	Райони, зони или места, създадени за защита на гражданските лица по време на конфликт. Условието и изискванията за създаване на безопасни зони се регулират от международното хуманитарно право.
Временна закрила	Механизъм или средства, разработени от държавите с цел предоставяне на закрила с временен характер на лица, които пристигат масово от място, където съществува конфликт или общо насилие, без предварително предоставяне на индивидуален статут. Временната закрила е използвана от някои държави в Западна Европа по отношение на лица, избягали от конфликта в бивша Югославия в началото на 90-те години.

Възможност за заселване в други части на страната ("принцип на преместването")

Фактическа констатация, че кандидатът за статут на бежанец е могъл да избегне преследването в страната си на произход, като се премести в друг район на същата страна. ВКБООН няма добро отношение към термина, тъй като той често се използва за ограничаване на достъпа до производствата за предоставяне на статут или за отказ на бежански статут. Според ВКБООН възможността за вътрешно бягство има значение при предоставянето на статута само в някои ограничени случаи. Дори когато има значение, прилагането му трябва да бъде съпродено с цялостно разглеждане на молбата на бежанеца.

Вътрешни безредици

Обстановка, която се характеризира с актове на насилие и безредие, но не е въоръжен конфликт.

Вътрешно разселване

Недоброволно придвижване на хора в собствената им страна. Може да се дължи на различни причини, например природни бедствия или бедствия причинени от човека, въоръжени конфликти или общо насилие.

Вътрешно разселени лица

Лица, принудени или задължени да напуснат домовете си, "... по-специално в резултат или за да избегнат последиците на въоръжен конфликт, общо насилие, нарушения на правата на човека, природни бедствия или бедствия, причинени от човека, и които не са пресекли международно призната държавна граница" ("*Ръководни принципи относно вътрешното разселване*").

Гражданин

Лице, което има правна връзка с определена държава в съответствие с нейното законодателство. В някои държави тази връзка се нарича "националност" (*nation-ality*), а в други - "гражданство" (*citizenship*).

Декларация от Картагена, 1984 г.

Декларация, приета през ноември 1984 г. от колоквиум на експерти от Северна и Южна Америка. Съдържа разширено определение на "бежанец": "...лица, които напускат страната си, тъй като техният живот, безопасност или свобода са застрашени от общо насилие, чужда агресия, вътрешни конфликти, масови нарушения на правата на човека или други обстоятелства, които сериозно разстройват обществения ред". Декларацията от Картагена не е международен договор, но разпоредбите ѝ се спазват в цяла Централна Америка и са въведени в някои национални законодателства.

Доброволно репатриране

Завръщане в страната на произход по "решение на бежанеца, взето свободно и на основата на информация". Доброволното репатриране може да бъде организирано (т.е. осъществено под егидата на съответните правителства или ВКБООН) или спонтанно (завръщане на бежанците със собствени средства, като ВКБООН и правителствата имат ограничено участие в процеса на завръщане или не участват в него).

Договор

Официално споразумение (предимно между държави), което поражда юридически задължения за страните по него. Договорите са източници на международното право.

Експулсиране (expulsion)

Отстраняване на законно пребиваващо лице от територията на определена държава, което се извършва от държавните органи. Според чл. 32 от конвенцията от 1951 г. националната сигурност и общественият ред са единствените допустими основания за експулсиране на бежанец. Производството за постановяване на решение за експулсиране трябва да бъде справедливо, а на бежанеца да бъде дадено достатъчно време да потърси прием в друга държава.

Експулсиране или връщане (refoulement)

Изпращането на едно лице на територия, където за него съществува риск от преследване, или преместването му до друга територия, където то би било подложено на преследване. Това е нарушение на забраната за експулсиране или връщане и оттам - нарушение на бежанското право и международното обичайно право.

Жени в риск

Жени - бежанки със специфични нужди от закрила, например преселване в съответствие с Наръчника на ВКБООН за преселването.

Забрана за експулсиране или връщане (non-refoulement)

Основен принцип на бежанското право, който забранява на държавите да връщат бежанците по какъвто и да е начин в държавите или териториите, където техният живот или свобода са застрашени. Забраната за експулсиране или връщане е част от международното обичайно право и трябва да бъде спазвана от всички държави, независимо дали те са страни по конвенцията от 1951 г.

Заварени бежанци

Лица, които се смятат за бежанци съгласно разпоредбите на международноправните актове, действали преди Конвенцията за статута на бежанците от 1951 г.

Задължения на бежанците	Задължения, които бежанците трябва да изпълняват в приемащата страна. Член 2 от конвенцията от 1951 г. задължава бежанците да спазват законите и разпоредбите на страната, в която се намират. По-специално бежанците не трябва да извършват действия, които създават заплаха за обществената безопасност, сигурност или ред, или за приемащата страна.
Задържане	Ограничаване на свободата на придвижване, обикновено чрез принудително затваряне. Според ВКБООН задържането по начало не следва да се използва като мярка за контрол върху кандидатите за статут на бежанец.
Издирване	По отношение на бежанците - дейност за установяване местонахожданията на членове на семейството или близки роднини на лица под грижите на ВКБООН. Може да бъде извършвано с цел събиране на семейства (като част от намирането на трайно решение) или само за улесняване на контактите между членовете на семейството. Международният комитет на Червения кръст (МКЧК) поддържа Централна агенция за издирване, специално натоварена с такава дейност.
Исключващи клаузи	Правни норми, които забраняват предоставянето на международна закрила на лица, отговарящи на определенията за бежанец. Исключващите клаузи в конвенцията от 1951 г. се съдържат в чл. 1, раздели D, E и F. Те се прилагат към следните категории лица: лица, които се ползват от закрилата или помощта на органи или организации на ООН, различни от ВКБООН; лица, които са носители на права и задължения, произтичащи от гражданството на страната, в която пребивават; и лица, за които има сериозни основания да се предполага, че са извършили престъпление против мира, военно престъпление, престъпление против човечеството, тежко престъпление с неполитически характер или деяния, които противоречат на целите и принципите на ООН.
Изпълнителен комитет по програмата на Върховния комисар (ExCom)	Комитет, който съветва Върховния комисар при изпълнението на функциите му. Състои се от представители на 57 държави с подчертан интерес към бежанските въпроси, и държави със статут на наблюдател. Неправителствените организации имат статут на наблюдатели в Изпълнителния комитет.
Кандидат за статут на бежанец (търсещ убежище)	Лице, по чието искане или молба за убежище приемащата страна още не се е произнесла.

Конвенция за намаляване на случаите на лица без гражданство

Предвижда придобиване на гражданство от лица, които иначе биха били без гражданство и които имат достатъчна връзка със съответната държава поради това, че са родени на нейна територия, или поради произхода си от гражданин на същата държава. Конвенцията предвижда и запазване на гражданството от лицата, които биха останали без гражданство, ако изгубят гражданството на съответната държава. Приета през август 1961 г. и влязла в сила през декември 1975 г. Член 11 от Конвенцията за намаляване на случаите на лица без гражданство възлага конкретни функции на ВКБООН.

Конвенция за статута на бежанците

Конвенция, която създава най-широко приложимите норми за закрила на бежанците. Приета през юли 1951 г. и влязла в сила през април 1954 г. Член 1 от конвенцията ограничава приложното ѝ поле до "събития, станали преди 1 януари 1951 г.". Това ограничение е премахнато с Протокола за статута на бежанците от 1967 г. Към днешна дата страни по конвенцията от 1951 г. и/или протокола от 1967 г. са 141 държави.

Конвенция за правата на детето

Конвенция от 1989 г., която въвежда подробни стандарти за защита правата на децата. Според чл. 2 конвенцията се прилага към всички деца без никаква дискриминация. Следователно нейните стандарти се отнасят и до децата - бежанци.

Конвенция за статута на апатридите

Съдържа определение на понятието "апатрид" и създава правила, според които лице без гражданство, което пребивава законно на територията на определена държава, може да придобие правен статут. Приета през септември 1954 г. и влязла в сила през юни 1960 г.

Конвенция на ОАЕ (Организация за африканско единство) за регулиране на особените аспекти на проблемите на бежанците в Африка

Регионален акт, който допълва конвенцията от 1951 г. и съдържа по-широко определение от предвиденото в конвенцията от 1951 г. Приета през 1969 г. Според конвенцията на ОАЕ "терминът "бежанец" се прилага към лицата, които бягат от външна агресия, окупация, чуждо господство или събития, които сериозно разстройват обществения ред в цялата страна на произход или в част от нея".

Критерии при подбора за преселване

Критерии, по които ВКБООН и страните, в които се извършва преселване, подбират кандидатите за преселване. Преселването под егидата на ВКБООН е строго ограничено до бежанците, признати по мандата на Върховния комисар, които все още се нуждаят от международна закрила и отговарят на изискванията в Наръчника на ВКБООН за преселването. В различните държави се използват най-разнообразни критерии за преселване.

Лице без гражданство (апатрид)

Лице, което не е смятано за гражданин на никаква държава съгласно националното ѝ законодателство.

Липса на гражданство

Състояние, при което никоя държава не приема лицето за свой гражданин съгласно националното си законодателство.

Лица под грижите на ВКБООН

Родов термин за всички лица, за чиито нужди от закрила и помощ се грижи ВКБООН. Тук се включват бежанците по конвенцията от 1951 г., лицата, принудени да напуснат страните си в резултат на конфликт или събития, които сериозно разстройват общественения ред, завърналите си бежанци, лицата без гражданство, а в някои случаи и вътрешно разселените лица. Правомощията на ВКБООН да предприема действия от името на лица под негова грижа, които не са бежанци, произтичат от резолюции на Общото събрание.

Лица с хуманитарен статут

Лица, на които националното законодателство изрично разрешава да останат в страната по хуманитарни съображения. В тази група може да има и лица, които не отговарят на изискванията за статут на бежанец.

Малолетни и непълнолетни

Лица, които не са достигнали законоустановената възраст на пълнолетие и поради това не са юридически самостоятелни. Според конвенцията за правата на детето, "дете" е всяко лице на възраст под 18 години, освен ако пълнолетието настъпва по-рано съгласно приложимото право. В Конвенцията за правата на детето терминът "дете" е използван като синоним на "малолетен или непълнолетен".

Мандат на ВКБООН

Цели и функции на ВКБООН, установени в статута на ВКБООН и доразвити от резолюциите на Общото събрание на ООН. Мандатът на ВКБООН съгласно статута е да осигурява закрила, помощ и решения за бежанците. ВКБООН има допълнителен мандат по отношение на лица без гражданство, тъй като чл. 11 от Конвенцията за намаляване на случаите на лица без гражданство от 1961 г. му отредява специална роля в тази насока. Общото събрание също е отправило молба към службата да следи за спазването на двете конвенции за лицата без гражданство (1954 г. и 1961 г.) и да съдейства за избягване на липсата на гражданство, като оказва на държавите технически и консултантски услуги във връзка с националното законодателство и практика.

Международна закрила на бежанците

Действия от страна на държавите или ВКБООН в полза на търсещите убежище и бежанците с цел да се осигури признаване и гарантиране на техните права, сигурност и благополучие в съответствие с международните стандарти. Действията могат да се изразяват в: осигуряване спазването на забраната за връщане или експулсиране (*non-refoulement*); осигуряване на безопасност; достъп до справедливи производства за предоставяне на статут на бежанец; хуманни стандарти на отнасяне и намиране на постоянни решения. ВКБООН е единствената организация на ООН с мандат да осъществява закрила на бежанците.

Международно обичайно право

Международноправни норми, чийто задължителен характер произтича от установената и трайна практика на държавите, а не от формално волеизявление в договор или в друг юридически акт. За да се превърне в международно обичайно право, нормата трябва да бъде спазвана със съзнание за правна задължителност.

Международно хуманитарно право (право на въоръжените конфликти)

Комплекс от закони, други актове и принципи, които регулират международните въоръжени конфликти и въоръжените конфликти с немеждународен характер. Основните актове на международното хуманитарно право са четирите Женевски конвенции от 12 август 1949 г. и двата допълнителни протокола към тях от 8 юни 1977 г. На практика всички държави са страни по Женевските конвенции от 1949 г.

Междуправител- ствена организация

Организация, в която членуват държави. Примери за такива организации са Организацията на обединените нации (ООН), Организацията за африканско единство (ОАЕ), Организацията на американските държави (ОАД), Европейският съюз (ЕС) и Общността на независимите държави (ОНД).

Местна интеграция	Трайно решение на проблема на бежанците чрез постоянното им заселване в първоприемащата страна.
Мигранти (икономически)	Лица, които са напуснали страната си на произход единствено по икономически причини (а те нямат нищо общо с определението за бежанец) или в търсене на по-висок материален стандарт. Икономическите мигранти не отговарят на критериите за статут на бежанец и поради това нямат право да се ползват от международна закрила като бежанци.
Националност	Принадлежност към определена нация или гражданство на определена страна.
Неправителствени организации (НПО)	Организирана структура, която е функционално независима от държавата и не я представлява. Терминът обикновено се използва за организации, които работят в хуманитарната сфера или в областта на правата на човека. Много от тях изпълняват програмите си за бежанци в партньорство с ВКБООН и други организации.
Непридружени малолетни и непълнолетни	Лица, ненавършили пълнолетие, които не са придружени от родители, настойници (попечители) или лица, които полагат непосредствени грижи за тях.
Нередовно придвижване на бежанци	Явление, при което бежанци или кандидати за статут се придвижват (без официално разрешение) от държава, в която вече са получили закрила, за да търсят убежище или да се преселят трайно в друга държава.
Определена социална група (принадлежност към ...)	Една от петте възможни причини за преследване, установени от конвенцията от 1951 г. Определената социална група има отчетливи белези, които я отличават от останалите. Всички лица в групата притежават характерни особености, които могат да бъдат вродени или придобити (например интереси, ценности, поведение, или произход и развитие). Поради тези особености изоставянето на съответните лица би довело до нарушения на техни основни човешки права.
Организации и проекти за самоподпомагане	Организации и проекти, които са замислени, създадени и управлявани от бежанци или други лица под грижите на ВКБООН за удовлетворяване на собствените им нужди.

Основателни опасения (страх) от преследване	Основно понятие в определението за бежанец в конвенцията от 1951 г. Състои се от субективен елемент (опасения / страх от преследване) и обективен елемент (страхът трябва да бъде обективно обоснован). Според конвенцията от 1951 г. преследването може да се дължи на някоя от пет изрично изброени причини - раса, религия, националност, принадлежност към определена социална група и политически убеждения.
Отказ на границата	По отношение на бежанците - отказ да бъде разрешено влизането на търсещия убежище в потенциална приемаща страна. Отказ, извършен на границата, може да доведе до нарушение на забраната за експулсиране или връщане.
"Партньори в действие" (PARinAC)	Механизъм за укрепване на партньорството между неправителствените организации и ВКБООН и усъвършенстване на закрилата и решенията за бежанците и други лица под грижите на ВКБООН.
Повторна интеграция (реинтеграция)	Процес, при който бежанците възстановяват нормалния си живот в своята страна на произход. В най-добрия случай повторната интеграция е следствие от прилагането на доброволно репатриране като трайно решение.
Помощ	Съдействие с цел удовлетворяване на физическите и материалните нужди на лицата, за които се полагат грижи. Може да се състои в хранителни стоки, медицински материали, дрехи, подслон, семена и инструменти, както и в осигуряване на инфраструктура, например училища и пътища. "Хуманитарна помощ" е съдействието, оказвано от хуманитарни организации по хуманитарни съображения (т.е. с неполитическа, нетърговска и невоенна цел). В практиката на ВКБООН помощта допълва закрилата и допринася за постигане на нейните цели.
Постоянни (трайни) решения	Всеки начин за задоволително и трайно уреждане на положението на бежанците, който им позволява да водят нормален живот. ВКБООН обикновено се стреми да постигне трайно решение във вид на доброволно репатриране, местна интеграция и преселване.

Права на човека	Съгласувани международни стандарти, които признават и защитават достойнството и целостта на всеки човек без никакви разлики. Правата на човека са част от международното обичайно право и са уредени в множество национални, регионални и международни правни актове, общо наричани "актове за правата на човека". Най-значими сред тях са Уставът на ООН и т.нар. Харта на ООН за правата на човека (която се състои от Всеобщата декларация за правата на човека, Международния пакт за граждански и политически права и Международния пакт за икономически, социални и културни права).	Преследване	Общ термин за означаване на всяко тежко нарушение на правата на човека. При бежанците терминът "преследване" се свързва с всяко деяние, което съставлява тежко нарушение на основни права по причина на раса, религия, националност, политически убеждения или принадлежност към определена социална група.
Право за защита на правата на човека	Комплекс от норми на международното обичайно право, актове за правата на човека и национални актове, които признават и защитават правата на човека. Бежанското право и правото за защита на правата на човека взаимно се допълват.	Преследване на основата на пола	Преследване, което е насочено срещу лицата от определен пол или ги уврежда несъразмерно. При някои фактически обстоятелства преследването на основата на пола може да бъде квалифицирано като преследване по смисъла на определението за бежанец.
Предоставяне на бежански статут по групов признак	Практика, при която в случай на масово навлизане всички лица биват смятани за бежанци при липса на доказателства за противното. Предоставянето на статут по групов признак позволява нуждите от закрила и помощ да бъдат удовлетворени без предварително разглеждане на всеки отделен случай.	Приемателен център	Място, оборудвано за прием, обработка и обслужване на непосредствените нужди на бежанците при пристигането им в приемащата страна.
Предоставяне на статут на бежанец при липса на доказателства за противното	Вж. Предоставяне на бежански статут по групов признак	Принцип на семейното единство	Принцип, който прави възможна закрилата на семейството като естествена и основна колективна обществена единица. Според него статут на бежанец може да бъде предоставен на съпруга и на лицата, зависими от човек, който отговаря на критериите за бежанец. Когато съпругът и зависимите лица получат статут на бежанец въз основа на принципа за семейното единство, те придобиват т.нар. "производен статут".
Прекратяващи клаузи	Правни норми, които регулират прекратяването на статута на бежанец. Прекратяващите клаузи се съдържат в чл. 1, раздел В от конвенцията от 1951 г. и в чл. 1, т. 4 от конвенцията на ОАЕ от 1969 г.	Проекти за дейности, които осигуряват доход	Проекти, насочени към създаването на доход за лица под грижите на ВКБООН и подпомагането им да станат икономически независими.
Преселване	Преместването на бежанци от държавата, в която те са потърсили убежище, в друга държава, която се е съгласила да ги приеме. Бежанците обикновено получават убежище или друго дългосрочно право на пребиваване и често имат възможност за натурализация. Поради това преселването е трайно решение, както и средство за закрила на бежанците.	Производен статут	Вж. Принцип на семейното единство
		Производства за предоставяне на статут на бежанец	Съдебни и административни производства, които се осъществяват от ВКБООН и/или държавите и имат за цел установят дали на определено лице да бъде предоставен статут на бежанец в съответствие с националното и международното право.
		Първоприемаща страна	Страна, в която търсецът убежище получава международна закрила като кандидат за статут на бежанец или като бежанец.

Регионални актове за бежанците	Международноправни актове за бежанците, които са приети от държавите или от междуправителствени организации в определен географски регион или в част от него. Те обикновено допълват конвенцията от 1951 г. и отразяват особеностите на бежанските проблеми в съответния регион. Забележителни примери за регионални инструменти са конвенцията на ОАЕ (1969 г.) и Декларацията от Картагена (1984 г.).
Ръководни принципи относно вътрешното разселване	Набор от принципи, които въвеждат стандарти за закрила, помощ и намиране на решения за вътрешно разселените лица. Ръководните принципи са внесени в Комисията за правата на човека през април 1998 г. от Представителя на Генералния секретар за вътрешно разселените лица. Те отразяват и съответстват на актовете за правата на човека, хуманитарното и бежанското право, и съставляват ръководство за държавните и други органи, междуправителствените и неправителствените организации, работещи с вътрешно разселени лица.
Социална група	Вж. Определена социална група
Стандарти на отнасяне	Стандарти, които са закрепени в Конвенцията за статута на бежанците от 1951 г. и предопределят отнасянето към бежанците. Конвенцията от 1951 г. въвежда следните стандарти на отнасяне в зависимост от конкретните права: отнасяне, не по-малко благоприятно от това към чужденците в аналогично положение; най-благоприятното отнасяне, предлагано на граждани на друга държава в аналогично положение; отнасяне като към собствените граждани; и възможно най-благоприятно отнасяне.
Статут на Службата на Върховния комисар на ООН за бежанците	Акт, който определя мандата, функциите и структурата на ВКБООН, и установява критериите, според които лицата могат да попаднат под компетентността на Върховния комисар. ВКБООН може да признае тези лица за бежанци "по своя мандат" в съответствие с правомощията, предоставени му от неговия статут.
Страна, в която се извършва преселване	Държава, която предлага възможност за постоянно установяване на бежанци. Тя е различна от страната на произход и от страната, в която най-напред е предоставен статут.
Събиране на семейството	Всеки процес, чрез който се осъществява принципът на семейното единство. Прилага се общо в контекста на постоянните решения и в частност на преселването.

Трета сигурна страна	Страна, в която търсецият убежище е могъл да намери закрила като бежанец и където той физически е пребивавал преди пристигането си в държавата, в която подава молба за убежище.
Убежище	Закрила, която една държава предоставя на своя територия на лица от друга държава, които бягат от преследване или сериозна опасност. Лицето, което получава убежище, е бежанец. Убежището включва различни елементи, сред които забрана за връщане и експулсиране (<i>non-refoulement</i>), разрешение да се остане на територията на приемащата страна и хуманни стандарти на отнасяне.
Центрове за бежанци	Места, където бежанците живеят или могат да се съберат, за да получат информация, консултации, материална помощ или други услуги.

Приложение 3

Представительства на ВКБООН

АВСТРАЛИЯ

UNHCR Regional Office for Australia, New Zealand, Papua New Guinea and the South Pacific in Australia
9, Terrigal Crescent O'Malley, ACT
Canberra 2606
Тел.:+61 2 6290 13 55
Факс:+61 2 6290 13 15

АВСТРИЯ

UNHCR Branch Office in Austria
Vienna International Centre (Building 'J', 1st Floor)
Wagramerstrasse 5
A-1220 Vienna
Тел.:+43 1 26060 3028
Факс:+43 1 2634115

АЗЕРБАЙДЖАН

UNHCR Branch Office in Azerbaijan
30, Jafar Jabbarly str.
Baku
Тел.:+ 99 412 92 14 43
Факс:+99 412 98 11 34

АЛБАНИЯ

UNHCR Branch Office in Albania
Rruga "Donika Kastrioti" - Tirana
Тел.:+355 42 50 207
Факс:+355 42 28492-3554232 075 (UNDP)

АЛЖИР

UNHCR Branch Office in Algeria
Boîte Postale 823
Alger 16000
9A, Rue Emile Payen, Hydra,
Alger
Тел.:+213 21 69 12 12
Факс:+244 2 44 87 47

АНГОЛА

UNHCR Branch Office Luanda in Angola
Rua Houarie Boumediene
40/44 - Miramar
C.P. 1342 - Luanda
Тел.:+ 244 2 44 87 47
Факс:+244 2 44 95 35

АРЖЕНТИНА

Representante Regional de ACNUR para el sur de América Latina in Argentina
Cerrito 836, 10 Piso
1010 Buenos Aires
Тел.:+54 11 4815 7870
Факс:+54 11 4815 4352

АРМЕНИЯ

UNHCR Branch Office in Armenia
14 Karl Leibknekht Str.
Yerevan 375010
Тел.:+3741 56 47 71
Факс:+3741 56 78 17
Ел. поща: UNHCR@arminco.com

АФГАНИСТАН

Office of the UNHCR Chargé de Mission in Kabul (Преместено в Пакистан)
P.O. Box 1263
House No. 24, Street No. 89
G-6/3, Islamabad
Тел.:+873 761 241 625 (в Исламабад)
Факс:+ 92 51 282 05 11 (в Исламабад)

БАНГЛАДЕШ

UNHCR Branch Office in Bangladesh
P.O. Box 3474
Dhaka 1000
House N/E(N)8, Road 90
Gulshan 2
Dhaka 1212
Тел.:+8802 88 2 68 02
Факс:+ 8802 88 2 65 57

БЕЛАРУС

UNHCR Liaison Office in Belarus
Mr НАНАЈЛО, Bohdan
Prospekt Partizanskij 6 A
6th Floor
Minsk 220033
Тел.:+375 172 27 78 83
Факс:+375 172 27 08 00

БЕЛГИЯ

UNHCR Regional Office for Belgium, Luxembourg and the European Institutions
Rue Van Eyck 11a
B-1050 Bruxelles
Тел.:+32 2 649 01 53
Факс:+32 2 627 17 30

БЕНИН

UNHCR Liaison Office in Benin
Boîte Postale 08-1066
Lot 01 Patte d'Oie-Cotonou
Тел.:+229 30 28 98
Факс:+229 30 28 90

БИВША ЮГОСЛАВСКА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

UNHCR Branch Office in The Former Yugoslav Republic of Macedonia
Zeleznicka 53
1000 Skopje
Тел.:+389 21 18 641
Факс:+389 21 31 040

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА

Office of the UNHCR Chargé de Mission in Bosnia and Herzegovina
UNIS Building Fra Andjela
Zvizdovica 1
71000 Sarajevo
Тел.:+ 387 33 666 160
Факс:+387 33 290 562

БОТСУАНА

UNHCR Liaison Office in Botswana
P.O. Box 288
UN House - Plot 22
Khama Crescent
Gaborone
Тел.: +267 35 21 21, ext. 600/602
Факс:+267 57 09 96

БУРКИНА ФАСО

UNHCR Liaison Office in Burkina Faso
P.O. Box: 01 BP 25
Ouagadougou 01
Ouagadougou
Тел.:+226 30 87 13
Факс:+226 33 07 00

БУРУНДИ

UNHCR Branch Office in the Republic of Burundi
5013 HCR BDI
B.P. 307
Bujumbura
No. 1, Avenue du Large
Bujumbura
Тел.:+257 22 32 45
Факс:+257 22 95 23

БЪЛГАРИЯ

Представителство на UNHCR в България
ул. "Денкоглу" N 19
1000 София
Тел.:+359 2 98 02 453
Факс:+359 2 98 01 639
Ел. поща по интернет
FO.BGR@UNDP.ORG

ВЕЛИКОБРИТАНИЯ

UNHCR Branch Office for the United Kingdom and Ireland
Millbank Tower
21-24 Millbank
London SW1P 4PQ
Тел.:+44 20 7828 9191
Факс:+44 20 7630 5349
iwd@redcross.org.uk

ВЕНЕЦУЕЛА

UNHCR Regional Office for South America in Venezuela
Multicentro Los Palos Grandes
Piso 6, Av. Andres Bello con Primera Transversal
Caracas
Тел.:+58 212 285 17 04
Факс:+58 212 285 51 80

ВИЕТНАМ

UNHCR Liaison Office in the Socialist Republic of Vietnam
60 Rue Nguyen Thai Hoc
Ba Dinh District
Hanoi
Тел.:+84 4 845 78 71
Факс:+84 4 823 20 55

ГАБОН

UNHCR Branch Office in Gabon
Quartier SOTEGA
BP 20472 - Libreville
Тел.:+241 77 82 62
Факс:+241 77 82 78

ГАМБИЯ

UNHCR Liaison Office in Banjul
P.O. Box 4249 Bakau - 6th Street East
Kotu Layout
Тел.:+220 460 854
Факс:+220 460 850

ГАНА

UNHCR Liaison Office in Ghana
Privante Mail Bag Airport, No. 25 Sir Arku Korsah Street
Roman Ridge, Airport Residential area - Accra
Тел.:+233 21 77 61
Факс:+233 21 773158

ГВАТЕМАЛА

UNHCR Field Office in Barillas
1a.Avenida 9-23
zona 10
Guatemala City
Тел.: +5023370611 (чрез UNDP)
Факс: +5023393454

ГВИНЕЯ

UNHCR Branch Office in Guinea
B.P. 4158
Coleah Corniche - Sud Conakry
Тел.:+224 46 47 09
Факс:+224 46 58 08

ГВИНЕЯ БИСАУ

UNHCR Field Office in Bissau
245 20 18 31 (UNFPA)
Rue Justino Lopes, 72
AB Case Postale 179
Тел.: 245 20 27 26
Факс: 245 20 17 72

ГЕРМАНИЯ

UNHCR Branch Office in Germany
Wallstrasse 9 -13
10179 Berlin
Тел.:+49 30 2022 0200
Факс:+49 30 2022 0220

ГРУЗИЯ

UNHCR Branch Office in Georgia
2a, Kazbegi ave. - 4th floor
380060 Tbilisi
Тел.:+995 32 00 13 01
Факс:+995 32 00 13 02

ГРЪЦИЯ

UNHCR Branch Office in Greece
23 Taygetou Street
Palαιο Psychico
15452 Athens
Тел.:+30 1 672 64 62
Факс:+30 1 672 64 17

ДЖИБУТИ

UNHCR Branch Office in Djibouti
B.P. 1885
Rue Abdoukader Waberi, Heron Lot No. TF 1148 - Djibouti
Тел.:+253 35 22 00
Факс:+253 35 48 80

ЕГИПЕТ

UNHCR Regional Office for the Middle East in the Arab Republic of Egypt
13 Sharia El Falah St.
Mohandissin
P.O. Box 1844
Cairo
Тел.:+20 2 346 06 18
Факс:+20 2 303 17 53

ЕКВАДОР

UNHCR Liaison Office in Ecuador
Avenida Amazonas 2889 y la Granja
Edificio Naciones Unidas, Piso 2
Quito
Тел.:+593 2 2460 272
Факс:+593 2 2460 280

ЕРИТРЕЯ

Office of the UNHCR Chargé de Mission in Eritrea
P.O. Box 1995
House Number 108
Emperor Yohannes Avenue
Asmara
Тел.:+291 1 12 61 21(S/B)
Факс:+ 291 1 12 72 55

ЕТИОПИЯ

UNHCR Branch Office for Africa in Ethiopia
P.O. Box 1076
Higher 17, Kebele 23 off Bole Rd
House No. 1255/01-02
Addis Ababa
Тел.:+251 1 61 37 40
Факс:+2511 61 16 66
Ел. поща: ethadrd@unhcr.ch

ЗАМБИЯ

UNHCR Branch Office in Zambia
P.O. Box 32542
17C Leopards Hill Road
Kabulonga
Lusaka 10101
Тел.:+260 1 265 873
Факс: +260 1 265 914

ЗИМБАБВЕ

UNHCR Liaison Office in Zimbabwe
P.O. Box 4565
2nd Floor, Takura House
67-69 Union Avenue
Harare
Тел.:+263 4 79 32 75
Факс:+263 4 70 85 28

ИЗРАЕЛ

Office of the UNHCR Honorary Correspondent in Israel
P.O. Box 3489
J.D.C. Hill, Givat Ram
Jerusalem
Тел.:+972 2 655 71 11
Факс:+972 2 566 12 44

ИНДИЯ

Office of the UNHCR Chargé de Mission in India
P.O. Box 3135
14Jor Bagh
New Delhi 110003
Тел.:+91 11 46 99 302
Факс:+ 91 11 462 01 37
Ел. поща: indne@unhcr.ch

ИНДОНЕЗИЯ

UNHCR Regional Office in Indonesia
Arya Building
J1 Kebon Sirih Kav.75
Jakarta Pusat 10340
Тел.:+ 62 21 391 28 88
Факс:+62 21 391 27 77

ИРАН (ИСЛЯМСКА РЕПУБЛИКА)

Office of the UNHCR Chargé de Mission in the Islamic Republic of Iran
No 5, East Emdad Street,
Vanak sq.
North Shiraz Ave.
Tehran 19917
Тел.:+98 21 805 72 01-11
Факс:+ 98 21 805 72 12

ИРАК

Office of the UNHCR Chargé de Mission in Iraq
P.O.Box 17101
Amman 1195 - Jordan
Masbah Hay Babil
Mahalla 929, st.12
Building no. 23 - Baghdad
Тел.:+964 1 718 12 66
Факс чрез UNOHCИ:
+1 212 963 3009

ИРЛАНДИЯ

UNHCR Liaison Office in Dublin
27 Upper Fitzwilliam Street
Dublin 2
Тел.:+353 1 632 8675
Факс:+353 1 632 8676

ИСПАНИЯ

UNHCR Branch Office in Spain
P.O. Box 36121
Avenida General Peron 32 - 2A
E-28020 Madrid
Тел.:+34 91 556 36 49
Факс:+34 91 417 53 45

ИТАЛИЯ

UNHCR Branch Office in Italy
Via Caroncini 19
1-00197 Roma
Тел.:+39 06 802121
Факс:+39 06 80212324

ЙЕМЕН

UNHCR Branch Office in the Republic of Yemen
P.O. Box 12093
Djibouti Street, No. 9,
House No. 14
Sana'a
Тел.:+967 1 418 096
Факс:+967 1 418 094

ЙОРДАНИЯ

UNHCR Branch Office in Jordan
P.O. Box 17101
11195 Amman
9, Obada Ibn AlSamit Street
Shemesani
Amman
Тел.:+962 6 569 12 61
Факс:+962 6 569 19 15

КАЗАХСТАН

UNHCR Liaison Office in Kazakhstan
67 Tote bi
Almaty - 480091
Тел.:+7 3272 624244 Факс:+7 3272 583982

КАМБОДЖА

UNHCR Liaison Office in Cambodia
P.O. Box 539
House No. 2, Street No. 352
Beung Keng Kang
Phnom Penh
Тел.:+855 23 216005
Факс:+855 23 362099

КАМЕРУН

UNHCR Liaison Office in the Republic of Cameroon
Boite postale 7077 - Quarter Bastos - Rue 1770
Yaounde
Тел.:+237 20 29 54
Факс:+237 21 35 91

КАНАДА

UNHCR Branch Office in Canada
280 Albert Street, Suite 401
Ottawa - Ontario KIP 5G8
Тел.:+1613 232 09 09
Факс:+1613 230 18 55

КЕНИЯ

UNHCR Branch Office in Kenya
P.O. Box 43801
Chiromo road by Consolata Church
Westlands - Nairobi
Тел.:+254 2 44 30 28
Факс:+254 2 44 30 37

КИПЪР

UNHCR Liaison Office in Cyprus
P.O. Box 26142 - South:
с/о UNFICYP Secretariat
UNPA
Nicosia
Тел.:+357 2 35 90 25
Факс:+357 2 35 90 37

КИРГИЗСТАН

UNHCR Liaison Office in Kyrgyzstan
UN House (3rd floor)
160,Chui Ave.
Bishkek, 720010
Тел.:+996 312 611 264
Факс:+996 312 611 271

КИТАЙСКА НАРОДНА РЕПУБЛИКА

UNHCR Regional Office in China
1-2-1, Tayan Diplomatic Office,
Building 14, Liang Ma He Nan
Lu Beijing 100600
Тел.:+86 10 6 532 68 06
Факс:+86 10 6 532 16 47

КОЛУМБИЯ

UNHCR Branch Office in Colombia
Calle 114 No. 9-01 Office 601
Edificio Teleport Torre A
Bogota
Тел.:+571 629 1138
Факс:+571 629 2790

КОНГО (ДЕМОКРАТИЧНА РЕПУБЛИКА)

UNHCR Regional Office for Central Africa in Democratic Republic of Congo
6729, Avenue de l'OUA
Kinshasa
Тел.:+243 880 12 45
Факс:+ 243 88 03 153

КОНГО (РЕПУБЛИКА)

UNHCR Liaison Office in
Brazzaville
PO Box 465
Rue Behagle/Avenue Foch
Brazzaville
Тел.:+ 242 81 59 12
Факс:+ 242 81 59 13

КОСТА РИКА

UNHCR Liaison Office in Costa
Rica
Apartado Postal 12
Ferrocarriil Pacifico - ACNUR
Edificio Torre del Este 5to piso
Barrio Dent, frente a la facultad
de Derecho de la UCR
1009 San José
Тел.:+506 234 23 03
Факс:+506 224 48 91

КОРЕЯ (РЕПУБЛИКА)

UNHCR Liaison Office in Seoul
Rm. 402, The Anglican Church
of 7 Jeong-dong, Joong-ku
Seoul 100-120
Тел.:+82 2 730 3440
Факс:+82 2 730 3442

КОТ Д'ИВОАР

UNHCR Branch Office in Côte
d'Ivoire
Il Plateaux, Angre,
7eme tranche, lot no. 3160
Rue L.169
Abidjan
Тел.:+225 22 42 81 92
Факс:+225 22 42 92 53

КУВЕЙТ

Office of the UNHCR Chargé de
Mission in Kuwait
P.O. Box 28742 13148 Safat,
Jabriyah Area
Block No. 12, Street No. 7
Villa No. 8
Kuwait City
Тел.:+965 531 1291
Факс:+965 531 1289

**ЛАОСКА НАРОДНО-
ДЕМОКРАТИЧНА РЕПУБЛИКА**

UNHCR Branch Office in the Lao
Peoples Democratic Republic
B.P. 760
Phone Kheng Road
Ban Sibounheuang
Chanthaboury District
Vientiane
Тел.:+ 856 21 21 20 38
Факс:+ 856 21 213385

ЛАТВИЯ

UNHCR Liaison Office in Latvia
Pils iela 21
LV-1167 Riga
Тел.: +371 750 3620
Факс: +371 750 3602

ЛИБЕРИЯ

UNHCR Branch Office in Liberia
P.O. Box 9077
Riverview Road
Virginia - Monrovia
Тел.:+231 22 62 33
Факс:+231 22 62 35

**ЛИБИЙСКА АРАБСКА
ДЖАМАХИРИЯ**

UNHCR Liaison Office in Libyan
Arab Republic
P.O. box 80708
Saed Ibn Ebi Kawas Street
Branch of the Ben Ashour
main str.
Tripoli
Тел.:+218 21 361 9662
Факс:+218 21 361 9661

ЛИВАН

Office of the UNHCR Chargé de
Mission for Lebanon
P.O. Box 11-7332
Riad El Solh Beirut 1107 2240
Hilmi Kobeissy Bldg
Karam Rahhal Street
Beirut
Тел.:+961 1 612 798
Факс:+961 1 612 836

ЛЮКСЕМБУРГ

Office of the UNHCR
Correspondent in Luxembourg
1, rue Jean Pierre Brasseur
b.p. 567
2015 Luxembourg
Тел.:+352 454 018
Факс:+352 454 303

МАВРИТАНИЯ

UNHCR Liaison Office in
Mauritania
c/o UNDP
B.P. 4405
Hot K 159,160,161
UN Compound - Nouakchott
Тел.:+222 5 25 74 14
Факс:+222 5 25 61 76

МАЛАВИ

UNHCR Liaison Office in Malawi
P.O. Box 30230 - 7th Floor
Kang'ombe Building, City Center
Lilongwe
Тел.:+265 77 21 55
Факс:+265 77 41 28

МАЛАЙЗИЯ

UNHCR Liaison Office in
Malaysia
P.O. Box 10185
570 Jalan Bukit Petaling
50460 Kuala Lumpur
Тел.:+60 3 2141 13 22
Факс:+ 60 3 2141 17 80

МАЛИ

UNHCR Liaison Office in Mali
B.P. E 199, Badala-Ouest
Rue 132 X 107, Près du
Ministère de l'Artisanat et du
Tourisme -
Bamako
Тел.:+ 223 23 03 69
Факс:+ 223 23 03 69

МАРОКО

Office of the UNHCR Honorary
Representative in Morocco
B.P. 13434
13 rue Blida
Casablanca
Тел.:+212 2 248 6760
Факс:+212 2 227 98 55

МЕКСИКО

UNHCR Regional Office for
Mexico, Belize and Cuba
c/o PNUD
Apartado Postal 105-39
11581 Mexico, D.F.
Calle Seneca No. 129
Colonia Palmas Polanco
(11540 Mexico, D.F.)
Тел.:+52 5 280 80 17
Факс:+52 5 280 21 33

МИАНМАР

Office of the UNHCR Chargé de
Mission in Myanmar
P.O. Box 1485
No. 287 Pyag Road
Sanchaung Township
Yangon
Тел.: +95 1 524022
Факс:+95 1 524031

МОЗАМБИК

UNHCR Liaison Office in
Mozambique
P.O. Box 1198
Avenida dos Presidentes No. 33
Maputo
Тел.:+258 1 49 02 42
Факс:+258 1 49 06 35

МОЛДОВА

UNHCR Branch Office UNHCR
Liaison Office in the Republic of
Moldova
131, 31 August 1989 Str.
MD-2012 Chisinau
57, 31 August 1989 Str.
MD-2012 Chisinau
Тел.:+3732 27 08 65
Факс:+3732 27 19 53

НАМИБИЯ

UNHCR Liaison Office in
Namibia
Private Bag 13329
Paratus Building Independence
Avenue 372
Windhoek 9000
Тел.:+264 61 23 71 43
Факс:+264 61 23 00 55

НЕПАЛ

UNHCR Branch Office in Nepal
G.P.O.BOX 2374
Anil Kuti
Maharajgunj
Kathmandu
Тел.:+977 1 41 25 21
Факс: +977 1 41 28 53

НИГЕР

UNHCR Branch Office in the
Republic of Niger
Boîte Postale 935
Niamey Plateau
Тел.:+227 75 29 68
Факс:+227 72 46 46

НИГЕРИЯ

UNHCR Branch Office in Nigeria
P.O. Box 53874
Ikoyi - Lagos
Тел.:+234 1 269 3298
Факс:+234 1 269 27 45

НОВА ЗЕЛАНДИЯ

UNHCR Liaison Office in New
Zealand
P.O. box 91307
Auckland Mail Centre
3rd floor, Waverley Building
11-13 Waverley Street
Auckland
Тел.:+64 9 914 4175
Факс:+64 9 914 5265

ПАКИСТАН

UNHCR Branch Office in
Pakistan
P.O. Box 1263
No.2 Diplomatic Enclave
Allotment 17, G-4/4
Islamabad
Тел.:+92 51 282 95 02
Факс:+92 51 227 94 55

ПОЛША

UNHCR Branch Office in the
Republic of Poland
2, Aleja Roz
PL-00 556 Warsaw
Republic of Poland
Тел.:+48 22 628 69 30
Факс:+48 22 625 61 24

РУАНДА

UNHCR Branch Office in
Rwanda
P.O. Box 867
Bd de l'Umuganda Kacyiru
No. 481-483 Zone Kabale
Cellule Kamatamu -
Secteur/Commune Kacyiru
Kigali
Тел.:+250 8 5106/07/08/11/13
Факс:+250 85104

РУМЪНИЯ

UNHCR Branch Office in
Romania
25, Armeneasca Street, Sector
2 70228 Bucharest
Тел.:+40 1 211 29 44
Факс:+40 1 210 15 94

РУСКА ФЕДЕРАЦИЯ

UNHCR Regional Office in the
Russian Federation
United Nations Office
6 Obukh Pereulok
Moscow 103064
Тел.:+7 503 232 30 11
Факс:+7 503 232 30 16

САУДИТСКА АРАБИЯ

UNHCR Branch Office in Saudi
Arabia
Fazari Square
Pension Fund Commercial
Complex
Block C-13
Diplomatic Quarters
Riyadh
Тел.:+966 14 82 88 35
Факс:+966 14 82 88 37

СЕНЕГАЛ

UNHCR Branch Office for West
Africa in Senegal
B.P. 3125,
59 rue Docteur Theze
Dakar
Тел.:+221 823 66 03
Факс:+221 823 66 00

СИЕРА ЛЕОНЕ

UNHCR Branch Office in Sierra
Leone
P.O. Box 1011
29 Wilkinson Road
Freetown
Тел.:+32 22 234 321
Факс:+232 22 234 347

**СИРИЙСКА АРАБСКА
РЕПУБЛИКА**

Office of the UNHCR Chief of
Mission in Syria
P.O. Box 30891
Al Malki
Mohamed Al Bazm Street No 14
Al Nabelsi Building
Damascus
Тел.:+963 11 373 59 40
Факс:+963 11 373 61 08

СЛОВАКИЯ

UNHCR Branch Office in the
Slovak Republic
Sturova 6
811 02 Bratislava
Тел.:+421 2 52 92 78 75
Факс:+421 2 52 92 78 71

СЛОВЕНИЯ

UNHCR Branch Office in
Slovenia
Miklosiceva cesta 18/11
1000 Ljubljana
Тел.:+386 1 4328 240
Факс:+ 386 1 4328 224

СОМАЛИЯ

UNHCR Branch Office Somalia in Kenya
Chiromo Road (Next to Caltex service Station near Consolata Church)
Nairobi
Тел.:+254 2 443 034
Факс:+254 2 443 037

СУАЗИЛЕНД

UNHCR Liaison Office in Swaziland
P.O. Box 83
Shell House Building
Mountain Inn Area
Mbabane H100
Тел.:+268 404 3414
Факс:+268 404 4066

СУДАН

UNHCR Branch Office in Sudan
P.O. Box 2560
Mohammed Nageeb Road
(North of Farouk Cemetery)
Khartoum No. 2
Тел.:+249 11 47 11 01
Факс:+249 11 47 31 01

СЪЕДИНЕНИ АМЕРИКАНСКИ ЩАТИ

UNHCR Regional Office for the United States of America & the Caribbean
1775 K Street, NW, Suite 300
Washington DC 20006
Tel. +1 202 296 54 45
Факс: +1 202 296 56 60

ТАДЖИКИСТАН

UNHCR Liaison Office in Tajikistan
P.O. Box 734013
Pr-t Druzhby Narodov 106
Dushanbe
Тел.:+873 682 285 930
Факс:+992 372 510039

ТАЙЛАНД

UNHCR Regional Office for Thailand, Cambodia and Vietnam
P.O. Box 2-121
Rajdamnern Avenue
United Nations Building 3rd floor, Block A
Bangkok 10200
Тел.:+66 2 2881270
Факс:+66 2 280 0555

ТАНЗАНИЯ (ОБЕДИНЕНА РЕПУБЛИКА)

UNHCR Branch Office in the United Republic of Tanzania
PO Box 2666
Plot 18 Kalenga Street
Dar-es-Salaam
Тел.:+255 22 215 00 75-82
Факс:+255 22 215 28 17

ТОГО

UNHCR Liaison Office in Togo
27 Boulevard des Armees
Tokoin-Habitat
Lomé
Тел.:+ 228 21 32 98
Факс:+228 22 19 70

ТУНИС

Office of the UNHCR Honorary Representative in Tunisia
B.P. 863
61 Boulevard Bab Benat
1035 Tunis
Тел.:+2161 57 68 34
Факс:+2161 57 01 68 чрез UNDP

ТУРЦИЯ

UNHCR Branch Office in Turkey
Abidin Daver Sok. 17
Cankaya
06550 Ankara
Тел.:+90 312 439 66 15
Факс:+90 312 438 27 02

ТУРКМЕНИСТАН

40, Galkynysh Street 744013
Ashgabat
Тел.: +993 1 2350601
Факс:+993 1 2390055

УГАНДА

UNHCR Branch Office in Uganda
P.O. Box 3813
Plot 4B Acacia Avenue, Kololo
Kampala
Тел.:+256 41 23 12 31
Факс:+256 41 25 69 89

УКРАЙНА

UNHCR Branch Office in Ukraine
32A, Sichnevogo Povstannya Str.
Kyiv 01015
Тел.: 00380 44 573 9424
Факс: 00380 44 573 98 50

УНГАРИЯ

UNHCR Branch Office in Hungary
Gyimes ut 3/B
1126 Budapest
Тел.:+36 1 250 44 44
Факс:+36 1 250 27 01

УЗБЕКИСТАН

UNHCR Liaison Office in Uzbekistan
14, Mahmood Torobi Str.
700090 Tashkent
Тел.:+998 71 120 68 93
Факс:+998 71 120 68 91

ФИЛИПИНИ

UNHCR Liaison Office in the Philippines
P.O. Box 2074 (MCPD)
G. Puyat Avenue
1260 Makati- 3rd Floor, JAKA II Building
150 Legaspi Street - Legaspi Village
- Metro Manila
Тел.:+ 63 2 812 18 23
Факс:+63 2 817 40 57

ФРАНЦИЯ

UNHCR Branch Office in France
9, rue Keppler
F-75116 Paris
Тел.:+33 1 44 43 48 58
Факс:+33 1 40 70 07 39

ХОЛАНДИЯ

UNHCR Liaison Office in The Netherlands
P.O. Box 17111
President Kennedylaan 19
2502 CC The Hague
Тел.:+31 70 346 88 10
Факс:+31 70 346 88 12

ХЪРВАТСКА

Office of the UNHCR Chargé de Mission in Croatia
Republike Austrije 25
10000 Zagreb
Тел.:+385 1 3713 555
Факс:+385 1 3713 588,-565

ЦЕНТРАЛНО-АФРИКАНСКА РЕПУБЛИКА

Office of the UNHCR Chargé de Mission in the Central African Republic
Rue de l'Université
Boîte postale 950 - Bangui
Тел.:+236 61 40 76
Факс:+236 61 98 34

ЧАД

UNHCR Liaison Office in Chad
Boîte postale 5601
Avenue Mobutu,
Quartier Chagoua - N'djamena
Тел.:+ 235 51 86 10
Факс:+235 51 66 31

ЧЕШКА РЕПУБЛИКА

UNHCR Branch Office in Czech Republic
P.O. Box 210 - UN House
Namesti Kinskych 6
150 00 Prague 5
Тел.:+420 2 571 998 50
Факс:+420 2 571 998 62

ШВЕЙЦАРИЯ

UNHCR Liaison Office for Switzerland and Liechtenstein
Case Postale 2500
94 Rue Montbrillant
CH-1211 Geneve 2 Dépôt
Тел.:+41 22 739 77 21
Факс:+41 22 739 73 79

ШВЕЦИЯ

UNHCR Regional Office for the Nordic and Baltic Countries in Sweden
Ynglingagatan 14 - 6th Floor
S-11347 Stockholm
Тел.:+46 8 4574880
Факс:+46 8 457 48 87

ШРИ ЛАНКА

UNHCR Branch Office in Sri Lanka
47 Horton Place
Colombo 7
Тел.:+94 1 69 13 47
Факс:+94 1 68 39 71

ЮГОСЛАВИЯ (СЪЮЗНА РЕПУБЛИКА)

UNHCR Branch Office in Federal Republic of Yugoslavia
Krunska 58
YU-11000 Belgrade
Тел.:+381 11 344 2091
Факс:+381 11 344 29 47

ЮЖНА АФРИКА

UNHCR Branch Office in South Africa
P.O. Box 12506
Tramshed 0126, 8th Floor
Metro Park Building - 351 Cnr. Schoeman & Prinsloo St.
Pretoria 0002
Тел.:+27 12 338 5301
Факс:+27 12 322 0216

ЯПОНИЯ

UNHCR Regional Office in Japan
UNU Bldg., 6F - 5-53-70,
Jingumae Shibuya-ku
Tokyo 159-0001
Тел.:+81 33 499 2011
Факс:+81 33 499 22 72

ОРГАНИЗАЦИЯ НА ОБЕДИНЕНИТЕ НАЦИИ

(Ню Йорк)
UNHCR Liaison Office to United Nations Headquarters
United Nations,
Grand Central P.O. 20
1 United Nations Plaza
Room 2610
New York, NY 10017
Тел.:+1 212 963 00 32
Факс:+1 212 963 00 74

СЪВЕТ НА ЕВРОПА

UNHCR Liaison Office in Strasbourg for the Council of Europe
Allée Spach
CEPI - 34
F-67000 Strasbourg
Тел.:+33 388 412000
Факс:+33 388 413979

Допълнителна информация

➤ Правна уредба на закрилата на бежанците

Goodwin-Gill, Guy, The Refugee in International Law, 2nd edition, Oxford University Press, 1996

International Journal of Refugee Law

UNHCR, Collection of International Instruments and Other Legal Texts Concerning Refugees and Displaced Persons (2 vols.), 1995

UNHCR, Handbook on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status, 1979 (издадено и на френски и испански език)

UNHCR, Protecting Refugees: Questions and Answers

The State of the World's Refugees 1993: The Challenge of Protection, Penguin Books, 1993

UNHCR, The State of the World's Refugees 1995: In Search of Solutions, Oxford University Press, 1995

UNHCR, The State of the World's Refugees: 1997-98, Oxford University Press, 1998

UNHCR, The State of the World's Refugees: 50 Years of Humanitarian Action, Oxford University Press, 2000 (издадено и на френски език)

UNHCR, Thematic Compilation of UNHCR Executive Committee Conclusions, 2001

➤ ВКБООН и неговата дейност

Интернет адрес на ВКБООН: www.unhcr.ch

UNHCR, Global Appeal 2001

UNHCR, The State of the World's Refugees: 50 Years of Humanitarian Action, Oxford University Press, 2000

➤ Предоставяне на статут на бежанец

UNHCR, Handbook on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status, 1979

➤ Закрилата на практика

Guidelines on gender-related claims established by Canada, the United States of America, Australia, and the United Kingdom

UNHCR, Guidelines on Policies and Procedures in dealing with Unaccompanied Minors Seeking Asylum, 1997

UNHCR, Guidelines on the Protection of Refugee Women, 1991 UNHCR, Handbook for Emergencies, 2nd ed.

UNHCR, Protecting Refugees: A Field Guide for NGOs, 1999 (издадено и на френски, испански и руски език)

UNHCR, Refugee Children: Guidelines on Protection and Care, 1994 (издадено и на френски и испански език)

UNHCR, Resettlement Handbook, 1997

UNHCR, Sexual Violence against Refugees: Guidelines on Prevention and Response, 1995 (издадено и на френски и немски език)

UNHCR, UNAIDS, WHO, Guidelines for HIV Interventions In Emergency Settings, 1996

➤ Задържане

UNHCR Executive Committee Conclusion no. 44

UNHCR, Guidelines on applicable Criteria and Standards relating to the Detention of Asylum Seekers, 1999 (преработено издание)

➤ Присъединяване към Конвенцията за статута на бежанците от 1951 г. и към Протокола за статута на бежанците от 1967 г.

UNHCR, Information Package on Accession to the 1951 Convention and the 1967 Protocol relating to the Status of Refugees, 1999 (издадено и на френски, испански, арабски и руски език)

UNHCR, Signing On Could Make all the Difference (издадено и на френски език)

➤ Присъединяване към конвенциите за лицата без гражданство

UNHCR, Information Package on Accession to the 1954 Convention relating to the Status of Stateless Persons and the 1961 Convention on the Reduction of Statelessness, 1999 (издадено и на френски, испански, арабски и руски език)

UNHCR, Signing On Could Make all the Difference (издадено и на френски език)

➤ Международно хуманитарно право

Inter-Parliamentary Union and International Committee of the Red Cross, Respect for International Humanitarian Law, Handbook for Parliamentarians No. 1, 1999

➤ Интерпарламентарният съюз и неговата дейност

Интернет адрес на ИПС: www.ipu.org (тук е поместен пълният текст на резолюциите на ИПС във връзка с бежанците) ■

Няколко думи за ...

➤ ВКБООН

ВКБООН, организацията на ООН за бежанците, е получила от ООН мандат да ръководи и координира международната дейност за закрила на бежанците в целия свят и за решаване на техните проблеми.

Основната цел на ВКБООН е да защитава правата и благополучието на бежанците. ВКБООН се стреми да осигури възможността на всяко лице да упражни правото си да търси и да получи безопасно убежище в друга държава, и да се завърне у дома доброволно. Като подпомага бежанците да се завърнат в страните си или да се установят в друга държава, ВКБООН търси и постоянни решения за тяхната участ.

Дейността на ВКБООН се регулира от статута на организацията и е съобразена с Конвенцията на ООН за статута на бежанците (1951 г.) и Протокола за статута на бежанците (1967 г.).

Изпълнителният комитет на ВКБООН и Общото събрание на ООН са упълномощили организацията да работи и с други групи лица. Сред тях са лицата, които нямат гражданство или чието гражданство се оспорва, а при някои обстоятелства - и вътрешно разселените лица.

Организацията се стреми да ограничи ситуацията на принудително разселване, като насърчава държавите, институциите и другите заинтересовани лица да създават условия за защита на правата на човека и за мирно решаване на споровете. В името на същата цел ВКБООН подпомага реинтеграцията на

➤ Интерпарламентарния съюз

Създаден през 1889 г., Интерпарламентарният съюз е международната организация, която обединява представителите на парламентите на суверенни държави.

Към септември 2001 г. в него са представени парламентите на 142 страни.

Интерпарламентарният съюз работи за мир и сътрудничество между народите с цел укрепване на представителните институции.

За постигането на тази цел той:

- ◆ разширява контактите, координацията и обмяната на опит между парламентите и парламентаристите от всички страни;
- ◆ обсъжда въпроси от международен интерес и изразява становището си по такива въпроси, като така дава приноса на парламентите и народните представители;
- ◆ допринася за защитата и утвърждаването на правата на човека, тъй като те са универсални по обхват и спазването им е основен фактор на парламентарната демокрация и развитието;
- ◆ допринася за по-доброто познаване на работата на представителните институции и за укрепване и развитие на средствата за тяхната дейност.

Интерпарламентарният съюз споделя целите на Организацията на обединените нации, подкрепя дейността ѝ и работи в тясно сътрудничество с нея.

бежанците в тяхната страна на произход, като така предотвратява повторното надигане на бежански вълни.

ВКБООН предлага закрила и помощ на бежанците и на други лица безпристрасно, с оглед на нуждите и независимо от тяхната раса, религия, политически възгледи или пол. В цялата си дейност ВКБООН обръща особено внимание на нуждите на децата и работи за утвърждаване на равните права на жените и момичетата.

При закрилата на бежанците и решаването на техните проблеми ВКБООН работи в партньорство с правителства, регионални, международни и неправителствени организации.

ВКБООН неизменно спазва принципа на участието и винаги се допитва до бежанците за решенията, които засягат техния живот. ■

ИПС си сътрудничи и с регионални интерпарламентарни организации, както и с международни, междуправителствени и неправителствени организации, чиято дейност е вдъхновена от същите идеали. ■

<http://www.ipu.org>

© Интерпарламентарен съюз, 2001 г.

Издадено от Интерпарламентарния съюз

СЪВМЕСТНО СЪС

Службата на Върховния комисар на ООН за бежанците

Всички права запазени. Никоя част от това издание не може да бъде възпроизвеждана, включвана в електронна система или предавана в каквато и да е форма или по какъвто и да е начин (електронно, механично, чрез фотокопиране, записване и др.) без предварителното разрешение на Интерпарламентарния съюз или Службата на Върховния комисар на ООН за бежанците.

Изданието се разпространява при условие, че няма да бъде заемано, продавано, отдавано под наем или разпространявано по друг търговски или подобен начин без предварителното съгласие на издателя, като корицата и подвързията не могат да се различават от оригиналните и на всеки следващ издател трябва да бъдат поставени същите условия.

ISBN 92-9142-101-4 (ИПС)

Централа на ИПС:

Inter-Parliamentary Union
Place du Petit-Saconnex
P.O.Box 438
1211 GENEVA 19
Switzerland
Тел.: + 41 22 919 41 50
Факс: + 41 22 919 41 60
Ел. поща: postbox@mail.ipu.org

Служба за връзка на ИПС с ООН:

Interparliamentary Union
821, United Nations Plaza
9th floor
NEW YORK, N.Y. 10017
USA
Тел.: + 1 212 557 58 80
Факс: + 1 212 557 73 954
Ел. поща: ny-office@mail.ipu.org

Служба на Върховния комисар на ООН за бежанците

Office of the United Nations High Commissioner for Refugees

Case Postale 2500
CH-1211 GENEVA 2 Dépôt
Switzerland
Тел.: + 41 22 739 81 11
Факс: + 41 22 739 73 53

Превод: **Кристина Терзиева**

Издадено на български език от Представителството на ВКБООН, България
Тел.: 980 24 53/4; факс: 980 16 39; e-mail: bulso@unhcr.ch; www.unhcr.bg

*"Всеки има право
да търси и получи убежище
в други страни,
когато е преследван"*

Всеобща декларация за правата на човека, чл. 14, т. 1

